

KAITSE KODU!

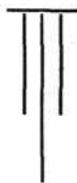

N° 27/28
1 9 3 1
40 senti

Õhujuurtega mänd
Foto N. Nylander

Metsa- ja puutööstus
A/S. „Viktorია“

Tallinn, Koppel, Vene-Balti tehas.
Kõnetraat: Kopli 13.

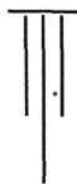
Soovitab:

Pakk-kaste

igasugustes mõõtudes
kõikide kodumaa saaduste
pakkimiseks suurel ja väikesel arvul.

Saepuru ja höövlilaaste

suurel ja väikesel arvul,
soovikorral saadetakse
vaguni- ja autoviisi
kohale.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8. kaitseleidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltu J. M a i d e,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S õ e r d. telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. kr. 1,50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ä üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

*

Nr. 27/28

1931

S I S U K O R D:

Prof. Julius Mägiste: Nime eestistamisest, perekonnatraditsoonidest ja muist ebamoodsast asjust.

Vistori Simonen: Hakkapeliitta — Soome Kaitse Kodu!

— Jäeneda naiskodukaitse kursusel.

M. Fr. Desarmeerimine ja meie.

Magda Remmelgas: Tšehhi Sokoli 70 a. juubeli pidustusteks.

E-k.: Jõe lehtme naiskodukaitse matk Virru.

Dipl. ins. K. Anton: Kaugelenägemise probleemide lahendusviisid.

O. Treimann: Muljeid Helme malev-konna suvilaagrist.

— Raudse Peetri rusikas.

— Toimetusele saadetud kirjandus.

— Male.

Uudis!

Uudis!

Gaasbetoon - kivid.

Selle asemel, et ehitada maju puust, ehitage nad

GAASBETON- KIVIDEST

— on odavam kui puu —
kuiv ja soe. — Ehitusel pole vaja eriteadmisi. —
Eriti kohane ühe- ja kahe-
kordsete eluhoonete ehi-
tamiseks.

Teateid annavad ja kive müüvad

**ins. M. Arronet
ja E. Boustedt,**

Tallinn, Kinga 1, 5-dal korral,
telefon. 434-17.

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 27/28

Tallinnas, laupäeval, 11. juulil 1931

Seitsmes aastakäik

Läinud nädalal külastasid Eestit Soome „Lotta Svärdi“ liikmed esinaine Fanni Luukoneniga eesotsas. Sõbraliku vennasriigi naiskodukaitse esindajad, kellede saabumist Tallinna sadamasse kujutab ülemine pilt, veetsid rea päevi Eestis meie naiskodukaitsega tutvumise eesmärgil. Külalistest, kes lahkusid Eestist kõige paremate mälestustega, lubasid paljud tulla tagasi veetma siin oma suvepuhkust Eesti kodukaitse ridadesse kuuluvate naiste seltsis.

NIMEDE EESTISTAMISEST, PEREKONNATRADITSIOONIDEST JA MUIST EBAMOOSAIST ASJUST

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud professor JULIUS MÄGISTE

Nimede eestistamise küsimus on viimastel päevadel jõudnud vist küll enda viimseisse elutundidesse, kui otsustada nende tähtsate intervjuude järgi, mis meie iluduskuninganna andis ajakirjanikele. Naine vastas tema saksikust nimest huvitatuile, nagu seda oodatagi võis tema kõrgeks kiidet intelligentsilt: „Ma ei saa aru, miks eestlasel peab just eestikeelne nimi olema“. Neil paaril sajalt eestlasel, kes viimase kümne aasta jooksul mingi rumala kinnisidee mõjul on eestistand oma euroopa-kõlalised nimed, peaks nüüd kord juba häbi hakama enese rumalusest, nüüd ometi peaks viimaks lõppema see mõttetu, päämiselt akadeemilises nooruses hingitsev inetu kihutustöö võõrapäraste nimede vastu eesti rahva seas!

Väga rabavalt on nimede-eestistamise mõttetuse tõestand ka möödunud aasta „Üliõpilaslehes“ korporatsioon „Vironia“ 30 a. juubeli erinumbris üks lugupeetud vilistlane-seltskonnategelane, kes on kõrvutand eestlase saksapärase nime saklasilt laenat üliõpilastekluga ja on ennustand mõlemaile neile meie kõrge kultuuri tunnusele lõppematut iga.

Ja viimaks veel nüüd k. a. „Kaitse Kodu!“ 3-ndas numbris lk. 54—56 muserdab selle jabura mõtte oma pikemate teoreetiliste arutlustega M. Morrison artiklis „Kas on nimede eestindamise tuhin põhjendatud? Nimi on suurim pärandus, mis meie esilساد jätnud tulevastele põlvedele.“

Tunnukse olevat meieaegses eesti seltskonnas üldvastuvõet aksioom, et eestlase hobusel, koeral ja lehmäl olgu eesti nimi (muidu võiks isand oma truu alama nimetamisega-kutsumisega enda keele haigeaks murda!), tema omaniku kohta nii siis maksavad teised mõõdupuud, arusaadavaltki.

* * *

Kuid oletagem siiski, et isegi selle kõigega veel pole tõestet nimede-eestistamispuude mõttelagedus. Tuletagem meelde, et teised rahvused, kellede juures nimedeolud on olnud sarnased meie omadega, nimederahvustamisprobleemi on võtnud hoopis tõsisemalt. Meenutagem, et meie lähimate naabrite soomlaste juures üksinda ühe aasta (1906—1907) jooksul 100.000 (loe sadatuhat!) rahvusmeelset naist ja meest on võtnud endile soome nime endise võõra asemele. Mainitagu ungarlaste suhtumist sellesse küsimusse iseloomustavamaks, et k. a. alul ülikoolis tööle asunud ungari keele lektor dr. Györke oma endise slaavikõlalise nime heitis arhiivitolmu, soovides välismaal esineda tõsiungarlasena. Alandagem end, kõrgestitsiviliseerit eesti rahvas, hetkekski kas või nende meie hõimrahvaste

kultuurtasemeni ja katsugem tõsiselt võtta nende nimederahvustamissamme. Niisugusel korral võime vist küll jätta esialgu kõrvale iluduskuninganna ja äsja-mainit seltskonnategelase seisukohad ja tohime vahest asuda vaatlema neid põhjendusi, millede varal meil nimederahvustamist katsutakse tembeldata soovimatuks ja koguni rahvuslõkkult kahjulikuks nähteks. Just hra Morrisoni ülemlatsiteerit kirjutis esitab selt alalt mõningaid tänini kuulmatuid või vähekuuldud väiteid, millele eestikeelse sugunime (liignime, priinime) pooldajal on raske jääda vastuväiteid võlgu.

Hra M. kirjutis esitab palju väärtuslikke märkmeid meie sugunimede ajaloo alalt, sellest, kuidas 1820-ndail aastail päälle talupoegade pärisorjusest vabastamist tekkis vastavate nimede tarve ja kuidas nimedepanemist teostati. Ta näitab, kuidas nimedepanemist teostati ainuüksi mõisas, mis oli esialgu kogukonnavalitsuse asukohaks: „Mõis oli ikkagi veel valla ühiselu keskkohat ja loomulikult jäi ka priinimede panek mõisa hooleks või mõisa juhtimise alla.“ Õige on kahtlemata ka mõte, et juba pärisorjuseajal peaaegu igal „isikul oli päälle nime ja talu nime, kus isik elas, veel kolmas nimetus, mis pidi tähendama selle isiku eriomadust või isikupärasust“ ja et sageli mõis andis oma talupoegadele nime „pidades silmas siinjuures nimesaaja senist rahvasuu nimetust.“ Pole ka kahtlust, meie rahva tookordset hariduslõkku ja ühiskondlikku seisukorda arvestades, et „nimede võtmisel on nimede saajad olnud ise saamatud,“ ja et kõige selle tõttu sattus „perekonnanimede leksikoni õige palju mitmesugust ollust, isiklikku arusaamist, poliitikat, saamatust, isegi lohakust ja nimesaaja pilkamist.“ „Priinimega jäädvustati priinimesaajale tema tolleaegne seisukord ja enda arusaamine.“ Sellegagi on kirjutise autor päri, et „parandused on ka siin tihti (s. o. perekonnanimedes) vajalised ja mõõdapääsmatud.“ Ja lõppeks möönab hra M., et paljudel juhtumitel „perekonnanimed on nende sissekandmisel esiteks mõisa- ja hiljem kirikuraamatuisse kaotanud oma esialgse algupära kirjapanija eksimise või meelega moonutamise läbi.“ Niisugusena kujutabki kirjutaja õieti usutavana meie perekonnanimede saamis-lugu. Kõige sellega ei sobi aga põrmugi tema seisukoht meie praeguste halvakõlaliste ja võõrapäraste perekonnanimede suhtes, mille muutumatult säilitamise poolt ta näikse olevat, kuna ütleb praeguse nimede-eestistamisliikumise kohta, et see „ettepanek ise on sümpaatne, kuid vähe põhjendatud.“ Nägime aga äsja, et ta enda väitedki seda igati põhjendavad. Kirjutise lõppakordid kõlavad eriti tugevasti makskumismaksab meie vanade „traditsioonirikaste“ nimede —

olgu need millised tahes? — alalhoiu kaitseks: „Perekonnanimi on igale selle nime kandjale kindlaimaks ja suurimaks mälestusmärgiks, on sugukonna mälestus-sambaks, mis kaob vaid selle sugukonna väljasuremisega, suuremalt jaolt meesliini kaudu. Ta on suurim pärandus, mis perekonna esiisa on jätnud järele tulevatele põlvedele.“ Perekonnanimede saamisest meie esiisad arusaadavalt ja andestatavalt põhjusil olid „saamatud“, küllap paljud neist läksid mõisasse säält midagi hääd lootmata, suure kahtlustusega mõisasakste vastu ja hirmuga koguni, et mõisasaksad jälle on välja mõelnud midagi nende rõhumiseks, ning ütlesid siis küll vist säält, kui vahest neilt päriti, trotsi või allaheitlikkusega: „Eks härrased ise arva hääks!“ Kindlasti paljud neist, kui tõuseksid hauast ja näeksid, et nende järeltulijad oma esiseisvas riigis käivad pieteedist oma esivanemate vastu ringi nende tookordses olukorras saadud (väga harva küll võetud!) nimedega ja näevad neis koguni mingit perekondlikku mälestusmärki, protesteeriks valju häälega. Usun, et semised nime-eestistajad oma nimed on muutnud kindlal teadmisel, et nad tagantjärele on muutnud ka oma hauas lehavate esivanemate nimed, olles nii siis viimastega täiesti solidaarsed.

Hra M. kirjutas tõstab üles perekonnatraditsioonide säilitamise küsimuse meil Eestis. On üpris omal kohal sest juttu teha, on ju meil sellest tänini vaigiti. Ja hra M. asetab perekonnanimed kui nende traditsioonide kandjad esimesele kohale, päris loomulikult. Kuid teame, perekonnanime kaudu meie traditsioonid ulatuvad tagasi vaevalt 110 aastat. Kas siis ka perekonnatraditsioonid on vaid niisama vanad? Kui perekonnanimi on nii ainutähtis perekonnatraditsioonide edasi-viija, siis meie praegustel eesti perekondadel puudub ju igasugune traditsiooniline side näit. oma esivanematega XVIII-ndast ja varasemaist sajandest, s. o. ajast enne perekonnanimede andmist, siis pea eranditult meie perekonnad algavad oma perekonnalugu umbes alles aastast 1820. Kuid ei, kes meil iganes on huvi tundnud enda perekonnaloo vastu, on selle viind kauge-male kui 100 aastat tagasi, on küünitand selle kuni enda XVIII või koguni XVII sajandi „nimetute“ esivanemateni. Kui nimi oleks ainuke perekonnatraditsioonide kandja, siis ei tohiks ju oma suguvõsa traditsioonidest lugupidav naine üldse abielluda ja abielu lapsi ilmale tuua, sest nii tema kui ta järeltulijad lähevad hoopis võõra nime alla ja sellega siis ka loobuvad enda perekonna traditsioonidest. Kuid meeste perekonnatraditsioonide-jätkamispuudele õnneks pole naised perekonnatraditsioonide küsimust võtnud selt kitsalt seisukohalt, ja pole ka oma kaalutlusis eksind. Paljude tähtsate suguvõsade või meeste genealoogiate uurimisel on esimesa jälgimine olnud sama ja võib-olla veel suuremgi huvi esemeks kui esiisa, sellest hoolimata, et ema oma päritolult kuulub hoopis teisenimelisse suguvõssa. Perekonnanime kaudu teatavasse perekonda sissepääsemine pole kuigi raske: üks väike juriidiline tehing, ja perekonda ongi adopteeritud uus liige, olgu see kust tahes pärit, kui võõras taht perekonnale. Kui niimoodi teostatakse pere-

konnatraditsioonide jätkamine, siis on ju asi väga lihtne. Mõni vanapoiss, kes eluaja nii lõbusasti elas, et aega polnud perekonnatraditsioonidest mõeldagi, adopteerib surmavoodil kellegi, ja traditsioonideküsimus on lahendat, varapärinise ja nime jätkamise asi korras. Kuid kas sellega on päästet ka perekonnatraditsioonid? Ei tahaks uskuda.

Perekonnanimi, näeme siis, liiatigi meie oludes, pole mingi kindel perekonnatraditsioonide kandja. Ja et meil nimedemuutmine läheb nii visalt, „vanade“ perekonnatraditsioonide säilitamise püüd pole igatahes nime-tamiväärusel määral teguriks selle juures. Kes juba perekonnatraditsioone tõsiselt võtab ja tõemeelselt oma esivanemate mälestust tahab alal hoida, see täidab oma esivanemalt pärandund soo-edasiandmise kohustused. Perekonna vere alalhoidmine on ainuke tõsine perekonnatraditsioonide säilitamise viis, selle kaudu hoiduvad esiisadelt pärit füüsilised kui ka vaimlised võimed. Meie rahva praegust sündistatistikat ja meeleolu silmas pidades peab igatahes kindlalt konstateerima, et perekonnatraditsioonide ja esivanemate kultus meil on madalamal kui vaevalt ühegi teise harit rahva juures. Otsigem kas või meie maasurnuaedadel üles meie linnastund esimesegi põlve haritlaste isade-emade hauakünkad, ja need metsistund ja mahajäet kohakesed räägivad kõige selgemat keelt meie perekonnatraditsioonide puudumisest. Samad haritlased aga, kel pole mingit muret järeltuleva soo eest ega mingit hoolt esivanemate mälestusest, kui soovitada neil muuta oma võõra käega pandud võõrakõlaline nimi, lõövad endile rinnale ja vannuvad Taara nimel, et perekonnatraditsioonid ei luba neil muuta enda nime! traditsioonid ei luba neil muuta enda nime! Meil on nii palju šansse õndsaks saada igaveses elus mitmesuguste usundivarjundite vahendusel või juba siin maa päälgi (kas või Taara usku siirdununa) isiklikkude põletavate elunaudingute läbi, et mahtigi ega mõtet pole kaaluda eelkäiva ei ka järeltuleva soo traditsioonideküsimsi. Nimedemuutmisetondi silme ette kerkides me alles viimaks leiame, et neist traditsioonest saame hää ettekäände oma nimesäilitamismugavuse toeks. Kui me lõpuni viitsiksime mõelda tolle soo ja nimetraditsioonide sõltuvusküsimsuse, siis peaksime tundma hirmu mitte ainult sellest, et me nüüd ise oma nime muutes võime kaotada traditsioonideme enda eelkäijatega, vaid et meie järeltulijad, teadlikumad ja tõsirahvuslikumad eestlased, meie praegu muutmata jäetava nime ikkagi muutes kaotavad nimetraditsioonideme meie praeguse põlvvega. Kumb side on siis tähtsam — kas side minevikku või tulevikku? Ja kujutelgem siis ette meie hauatagust õnnetust, kui meie, niikuinii küll väga kuulsaate ja kõlavate nimedega eestlaste, veel hoopis kuulsamad järeltulijad on meist lahutat igavese nime-erivusemüüri!

Paljude võõrapäraste nimede kohta on päälegi teada, et need on esiisalt päritud eesti nimede asemel astunud hoopis hiljemini, läinud sajanil, kus pea iga koolit eestlase nimi võõras koolis tõlgiti võõrkeelseks. Teame näit., kuidas Anna Haava(kivi) suure vaevaga lahti sai oma vägisi päälesunnit võõrast ni-

mest Espenstein, kuid selliseid teadlikke harit eestlasi ei olnud möödunud sajandil palju. Isegi kirikuõpetajad on kirikuraamatuis seda nimedetölkimistööd teind kurnis ohtrasti. Või nad on aga õigekirjutuslikult nimesid sagedasti niivõrra väänanud, et praegune nimekandja enam oma nime kaudu pole mingis ühenduses oma esivanematega. Vana ortograafia on olnud seejuures veel suureks kaasaaitajaks. Kui kellegi esivanemale anti nimeks Nõgu või Palu, siis ei saa tõesti öelda, et ta järeltulija oma nimega Neggo või Pallo praegu oleks hää perekonnatraditsioonide edasikandja. Esivanemalt päritud nimed, nagu: Tõõts, Öövel, Ööpik, Öun kirjuteti vene keeles ümber Теерс, Эвель, Эпик, Ауи, ja on küllalt juhtumeid, kus hiljem nimekandja siis ka eesti keeles leppis selle riigikeelse nimega Teets, Evel, Epik, Aun. Sellest kõigest näeme, kui halvasti on ümber käidud meie perekonnanimedega perekonnatraditsioonide seisukohast vaadatuna. Siin oleks põhjust meie ajal ette võtta põhjalik revisjon.

Milles siis seisab meie nime-eestistamisliikumise takerdumise tõeline põhjus, kui kõik eespool kõnesolnu on vaid ettekäändeks laiskadele ja loidudele? Põhjusi on mitu-mitu, kuid kõige olulisem neist — see ongi see kuulsusküsimus, milleni parajasti välja jõudsimine. Meie nimede-eestistamisliikumisel on suurimaks nõrkuseks, et see pole kujunenud ideelisena püüdena massiliikumiseks. Massidele, laiadele rahvahulkadele on tarvis eeskujusid, ja seda peavad andma rahva vaimlised juhid, populaarsed rahvuslikud tegelased, kelle häält on rahvas aastakümneid harjund kuulma ja järgima. Meil seda eeskuju pole olnud. Nime-eestistajad on olnud keskmised kodanikud, samuti ka need isikud, kes on juhtinud nime-eestistamispropagandat. Nende hääl pole loomulikult küündind kuigi kaugemale, kuigi laiadesse rahvahulkadesse. Aastat kümme tagasi, kui Ema-keele Selts tõstis üles nimedemuutmisküsimuse, peeti paar tähtsat koosolekut, üks neist kinisele avalikkude tegelaste ringile, teine Tartu ülikooli aulas laiadele hulkadele. Viimastest osavõtjad mäletavad väga hästi, kuidas sel koosolekul hoiatati: ärgu mindagu nimeuutmiseõhin! liiga agaraks,

et ei sünnitataks nimeuutmise hulgalisusega segadusi ametlikus läbikäimises. Tegelikult aga asi on kujunenud niisuguseks, et isegi tol koosolekul propagandakõnepidajatena esinend avalikud tegelased — jäägu nende võõrad nimed seekord nimetamata — pole hääks arvand enda nimesid eestistada. Põhjus on ilmesti selles, millest üks võõrapäraste eesti nimede kaitsja Eesti diplomaat paari aasta eest avalikult kirjutas: need ja muud meie avalikkude ja riiklikkude tegelaste nimed olevat nii tuntud kas omal maal või koguni välispoolgi, et neid muuta ei saa. Aga lubatagu küsida vastuoksa, kas suvereenidel eesti rahval pole koguni moraalne õigus nõuda, et isikud, keda ta on tõstnud kilbile enese keskel või koguni välisilmas, avalikult esineksid tema liikmeina ega oma väiklaste isikuhuvide varjus ei katsuks otsida ettekäändeid endi „euroopalise“ ebaeestluse kaitseks? Ehk vähemalt peaksid need härrad olema niivõrt paljugi tänulikud oma rahvale, et ei tuleks naeruvääristama ega mõnitama niisugust sügavalt rahvuskultuurilise ilmega liikumist nagu nimede-eestistamine ja laseksid rahu oma võõrad nimed eestistada neil väikestel eestlastel, kes tahavad kohuse täita oma riiklikult ja kultuuriliselt iseseisvusele pretendeeriva rahva vastu. Mitte ainult otsene vastutöötamine, vaid ka passiivne suhtumine nimede-eestistamisküsimusele meie juhtivate tegelaste ringkonnist on tõsi-rahvusliku mõtteviisi täieliku puudumise tõestus. Kuidas meie võõranimelised esinimesed nii sise- kui ka eriti välismaal on kahjulikud meie rahvus-riiklikkude ja -kultuuriliste saavutuste õigele mõistmisele ja hindamisele, seda pole aega ega tarvet hakata siin tõestama.

On mitmel korral avalikkuses esitet andmeid selle kohta, kuidas meid meie nimede järele ikka veel peetakse võõraste poolt valitsetavaks ja valgustatavaks „maarahvaks“. Eriti dr. O. Kallas, meie lugupeetumaid diplomaate ja kultuurtegelasi, on korduvalt sellele tähelepanu juhtind. Aga ka ilma igasuguste rahvusrepresentatsiooni-kaalutlusteta oleks aeg meil eestlastena ju ükskord tulla sisemisele äratundmisele et see võõrnimede mardisandipidu Eestis muidu ei lõpe, kui et igaüks meist teeb otsuse selle nimelise arlekiinirüü endal seljast heida.

Jõeleftme naiskodukaitsjad Rakvere lossi varemetel
14. VI 31. õppematka puhul.

«HAKKAPELIITTA» —

SOOME «KAITSE KODU!»

Soome maakaitse alal ilmub praegu lähemale nelikümmend eriajakirja, armee ja kaitseliidu organisatsiooni häälekandjaid. Suurem osa neist on kuukirjad; mõned ilmuvad veelgi harvemini, ainult mõne vihu suurusena aastas; poolkümme lehte ilmub kaks korda kuus, — ja nädala-ajakirju on ainult kaks, nimelt „Suomen Sotilas“ (Soome Sõdur) ja „Hakkapeliitta“.

Soome maakaitse ajakirjanduse võib jagada järgmistesse liikidesse:

1) Sõjateaduslikku õppe- ja kutsekirjandust eriti juhtidele, alljuhtidele ja ametnikele esindavad: „Suomen Sotilasaikakauslehti“ (Soome sõjaväeline ajakiri), mis ilmus (rootsikeelsena) juba endise rahvusliku sõjaväe ajal aastail 1881—1901, lakates ilmumast pärast sõjaväe laialisaatmist Bobrikovi diktatuuri ajal ja sündides uuesti a. 1921; „Taistelija“ (Võitleja), kaitseliidu juhtide väljaõppe alal; „Sotilashallinnolinen Lehti“.

„Suomen Sotilaslääketietellinen Aikakauslehti“ (Soome sõjaväearstiteaduslik ajakiri); „Suomen aliupseeri“ (Soome allohvitser).

2) Eriväelike häälekandjad: „Aero“ ja „Lai-vastolehti“.

3) Kaitseliidu naiste häälekandja „Lotta Svärd“.

4) Armee sõdureile ja nende omastele lugemiseks on mõeldud: „Suomen Sotilas“ ja „Koti ja kasarmi“ (Kodu ja kasarm) (vaimulik).

5) Armee eriväeosade poolt väljaantavaid kohalikke lehti on kümme, neist üks rootsikeelne. Eri-väelike esindavad neist „Hakku“ („Ramja“) (pioneeride häälekandja), „Etupyörä“ (Esimene Ratas) (sõjaväe-jalgratturite häälekandja) ja „Hakkaa Päälle“ (ratsaväe häälekandja).

6) Kaitseliidu organisatsiooni ametlik leht „Hakkapeliitta“. Kaitseliidu üksikpiirkondade kohalikke häälekandjaid on 15, neist üks kõige kolme rootsikeelse piirkonna tarvis ühine. Need on eeskätt kaitseväge piirkondade informatsioonisihhilised ajakirjad, sisaldavad aga ka õpetlikku ja arendavat lugemist isamaalisil ja

sõjanduslikel aineil üldse. Kõigi sõjaväe ja kaitseliidu lehtede trükieksemplaaride arv kokku on umbes 125.000—150.000 ja „Hakkapeliitta“ üksi umbes 30.000.

Lähemale nelikümmend ainuüksi maakaitsele pühendatud ajakirja! See on ju arvult uhke hulk. Ei ühelgi poliitilisel erakonnal või muul aaterühmal Soomes ole niipalju erihäälekandjaid, ega ka ühelgi kutsealal. Ainult vaimulikke lehti on veidi rohkem, kui võtta arvesse kõigi usu-voolude ja -lakkude häälekandjaid.

Täitsa ise seisukoha kõiges nim. sõjaväe- ja kaitseliidu lehtede suures peres omab „Hakkapeliitta“, Soome kaitseliidu organisatsiooni ametlik, sõjanduslik häälekandja ja ühtlasi üldisamaaline, ajakohaselt toimetatud, illustreeritud nädala-ajakiri.

„Hakkapeliitta“ asutati a. 1925 ja algas ilmumist järgmisel aastal. Kuna lehe järgmisel aastal, kuna lehe taga seisab toetajaskond — kogu sadatuhat meest kaitseliidu ja nelikümmendtuhat naist Lotta-Svärd organisatsiooni näol, võitis leht juba esimesil aastail nii suure tellijatehulga, et see näis olevat rekord oma alal Soomes. „Hakkapeliitta“ eeskava keskustuumaks on maakaitse ala selle kogu laiuses, nii et peale kaitseliidu organisatsiooni ka

kaitseväge võib lehte pidada omaks. Ja kuna leht ühtlasi sisult on üldisamaaline, rikkalt illustreeritud nädala-ajakiri, on see leidnud suurt pooldamist ka muu kaitsetahtelise ja isamaalise rahva seas. „Hakkapeliitta“ väärtust on suuresti tõstnud asjaolu, et vabariigi praegune president, P. E. Svinhufvud, kes ise on aktiivne kaitseliidu veltveebel ja ustav reamees, kogu aja kuni oma presidendiks astumiseni oli lehe juhatuse nõukogu esimees ja toimetuse nõukogu liige. Kaitse-liidu ülem, kindral Lauri Malmberg, kuulub samuti toimetuse nõukokku, samuti kõrgema sõjakooli juhataja ooberst P. W. Zilliacus, kes koos Malmbergiga kuni kõige hilisema ajani on olnud lehe virkadeks kaastöölisteks. Ka osava kirjanikuna tuntud sõjaväe ülem-

„Hakkapeliitta“ uus hodu Kaisaniemenkatul nr. 6, kus ajakirja toimetuse ja talituse kasutada on 7 ruumikat tuba.

„HAKKAPELIITTA“ TOIMETUS.

Istuvad vasakult paremale: peatoimetaja Yrjö Ylännö, toimetaja Sven Keso, toimetuse sekretär magister Tauno Karilas ja toimetaja Vihtori Simonen.

juhataja, kindral Aarne Sihvo, on kirjutanud „Hakkapeliitta“le“, samuti mitmed kümned teisi tähtsail kohtadel seisvaid armee ja kaitseliidu ohvitseri ja sõjaasjanduse eriteadlasi, samuti kirjanikke, teadlasi, poliitikamehi jne.

Vabatahtliku maakaitse organisatsiooni häälekandjana „Hakkapeliitta“ loomulikult võtab aktiivselt ja iseisvalt osa sise- ja välispoliitiliste ning muude päevaküsimuste käsitlest, esinedes siiski alati välispool ja kõrgemal erakondi ja esindades sama ülesehitavat ja koguvat jõudu, nagu kogu kaitseliidu organisatsioonigi.

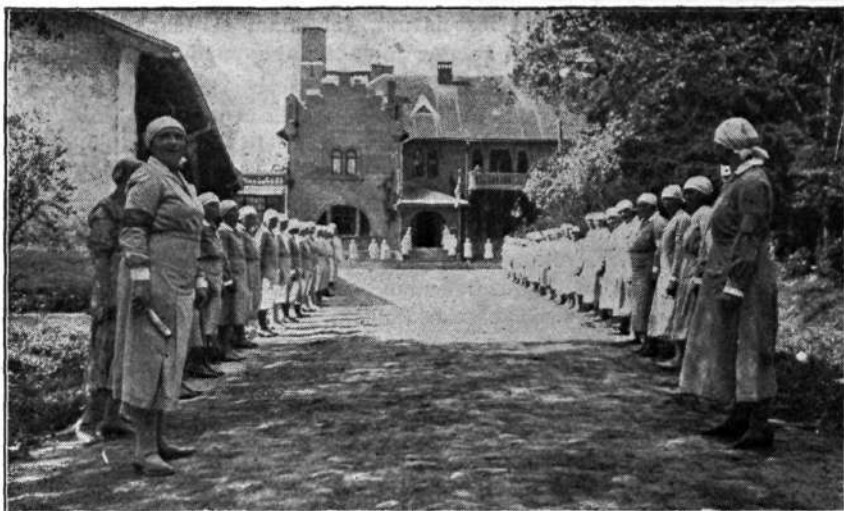
„Hakkapeliitta“ oli mõeldud juba selle asutamisel pildileheks, aga peagi näitas kogemus, et trükikulud tõusid ülesamavalt suureks määratu-suurte klišeedele minevate kulude tõttu. Seepärast muudeti lehe trükk läinud aasta algusest sügavtrükiks, missuguseid Soomes on ainult kaks, üks Helsingis kirjastusosaühing Otava, teine Porvoos Verner Söderström'i osaühingu juures, missugused ühingu on kumbki Soome suurimaid kirjastusärisid. Nüüd alles sai lehele võimalikuks jõuda graafiliselt ja toimetustehniliselt oma alal ajakohasele universaalsele tasapinnale. Nüüd võib sisu tõstvaid ja kirjutusi selgitavaid teksti- ja uudispilte ja jooniseid ilmutada kuipalju tahes, ilma et nende arv ja pildi suurus mõjuksid suurendavalt trükikuludele. Seetõttu ongi aga ka praegu lehe igas numbris vähemalt 40—50 pilti, nende hulgas alati lehekülje, isegi kahe-suurusi.

Juba eelnimetatust selgub, et „Hakkapeliitta“ on suuriritus Soome ajakirjade hulgas. Tema toimetuse ja kontoripersonaali arv tõuseb kahekümnele, lisaks paljud pildistajad, joonistajad j. t. Lehte kirjutab aastas üle 200 isiku kokku 400—500 kirjutust ja pildimaterjaal on peaaegu niisama mitme fotograafi, kunstiniku ja joonistaja toimetatud maa kõigist nurkadest.

„Hakkapeliitta“ on selge tõendus Soome rahva elavast ja jõulisest kaitsetahtest. See on puhtalt äriine ettevõtte ja selle majandus oleneb täitsa tellimis- ja kuulutustuludest. Kaitseliidu hariduse toetuse rahasid ei tarvitata sugugi „Hakkapeliitta“ levitamiseks publikule, vaid tellitakse lehte organisatsiooni arvel kõige rohkem ainult kaitseliidu, piiri- või kohalikele junatustele. Mõnisada eksemplaari tellitakse seda ka armee juhatuse korraldusel eriväeosadesse ja sõdurite kodudesse.

„Hakkapeliitta“ kirjastajaks on kaitseliidu üldjuhatusega lähedases koostöös tegutsev Kaitseliidu Organisatsioonide Kirjastusosaühendus, kes ühtlasi annab välja kaitseliidu õppekirjandust, sõjaainelisi ilukirjanduslikke teoseid, näidendeid j. m. Muuseas olgu nimetatud, et peale mainitud ühingu on kaitseliidu organisatsioonil ka suur spordi- ja kaitseliidu-tarvete-äri, nimega Kaitseliidu Kaubaosaühing (SKOHA), mil on palju müügi-kohti maa eri paikades ja oma tehas.

Vihtori Simonen.

NAISKODUKAITSE JÄNEDA
LAAGRIST.

Ütal: Spaleeridena rivistatud au-
küllaliste vastuvõtuks.

All: Laagri avamine jumalateenis-
tusega Tapa õpetaja Gnadendeichi
poolt.

Jäneda naiskodukaitse kursusel

Mida seal oli kuulda ja näha

Kes on jälginud kaitseliitlaste ja naiskodukaitse elu ning tegevust, pidi konstateerima tõsisiasja, et midagi nagu puudus, olgugi, et tööd tehti täie innuga, hoolimata igasugustest raskustest. Puudus koostöös ühtlus, iseseisvus. Ja see torkas naiste juures silma.

Olles kaasa teinud mõned kaitseliidu suuremad taktikalised õppused — manöövrid — ja jälgides päeva, kahe, jooksul naiste tegevust, peab alla kriipsutama seda nende hiiglatahet, mis nende tegutsemises väljendus. On selgesti meeles Saue manööver, mil kahe päeva jooksul taevast vihma alla valas. Suure vihmajärgi all sõitsid naised kokku Saue mõisa valmistama meestele toitu. Läbimärgadena kõndisid nad õhtul pimedas ja hommikul vara aheliku seljataga ning viisid meestele kuuma teed või kohvi. Nad tegid seda südamest, armastusest teenistuse, armastusest kodumaa vastu. Ja kas nurises keegi? Ei! Seelikusabast aina väänati vett välja ja jagati väljakööke ründavatele malevlasile maitsevat suppi. Siin töötas kõrvuti kindraliproua talutüdrukuga ja seltskonnadaam taluperenaisega. Kogu tegevus sündis aga nagu veidi logisevalt, ja peab uuesti alla kriipsutama, nagu meestest äraripuvvalt.

Olles tuttav ka Soome lottade tööga laagreis ja mujal, võis seal tähele panna, et Soome naised märksa iseseisvamalt tegutsesid. Neil oli teada oma ülesanne ja kellestki rippumata, nõu küsimata talitati kindla joone järgi.

Meil see iseseisev joon alul puudus, mis ka andeksantav, kuna organisatsioon oli ju loomisjärgus.

Aasta-aastalt on võidud märgata asja paranemist ja paremaks muutub ta iga päevaga. Selle juures pole paremaks muutub ta iga päevaga. Selle juures pole kahtlust.

Et meie naiskodukaitse organisatsioonis midagi puudus, seda taipas ka naiskodukaitse keskjuhatuse esimaine pr. M. Raamot, kui ta läinud aastal Soome sõitis ning lottade kursust Tuusula kaitseliidu koolis jälgis. Tagasi tulnud, asuti kohe kursuste kava väljatöötamisele ning 28. juunil saabus päev, mil Jänedal avati naiskodukaitse kursus, mille kestvus ette oli nähtud nädal aega.

Läinud nädala neljapäeval avanes ajakirjanikel võimalus tutvuda naiskodukaitse poolt korraldatud kursuse eluga. Peab tähendama, et ükski külastajaist vist seda ei oodanud, mida nähti. Lahkuti parima muljega.

Juba see asjaolu, et juhid täiesti kohaselt välja oli valitud, tagab, et kursus õnnestub. Pr. M. Raamot kursuste üldjuhina on asendamatu. Ta on vana perenaine, kellel kodususes või suuremas majapidamises midagi võõrast ette ei tule. Ta on tööga aga liig ülekoor-

Sidol parim
puhastusaine
metallile ja klaasile

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

matud ja kurtis isegi, et kolme aasta jooksul, mil ta naiskodukaitse eesotsas seisab, ainukest päeva puhkust pole saanud. Nüüd kursuste lõppedes tahab kaduda kuhugi maale, kust teda kätte ei leita.

Siis pr. Ebba Saral — Tartu ringkonna esinaine — sisekorra pealik. See on inimene, kes teenistuses korda armastab pidada ja nõuda, ning mis on tähtsam asja heaks kordaminekuks kui kindel kord? Kui nüüd kursusest osavõtjad naiskodukaitse liikmed tema nõudvat ja käskivat joont ka koju kaasa oskaksid viia, siis võib olla kindel, et korda pidav ja juhtiv käsi igalpool tuleb nähtavale. Pr. Ebba Saralit võib täiesti võrrelda Soome lottade kursuse „naisveltveebli“ pr. Eva Tiegerstedtiga, kes sugugi järele ei anna ka õppekomando meesveltveeblile ja mõnes suhtes mehe võib-olla isegi ületab.

Tal oli kaks abi — pr. A. Arak ja prl. E. Sirg, mõlemad tuntud vilunud naiskodukaitse juhtidena.

Pr. M. Johani Pärnust oli kursusel sidepealikuks ja abiks tal oli pr. A. Tool. Peale oma otsekoheste ülesannete täitis pr. Johani veel „pastori“ kohuseid. Hommikpalve pidas ikka tema ja õige „mahlakalt“.

Toitlustada 250 kursanti pole lihtne asi ning see raske ülesanne oli pandud Sakalamaa maleva esinaise prl. E. Oskari peale. Teda aitasid tema raskes töös proudad Bandartšuk-Laurits ja A. Budkovsky. Ei saa jätta mainimata, et toitlustamine oli antud õigetes kättesse. Kursandid olid toitlustamisega väga rahul ja toidu üle ei nurise ka külalised — ajalehemehed.

Liiklemispealikuks oli pr. Tõrvand-Tellmann ühes pr. Jeetsi ja Otsinguga. Sanitaarala oli dr. V. Sumbergi kättes ja spordipealiku kohuseid täitis energiline ning vilunud rahvatantsude ja spordiõpetaja prl. Anna Raudkats.

Tekib vaid küsimus, kas kursus oma mitmekesise õppekavaga naistele liig koormavaks ei muutunud? Neil tuli kuulda loenguid sanitaarala, rahvusliku propaganda, tuletõrje, gaasiasjanduse, distsipliini, toitlustamise ja spordi ning noorte kasvatamise küsimustes. Loeng loengu peale, siis tegelik töö ja jälle töö, kuna puhkuseks väga vähe aega jäi järele. Oli tahtmine kursantide eneste suust midagi selle kohta kuulda ja kuna ees leidis tuttavaid daame, kelle sõnade tõsidust võis uskuda, siis küsitelin ja nad kinnitasid: „Tore on siin olla! Aeg möödub nii kiiresti, et tahtmata valdab kartus kursuste lõppemisest...“ Tähendab, naised ei tunnud mingisugust raskust, nad olid kursusele sõites teadlikud, et nad sõidavad õppima. See on küll arvult esimene naiskodukaitse kursus, kuid võime olla kindlad, et iga jaoskond, kes oma esindaja on kursusele saanud, saab tubli juhi, kelle korraldustele ja käskudele vastuvaidlematult tuleb alistuda, et saavutada töös

kooskõla ja iseseisvust, et enam ei saaks ütelda — „naiste töös tundus midagi nagu puuduvat...“

Olgu kuidas on, kuid nädalane kursus tundub küll veidi lühikesena, kui nii laialdast õppekava läbi tahetakse võtta. Samal arvamisel oli ka esinaine pr. M. Raamot, kes arvas, et kursusi kolme päeva võrra tuleks pikendada, s. t. üle viia 10 päevale. Ja kursusi tuleks korraldada iga kord unes kohas, et kohalikel naistel oleks võimalus suuremal arvul osa võtta. Tuleval aastal on kursus mõeldud Antslas.

Naised elasid Jänedal lossi läheduses ühiselumajas. Nad olid ringkondade kaupa mahutatud tubadesse. Lähisaamine üksteisega oli hea, ja mis on tähtsam kui üksteisega kokkukasvamine? Seda võimaldavad ainult sarnased kursused.

Naabermajas oli loengusaal, mis 200-liikmelisele kuulajaskonnale oli väike. Kaks tundi järjest istuda selles ruumis on väsitav ja raske. Vabas õhus aga kaduvat kõne, kurdavad kursuse juhid, ja ruumikitsusega tuli kui paratamatusega leppida.

Meie naiskodukaitse vormiriie on silmale väga meeldiv ja kui sarnased helesinised kogud rohelistes looduses liikusid, siis jäid tahtmata seisatama ja pilk peatus kaua eemaldaval. See kaunis pilt oli täielikult silme ees õhtusel ütlugemisel, millal haljal murul seisis üle 200 naise.

Hoolimata väsitavast päevatööst ei mindud pärast ütlugemist veel puhkama, vaid nüüd vast algas lõbutsemine. Prl. A. Raudkats oli kursantidele kätte õpetanud mõned rahvatantsud, mida ette kanti laulu ja kohalikest noormeestest moodustatud keelpillide kvarteti saatel. Nii kenasti keerutati polkat ja muid tantse ning pr. M. Raamot tähendas: „No, näete, kas pole ilus?“

Tants läbi, sammub umbes 120-päine laulukoor iossitrepile ning juhi kohale asub prl. Lillak Sakalamaa malevast. Paari õhtuga oli ta moodustanud eeskujuliku laulukoori ja suurt parki täitis hästi kätteõpitud laul. Laulukoori moodustamine ei tohtinud vist sünnitada raskusi, kui arvestada, et umbes 70% kursantidest on kooliõpetajannad, seega haritud element.

Naiskodukaitse juhatusel on rida kavatsusi, mida lähemas tulevikus tahetakse panna toitlustamisele ja toidukeetmise nõude muretsemisele. Endised veneaegsed supikatlad ei vasta enam praegusaja nõudele.

Üldmulje kursusest jäi väga hea ja kellelgi ei jää vist enam midagi muud soovida. Oleks aga siiski üks soov ja nimelt, et kursuse lõpetajad naised õpitud ei paneks vaka alla ja seda annaksid edasi oma kaaslasile. Ühisel jõul ja ühisel nõul võidetakse ja saavutatakse kõik. Meie tung olgu edasi, edasi paremusele. Jõudu selleks!

Desarmeerimine ja meie

„Kaitse Kodu!“ Pariisi kaastööliselt

Sellele vaatamata, et desarmeerimise ehk relvistumiskonverentsini on jäänud veel tükk aega ja viimasel päeval selle tähtpäeva edasilükkamise küsimus isegi uuesti on tõusnud päevakorradele, on see küsimus praegu nii Londoni, Pariisi, Rooma kui ka Berliini ja Tokio poliitilise huvi keskpunktiks. Nende poliitiliste suurtsetrumite kõrval jälgitakse ka teisel suure huviga ja tähelepanelikkusega selle konverentsi eeltöid ja konverentsi eel käivat poliitilist õhkkonda ning püütakse näha ette konverentsi töö tulemusi.

Seejuures see suur huvi, mida näidatakse selle konverentsi vastu mitmel kohal, on tingitud mitmeist tegureist: — ideoloogilistes ja Rahvasteliidule lähedal seisvates ringkondades selles konverentsis nähakse uut ja otsustavat sammu maailma rahu kindlustamiseks.

Maailmasõja võitjad riigid näevad selles järjekordest etappi oma hegemoonia kindlustamiseks vähimate kuludega, olgugi et seda põhieesmärki mitmeti püüavad ümbritseda enam ideeliste põhimõtetelega.

Maailmasõja kaotanud riigid soovivad, kindlasti arvestades konverentsi nurjumist, selle tulemusena loodavad uuesti seada jalule Versailles' rahulepingu piiratud õigused oma riigikaitse vaba korraldamisvõime rätud õigused oma riigikaitse vaba korraldamisvõime kohta.

Teised veel loodavad sellest leida küllaldast kindlustust oma riikliku iseolemise ja julgeoleku tagamiseks suuremate — nii moraalsete kui materjaalsetegi — jõupingutusteta oma poolt. Ses mõttes väga lähenedes ideoloogidele, arvavad nad kogu julgeoleku ja riigikaitse probleemi lahendatavat ühe müstilise mõiste — desarmeerimise — maksvusele pääsmisega.

Meie seisukohast huvitab meid küsimus: mida tegelikult võib pakkuda meile kavatsatud desarmeerimine meie riikliku julgeoleku tagamise seisukohast ja missuguseid samme võib ta tingida meie riigikaitse korraldamise alal tulevikus.

Selleks, et saada vastust sellele küsimusele, võtame kõigepealt lühidalt vaatlemisele desarmeerimisprobleemi arenemiskäigu ja fikseerime ta praeguse juriidilise staadiumi.

See tehtud, püüame vaadelda, kui võrd tegelik elu on kooskõlas desarmeerimise põhimõtete ja milliseks võib kujuneda pilt esiteks konverentsi nurjumisel, teiseks — selle kordaminekul, et siis lõppkokkuvõtteks teha üksikuid järeldusi meie olukorrast, seejuures lähemalt vaadeldes, kui võrd isegi juhtumil, kui eelseisev desarmeerimiskonverents annab positiivseid tulemusi, saavutatud kokkulepped võivad mõjutada meie riikliku julgeoleku küsimusi.

A. Desarmeerimisküsimuse arenemiskäik ja selle praegune seisukord.

I. Relvastuse piiramise ja vähendamise juriidilised alused.

Relvastuse vähendamise põhimõtted on määratud kindlaks Rahvasteliidu pakti artiklites I, 8 ja 9.

I. Artikkel I fikseerib Rahvasteliidu liikmeks astumise tingimusena teiste tingimuste kõrval veel seda, et iga liige „peab tunnustama liidu poolt kindlaks määratud ja tema sõjaliste-, meri- ja õhujõudude kohta käivaid määrusi.“

2. Artikkel 8. esimene laik kõlab järgmiselt:

„Rahvasteliidu liikmed tunnustavad, et rahu alahoidmine nõuab riikliku relvastuse vähendamist miinimumini, mis on kooskõlas rahvusliku julgeoleku ja rahvusvahelistest kohustustest tingitud ühise aktsiooni täitmise.“

Juba selle artikli esimesest osast me näeme, et desarmeerimise ja julgeoleku küsimused on üksteisega tihedasti seotud.

Ta ühtlasi selgesti määrab ära need põhimõtted, mis peavad olema aluseks Rahvasteliidu tööle relvastuse vähendamise alal. Need on, nagu artikkel 8-st näha:

a) Vajadus vähendada riiklikku relvastust kuni teatava miinimumini.

b) See miinimum peab siiski tagama riikliku julgeolekut.

c) See miinimum peab ühtlasi võimaldama ühisest väljaastumisest osavõtmist juhtumiks, kui seda tingivad rahvusvahelised kohustused. Sama artikli laigud 2, 3 ja 4 määravad kindlaks Rahvasteliidu nõukogu osa desarmeerimistöös:

„Nõukogu, silmas pidades iga üksiku riigi geograafilist ja erilist seisukorda, valmistab ette väevähendamise kava. arvestades seejuures asjaosaliste riikide valitsuste arvamisi ja otsusi.“

Need kavad peavad olema uue kaalumise objektiks ja neid peab revideeritama iga 10 aasta tagant.

Kava vastuvõtmisel asjaosaliste valitsuste poolt temas fikseeritud relvastuse piire ei või ületada teisiti, kui nõukogu nõusolekul.“

Niisiis nõukogu ülesandeks on vaid desarmeerimiskonverentsi ettevalmistamine. Asjaosaliste valitsuste otsustada jääb, kas nad selle otsuse vastu võtavad või mitte.

Nõukogu poolt väljatöötatud kava vastuvõtmisega aga riigid soovivad end ühtlasi rahvusvahelise kohustusega. Sellest peale aktsepteeritud kava muutmine pole teisiti võimalik kui Rahvasteliidu nõukogu nõusolekul.

3. Lõpuks artikkel 9. näeb ette alatise komisjoni loomise, kelle ülesandeks on: nõukogu informeerimine

artikleis 1. ja 8. ettenähtud tingimuste täitmise kui ka üldiste sõjaliste, meriväe ja õhuasjanduse küsimuste kohta.

Rahvasteliidu nõukogu poolt astunud esimesed sammud:

Rahvasteliidu pakti artikkel 9-ga ettenähtud komisjon kutsuti ellu ühel esimestest nõukogu istungeist — 17. mail 1920. a. Alalise nõuandekomisjoni (Commission Permanente Consultative) nime all.

Selle komisjoni koosseisu kuuluvad kõigi nende riikide esindajad, kes moodustavad Rahvasteliidu nõukogu.

1921. a. selle al.-n.-komisjoni kõrvale astub veel teine komisjon — ajutine segakomisjon (Commission Temporaire Mixte), koosneb „isikuist, kes on küllalt kompetentsed poliitilistes, sotsiaalses ja majanduslikes küsimusis.“

Nende kahe komisjoni peamine ülesanne seisab desarmeerimiskava ettevalmistamises: väevähendamise aluste ja viiside, riikide seisukohtade jne. uurimises.

Kuid juba komisjonide esimestel istungeil kergib üles rida küsimusi, mis näitavad, kuivõrd keeruline on nende probleemide lahendamine.

Nende komisjonide uurimuse tagajärjena Rahvasteliidu täiskogu 1922. aastal võtab vastu resolutsiooni (n. n. resolutsiooni XIV), milles deklareerib, et suur osa riike ei saa võtta enne kaalumisele väevähendamise küsimust, kui neil pole olemas oma riigi julgeoleku garantiid.

Seda vajalist garantiid soovitatakse saavutada vastastikuste garantiipaktide sõlmimisega. Viimased peavad nägema ette vastastikuse abiandmise varem väljatöötatud kava kohaselt. Vähendamine peab siis sündima vastavalt sellele, kuivõrd tegeliku garantiid pakuvad need paktid lepinguosalistele.

See resolutsioon seega viib desarmeerimisküsimuse puhtal kujul poliitilisele pinnale ja tõstab üles julgeoleku küsimuse teravaimal kujul.

II. Desarmeerimise probleem.

1. Esimene faas: Katse väevähendamiseks, võttes tarvitusele koeffitsiendi süsteemi.

Esimesel katsel leida vastuvõetavaid alusnorme väevähendamiseks üks segakomisjoni Briti delegatsiooni liige tegi ettepaneku, võtta tarvitusele väe suuruse kindlaksmääramisel iga riigi jaoks koeffitsiendi süsteemi. Seejuures maaväe ja õhujõu algüksusena oli nähtud ette 30.000 meest.

Selle ettepaneku lähim vaatlemine tõi esile kogu selle meetodi keerulsuse, tingis aga ühtlasi seda, et sellest peale desarmeerimisküsimuse tehnilisele küljele hakati pühendama enam tähelepanu.

Ettepaneku enda aga alatine nõuandekomisjon liikas tagasi.

Kuid 1924. aastal ühenduses Genfi protokollile vastuvõtmisega võeti väevähendamise küsimus uuesti päevakorda.

1924. a. Genfi protokoll teatavasti sisaldab kolm üksteisega tihedasti seotud mõistet: vahekohtu, julgeoleku ja desarmeerimise mõiste.

Tema peamiseks eesmärgiks on soodsate aluste loomine väevähendamiseks. Seepärast ka protokollile allkirjutanud riigid kohustusid võtma osa üldisest rahvusvahelisest desarmeerimiskonverentsist. Selle konverentsi tähtpäev oli isegi juba kindlaks määratud. Ta pidi olema 26. juunil 1925. a.

Rahvasteliidu nõukogule tehti ülesandeks töötada välja selle konverentsi üldine kava ja esitada see konverentsist osavõtvaile riikidele 3 kuud enne konverentsi kokkuastumist.

Nõukogu, sellele tööle asudes, oma poolt leidis, et desarmeerimisküsimust kuidagi ei saa käsitleda lahus vahekohtu ja julgeoleku küsimusest, ja esitas seekohase ettekanne Rahvasteliidu täiskogule.

Ühtlasi nähes, et probleemi lahendamine kuidagi ei niiku edasi, nõukogu 1925. a. leidis tarviliseks oma ettevalmistustööd katkestada ja oodata ära täiskogu järgnevat otsust.

Viimane, tunnistades, et desarmeerimiskonverentsi kokkukutsumine tõesti on varajane, siiski leidis vajalikeks jätkata konverentsi eeltööd selleks, „et selle konverentsi võiks kutsuda kokku siis, kui üldise julgeoleku seisukohast on loodud küllalt soodsad tingimused.“

2. Teine faas: Desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni tööd.

Täiskogu eelpool toodud otsuse põhjal nõukogu otustas kutsuda ellu desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni (Commission préparatoire de la Conférence de Désarmement) ning määrata ära selle orgaani töökava, pidades seejuures silmas nii küsimuse tehnilist külge kui ka tema sidet julgeoleku probleemiga.

Sellest peale desarmeerimiskonverentsi ettevalmistav komisjon (D. E. K.) on konverentsi eeltööde peamiseks orgaaniks. Tema ülesandeks on juhtida ja kooskõlastada kõiki töid, mis on ühenduses konverentsiga, ja teha vajalised ettepanekud Rahvasteliidu nõukogule.

See komisjon koosneb 20 liikmest, kõigepealt Rahvasteliidu nõukogusse kuuluvate riikide esindajaist kui ka nende riikide esindajaist, kelle geograafiline asend tingib erilist desarmeerimisprobleemi käsitlemist. Komisjonis on ühtlasi esitatud kahe, mitte Rahvasteliitu kuuluva riigi, Nõukogude Vene ja P.-Ameerika Ühendriikide, esindajad.

Komisjon ise jaguneb kahte allkomisjoni:

Allkomisjon A. — (sõjaväe);

allkomisjon B — (majanduse).

1928. aastast kuni seni see komisjon on pidanud 7 koosolekut. Möödunud aasta sügisel peetud koosoleku tööga see komisjon arvas olevat jõudnud nii kaugele, et ta on välja töötanud soliidseid alused kavatsatud üldiseks desarmeerimiskonverentsiks. Seepeale täiskogu poolt määrati üldise desarmeerimiskonverentsi kokkuastumise tähtpäevaks 2. veebruar 1932. a.*).

*) Käesoleva artikli kirjutamise ajal Genfis koosolev Rahvasteliidu nõukogu peab selle kohta avaldama oma lõpliku otsuse.

Milles seisib desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni töö ja mililine on selle töö tulemus?

Komisjoni tööd üldiselt võib jagada kolme faasi:

1. Ettevalmistatavad tehnilised tööd.
2. Desarmeerimise kokkuleppe eelkava koostamine.
3. Eelkava arutamine.

Ettevalmistatavad tehnilised tööd.

Need tööd algasid põhimõtteliste küsimuste selgitamisega, nagu:

- a) Mis tuleb mõista relvistuse all?
- b) Kas on võimalik piirata ühe riigi sõjaaegset relvistust või võib seda teha ainult rahuaegse relvistusega?
- c) Missugused põhimõtted tuleb võtta aluseks, et võrrelda ühe riigi relvistust teise riigi omaga: kas arvulisi koosseise, teenistusaega, materjaali, väljaminekuid jne.?
- d) Kas on olemas eraldi pealetungi- ja eraldi kaitserelvistus?
- e) Missuguseil põhimõtetel tuleb määrata kindlaks igale riigile lubatud relvistuse suurus: kas võttes arvesse tema elanike arvu, tema riiklikke rikkusi, geograafilist asendit jne.?
- f) Kas on võimalik teha vahet sõjaväe ja eralennukite vahel?
- g) Kui oletada, et desarmeerimine on oleneb julgeolekust, millise määrani võib desarmeerida regionaalset siis, kui on olemas regionaalsed kokkulepped, mis tagavad kokkuleppeosaliste julgeolekut jne.?

1927. aastaks sõjaväe allkomisjonil oli käepärast küllaldaselt materjaali selleks, et valgustada kõigekülgelt desarmeerimise sõjaväelist külge. Selle allkomisjoni poolt esitatud ettekanne oli siis ka mitmesuguste tehniliste küsimuste kohta käivate kokkulepete aluseks; ühtlasi ka näitas ära need punktid, mille kohta mitmesuguste riikide arvamised läksid lahku ja millede kohta oli vaja saada täiendav kokkulepe.

Desarmeerimise kokkuleppe eelkava koostamine.

1927. a. oli esitatud 2 sellekohast teksti: üks Briti, teine Prantsuse delegatsiooni poolt.

Sellele vaatamata, et D. E. K. püüdis neid kaht teksti teineteisega viia kooskõlla, ei läinud see tal täieliselt korda ja ta pidi tekstide kõrval, mille kohta oli saavutatud üldine kokkulepe, tooma ka need, millede kohta arvamised läksid lahku. Nii koostatud eelkava sai järgnevate arutuste aluseks.

Eelkava koostamisele järgnenud arutuste tulemusena viimasel 1930. a. novembris peetud D. E. K. istungil kujunes välja

desarmeerimise kokkuleppe kava.

See on õige mahukas, 60 artiklist koosnev dokument, mille juure kuulub hulk lisasid ja 305 paragraafi sisaldav seletuskiri. Tema sisu kokkuvõtlikult on järgmine:

I. osa: Isiklik koosseis.

Peatükk A. Koosseisud.

Piiramisele tulevad vaid rahuaegsed sõjaväe ja sõjaväelisel organiseeritud formatsioonide koosseisud, kuna väljaõpetatud reserve piiramine pole nähtud ette.

Seejuures koosseisu äramäärajaks normiks on püüvane keskmine koosseis, mille väljaarvestamine sünnib sel teel, et üldine aasta kestes täidetud teenistuspäevade arv jagatakse aasta päevade arvule.

Iga riigi jaoks määratud koosseisu suurus on D. E. K. poolt jäetud lahtiseks. Kokkuastuva desarmeerimiskonverentsi ülesandeks jääb nende arvude sissekirjutamine selleks eriti D. E. K. poolt väljatöötatud 5 tabelisse, mis käsivad eraldi maaväe, eraldi sõjaliselt organiseeritud formatsioonide, meriväe, lennukiväe ja sõjaliselt organiseeritud lennukiväe formatsioonide koosseise ja eraldi kodumaal ja eraldi asumail asuvate vägede arvu. Selle peatüki kohta aga sakslased on jätnud endale reservatsiooni, seletades, et seesugune relvastatud jõudude piiramine on vaid silmakirjaline, kuna ta ei näe ette piiramist reservele, mis moodustavad üldise sõjaväeteenistuskohusliku sõjaväe peajõu.

Peatükk B. — Teenistuse kestvus.

Jättes igale riigile vabaduse teenistustaja kestvuse äramääramiseks eelmises peatükis kindlaksmääratud koosseisude piires, kava siiski näeb ette teenistuse kestvuse maksimaalse piiri. Selle piiri kindlaksmääramine samuti on jäetud konverentsi kompetentsi. Peatükk käib vaid üldise teenistuskohusliku organisatsiooniga sõjaväe kohta.

II osa. Materjaal.

Peatükk A. — Maaväe relvistus.

Kaks peamist põhimõtet tuli kaalumisele selle peatüki kindlaksmääramisel: piirata sõjavarustuse soetamist otsekoheisel teel, nimekirjaga määrates kindlaks iga riigi jaoks lubatud sõjavarustuse arvu (Saksa ettepanek), või teha seda kaudsel teel, määrates kindlaks eelarvuga sõjavarustuse soetamiseks ettenähtud summad (Prantsuse ettepanek).

Pikkadele vaidlustele vaatamata selle peatüki kohta üksmeelset otsust ei saavutatud: 16 häälega 3 vastu-seismisel ja 6 erapooletuks jäämisel siiski kavas on fikseeritud kaudse (eelarvuga) piiramise viis, mis on palju painduvam ja kergemini kontrollitav kui eelmine.

Seejuures selle piiramisviisi üksikasjad määratakse kindlaks kokkuleppe erilises lisas, mille kava praegu on alles väljatöötamisel.

Peatükk B. — Meriväe relvistus.

See peatükk tahab fikseerida varem merekonverentsidel saavutatud kokkuleppeid.

Peatükk C. — Õhujõud.

Õhujõudude piiramine on nähtud ette sõjaväes ja sõjaliselt organiseeritud formatsioonides tarvitusel olevate lennukite ja mootorijõu globaalse arvu kindlaksmääramisega. Mis aga puutub varus ja laos olevate lennukite arvu, siis need piiramisele ei tule.

Seejuures kaubanduslennukite ehitamisel lepinguosalised kohustuvad neid mitte kohandama sõjalisteks otstarveteks.

Nagu maaväe relvastusegi juures, nii ka siin sakslased jätaavad endile reservatsioonid selle peatüki kohta, seletades, et ladudes ja varus olevate lennukite mittepiiramine tegelikult võimaldab lennaväe piiramatut suurenemist.

III osa. Eelarvelised väljaminekud.

Ses osas leiduv ainuke artikkel räägib sellest, et lepinguosaliste riikide sõjalise väljamineku suurus määratakse kindlaks kokkuleppe lisas ettenähtud tingimusi.

See on seega relvistuse kaudse piiramise küsimus, kuid küsimus, mille teostamise viisi kohta D. E. K. seni pole suutnud jõuda kokkuleppele. Komisjon esialgse viisina on tahtnud näha ette iga riigi sõjaliste väljaminekute täielist avaldamist, kuid küsimus iseendast pole veel sugugi küps ja praegu on arutusel D. E. K. allkomisjonis B (majandus-).

IV. Teadete vahetamine.

Juba 1923. aastast saadik Rahvasteliidu sekretariaat on asunud nii Rahvasteliitu kuuluvate kui ka mittekuuluvate riikide sõjavägede kohta käivate statistiliste andmete avaldamisele n. n. „Annuaire militaire“.

Nende andmete kogumine on seni sündinud kas sekretariaadi otsekoheselt läbikäimisel asjaosaliste riikidega või nende riikide ametlike materjalide uurimise kaudu.

Kokkulepe näeb ette kõigi vajalike andmete avaldamise riikide poolt lepingu kava I osas ettenähtud tingimuste piires. Nende teadete avaldamiseks on töötatud välja 12 tabeli vormid, mis figureerivad IV osa lisana.

Andmete kogumist ja avaldamist toimetab Rahvasteliidu sekretariaat.

V osa. Keemiline relv.

Komisjon on üksmeelselt jõudnud kokkuleppele selles, et riigid vastastikkuse põhimõttel ei kasuta üksteise vastu mürggaase.

Nad kohustuvad mitte mingil tingimusel võtma tarvitusele relvana bakteriaid.

VI osa. Üldmäärused.

Peatükk A. Alatine desarmeerimiskomisjon.

See peatükk näeb ette alatise desarmeerimiskomisjoni loomise. Tema koosseisu kindlaksmääramine on jäetud konverentsi kompetentsi.

Komisjoni ülesandeks on käesoleva kokkuleppe tingimuste täitmise järele valvamine ja sellekohaste aruannete avaldamine vähemalt kord aastas.

Peatükk B. Kõrvalekaldumised.

See peatükk näeb ette juhtumi, kui mingisuguse uuesti tekkinud olukorra mõjul üks lepinguosalistest riikidest on sunnitud kalduma kõrvale käesoleva kokkuleppe tingimustest.

Seejuures kõrvalekalduja riik on kohustatud jalamaid teatama teistele lepinguosalistele ja Rahvasteliidu sekretariaadi kaudu ka alatisele desarmeerimiskomisjonile ajutise kõrvalekaldumise põhjused ja ulatuse.

Järgnev peatükk C näeb ette kaebuse korra juhtumiks, kui üks lepinguosalistest pole täitnud kokkuleppe määratud tingimusi.

Viimases peatükis (D) lepinguosalised deklareerivad, et lepingus fikseeritud maksimaalsest koosseisudest kinnipidamine on üks lepingu täitmise peaalustest. Edasi sama peatükk näeb ette lepingu ratifitseerimise korra, sõlmitud lepingu kestvuse (konverentsi poolt äramääratav) ja tema muutmise korra enne tema maksvuse tähtaja lõppu.

Nii lühidalt kokkuvõetud desarmeerimiskonverentsi ettevalmistustööde praegune staadium. Küsimus iseendast näib olevat küllalt selge, eriti mis puutub tema tehnilisse külge, selleks, et toodud põhimõtete alusel saavutada üldist kokkulepet 1932. a. ettenähtud üldisel desarmeerimiskonverentsil.

Kuid juba varem me nägime, et desarmeerimisküsimus on tihedasti seotud julgeoleku küsimusega. Oieti see viimane ongi selleks peateguriks, mille ümber on keerelnud seni ja keerlevad ka praegu kõik vaidlused ja mis venitab asja pikale.

Milles seisab siis julgeoleku probleem?

Ei ole kaht arvamist selle kohta, et desarmeerimise ja julgeoleku probleem on kaks teineteisega tihedasti seotud küsimust. Põhjapanevad lahkarvamised on aga küsimuse kohta, kas toob julgeoleku tagamine endaga kaasa desarmeerimise või kas, ümberpöörduvalt, desarmeerimine rajab tee julgeolekule. Tegelikult desarmeerimisprobleemi päevakorraks tekkimisest peale ülaltoodud küsimuste kohta me näeme esile kerkivat kaht teineteisest diametraalselt lahkumisevat teesi: üht, mida võime nimetada Prantsuse teesiks, teist, mida võime nimetada anglosakside ja sakslaste teesiks.

Prantsuse tees, mille poolt on enamik Rahvasteliitu kuuluvaist riikidest, väidab, et pole võimalik vähendada riikliku relvistust, mis seni on moodustanud riikliku julgeoleku peatagatise, enne kui see tagatis pole asendatud mingi rahvusvahelise tagatisega.

Sellest tõekspidamisest on kujunenud valem: enne julgeolekut, siis desarmeerimine.

Sellele teesile vastu seisab teine, anglosakside ja sakslaste oma, mil samuti ei puudu oma kaaluvad argumentid ja mis väidab, et „relvistuse alalhoid iseendast loob alatise julgeolekuta seisukorra“. Temast on tekkinud valem: julgeolekut desarmeerimise kaudu, s. o. enne desarmeerimine ja siis julgeolekut tuleb automaatselt selle desarmeerimise tagajärjena.

Millised ka ei oleks kui ühe nii teise eeltoodud valemis paremused, tuleb siiski tunnustada, et kõik katsed lahendada desarmeerimisprobleem enne julgeolekut organiseerimata seni on nurjunud. Julgeoleku tagamine desarmeerimise kaudu pole siiski võimalik enne, kui praegu valitseva umbusalduse asemel rahvusvahelisse

lääbikäimisele on asunud vastastikune usaldus ja arusaamine. Seepärast on siis ka praegu vajadus lahendada desarmeerimisprobleem ühenduses julgeolekuga.

Järgnevalt me lühidalt vaatleme seda tööd, mis on tehtud julgeoleku probleemi lahendamise alal.

I. Vastastikuse abiandmise lepingu kava.

(Le projet de traité Général d'Assistance mutuelle.)

1922.—1923. a. ajutine segakomisjon valmistas vastastikuse abiandmise lepingu kava, võttes seejuures aluseks kui Briti nii Prantsusegi delegatsiooni poolt sel alal ülesseatud põhimõtted.

See lepingukava deklareerib desarmeerimise ja julgeoleku vastastikuse olenevuse. Ta nägi ette abiandmise atakeeritavale riigile kõigi Rahvasteliidu liikmete poolt. Juba rahuajal kõigis üksikasjus ettevalmistatud ja tarvitusele võetud abinõud pidid aitama vältida iga sõjaohu.

Kava peale selle nägi ette täiendavate kaitselepingute sõlmimise, millega lepinguosalisel kohustusid kallaletungi korral üksteist abistama varem ettenähtud ja kokkulepitud kava kohaselt. Sõjapuhkemise tõkkeabinõudena olid nähtud ette majanduslikud surveabinõud, rahaline toetus atakeeritavale ja veel mõningad täiendused Rahvasteliidu põhikirja § 16-le (Sanktsiooni artikkel *).

See lepingukava saadeti riikidele tutvumiseks 1923. aastal. Ta kukkus aga läbi ja seda peaaegselt Suurbritannia vastuseismisel, kes ei tahtnud end siduda abiandmise kohustustega.

2. Genfi 1924. a. protokolliga kava.

1924. a. küsimus võeti üles uuesti, nüüd protokolliga vormi näol. Süsteemi aluseks oli nüüd võetud sunnulisliku vahekohtu mõte. Ta pidi „sulgema kaitseringi, mis oli loodud Rahvasteliidu põhikirjaga maailmarahu ümber, ja mitte sallima ühtki individuaalset sõda“. Ükski kokkupõrge ei pidanud jääma välispoolte tema otsustamispiirkonda.

Nagu eelminegi leping, nii ka see protokoll nägi ette igasuguste sanktsioonide tarvitusele võtmise. Viimased algasid Rahvasteliidu nõukogu vahetultusega ja lõppesid iga lepinguosalise kohustusega „lojaalselt ja mõjuvalt“ võtta osa neist sanktsioonest sel määral, kui seda lubavad iga riigi geograafiline seisukord ja tema relvastuse erilised tingimused.

*) Rahvasteliidu põhikirja § 16 käib järgmiselt: I. Kui liidu liige algab sõda hoolimata 12., 13. ja 15. artikliga enda peale võetud kohustustest, on ta seega ipso facto alanud sõjategevust kõigi teiste liidu liikmete vastu. Viimased kohustuvad temaga viibimata lõpetama kõik kaubanduslikud ja rahalised suhted, keelma oma kodanikele igasuguse läbikäimise lepingumurdja riigi kodanikega ja takistama igasugust rahalist kaubanduslikku või isiklikku läbikäimist lepingumurdja riigi kodanike ja kõigi teiste riigi kodanike vahel, olgu need riigid liidu liikmed või mitte.

2. Nõukogu kohuseks on niisugusel juhtumil asjaomastele valitsustele teha ettepanekuid maa-, mere- ja õhujõudude suuruse üle, milliseid liidu liikmed rakendavad põhikirja kohustuste täitmiseks tarvilise sõjajõu moodustamise otstarbel.

Protokolliga peaesmärgiks oli relvistuse vähendamine. Seepärast lepinguosalisel protokolliga allakirjutamisega ühtlasi pidid kohustuma võtma osa üldisest desarmeerimiskonverentsist. Viimase tähtpäevgi oli juba kindlaks määratud: 25. juuni 1925. a. Sellest pidid võtma osa kõik riigid, nii Rahvasteliitu kuuluvad kui ka mittekuuluvad.

Protokolliga seega olid loodud järgmised põhimõtted kavatsetud desarmeerimiskonverentsiks: „desarmeerimiseta pole olemas ei vahekohtu ega julgeolekut; ümberpöörduvalt, vahekohtuta ega julgeolekuta pole ka desarmeerimist“.

Me näeme, konverents pidi haarama kogu küsimuste kompleksi nii desarmeerimise, vahekohtu kui ka julgeoleku küsimused. Kuid nagu eelminegi kava nii ka see nurjus Briti vastuseismisel.

3. Locarno leping.

Nähes ära, et üldiste lepingute sõlmimine ei leia teostamist järgneval aastal (1925), seati üles uus põhimõte: sõlmida 1924. a. protokolliga põhimõtete alusel regionaalsed lepingud, eriti kohis, kus Euroopa rahu kõige enam on ähvardatud.

Üks esimesist seesuguseist lepinguist on n. n. Locarno leping. Ses lepingus 5 suurriiki — Inglise, Prantsuse, Itaalia, Belgia ja Saksa — deklareerivad, et nad on valmis omavahel ja ka teistele lepingule allakirjutajale riikidele andma Rahvasteliidu põhikirjaga kooskõlas olevaid täiendavaid tagatiseid.

Nad vastastikku kohustuvad hoidma alal praegused territoriaalsed piirid, üksteisele mitte kallale tungima ja mitte milgi tingimusel võtma tarvitusele sõda konfliktide lahendamiseks, välja arvatud juhtum, kui on tegemist legitiimse kaitsega Rahvasteliidu põhikirja artikkel 16. ja 15-ga esitatud nõudmiste täitmiseks. (Sanktsioon kallaletungija vastu.)

Leping näeb ette kõigi tekkivate konfliktide sunnulisliku lahendamise rahulikul teel esialgu diplomaatilisel teel ja kui see ei anna tagajärgi, siis kohtulikul teel või lepituskomisjoni kaudu või isegi Rahvasteliidu nõukogu kaudu juhtumil, kui eelmised instantsid ei saavutanud tagajärgi.

Ühtlasi kallaletungi korral ühele neist lepinguosalisel kohustuvad viimasele andma abi sellest momendist peale, millal nad on jõudnud selgusele, et see kallaletung ei olnud provotseeritud ja et otsekohene vaheleastumine on vajaline.

Seejuures aga lepinguosalisel riigid ise jäävad otsustajaks, mil viisil see „sekkalöömine“ peab sündima. See ei teosta mitte varem ettenähtud kava kohaselt, nagu see oli nähtud ette Genfi protokolliga kavas. Seega selle kokkuleppe põhjal pole võimalik näha ette, millise julgeoleku tagatise see lepinguosalistele pakub, ja temaga väevähendamiseks loodud alused ei paku küllaldast soliidust. Peale kokkuleppe eelnimetatud suurriikide vahel Locarno pakt sisaldab veel lepingud Prantsusmaa ja Poola ja Prantsusmaa ja Tšehhoslovakkia vahel. Saavutatud kokkulepete järjena sõlmiti veel 4 vahekohtule allumise lepingut

Saksamaa vahel ühelt poolt ja Prantsuse, Belgia, Poola ja Tšehhoslovakkia vahel teiselt poolt.

4. Briand-Kelloggi sõjakeelu leping. (Sõlmitud 27. augustil 1928. a.)

Sel lepingul, mis näeb ette sõjast kui „rahvusliku poliitika abinõust“ loobumise, on vastuvaidlematult teatav poliitiline ja moraalne tähtsus.

Kuid ta ei näe ette ei surveabinõusid (sanktsioone), ei vastastikust abiandmist riikidele, kes saavad kallal tungi osaliseks, ja ta jääb seega enam-vähem lihtsaks deklaratsiooniks.

Ühest küljest mitte ette nähes sanktsioone ta ühtlasi ka ei keela neid. Ideeliselt sõda eitades, peab see leping aga ühtlasi arvestama Rahvasteliidu põhikirja, mis siiski teatavil juhtumeil näeb ette sõda.

Viia sõjakeelu kõrged ideed kooskõlla maksvate juriidiliste normidega, see ongi küsimus, mille kallal veel praegu on töö käimas. Kuid momendil, millal redaktsiooniliselt see kooskõla juriidiliste normidega on saavutatud, langeb kokku küsimuse ideeline külg, sõja eitamine.

Teatava moraalse jõuna, rahustava tegurina, see leping võib kaasa aidata eelseisvaks konverentsiks soodsama õhkkonna loomisele, mõjuda absoluutse tegurina ta aga kuidagi ei suuda, sellele vaatamata et ta on ratifitseeritud õige hulga riikide poolt.

5. Leping rahvusvaheliste tülide õiendamiseks rahulisel teel.

Väljudes Briand-Kelloggi paktist, mis nägi ette kõigi konfliktide õiendamise rahulisel teel, Rahvasteliidu täiskogu septembris 1928. a. hääletas ülalloodud lepingu teksti ja avas allakirjutamiseks sellele lepingule. Leping näeb ette kõigi tülide lahendamise, mis iseloomu nad ka ei kannaks, rahulisel teel: õigustesse puutuvate küsimuste lahendamise juriidilisel teel, kõigi teiste küsimuste lahendamise lepitusmenetluse teel. See on kahtlemata suur samm vahekohtu tunnistamiseks, kuid sellele pole alla kirjutatud enam kui 4 riiki — Belgia, Daani, Norra ja Rootsi.

6. Leping rahalise toetuse andmise kohta atakeeritud või atakeerimise ohus viibivale riigile.

Soome delegatsiooni poolt algatatud, see leping viimasel Rahvasteliidu täiskogu koosolekul 1930. a. sügisel võeti vastu ja kirjutati alla 28 riigi esindaja poolt.

Nagu pealkirjast näha, näeb leping ette rahalist abiandmist kahel juhtumil: esiteks siis, kui riik on juba atakeeritud, ja teiseks siis, kui selle ataagi tunnused hakkavad tulema ilmsiks. Seejuures abiandmine teisel juhtumil atakeerimise ohul on nähtud ette järgmisil tingimustel:

a) kui üks konfliktis olevaist pooltest ei tunnusta R-liidu nõukogu poolt tarvitusele võetud abinõusid,

b) kui nõukogu arvab, et rahu ei saa hoida alal teisel teel.

36 paragraafi sisaldav leping peale selle väga üksikasjaliselt defineerib rahalise abiandmise korra ja näeb ette antud laenu tagatise tingimused.

Nii paljutöötav kui see leping sõjaohu vältimise abinõuna ka ei ole, eriti väikestele ja majanduslikult nõrkadele riikidele, on tal siiski üks „aga...“, ja see on see, et maksamahakkamine on tehtud olenevaks desarmeerimiskonverentsi kordaminekust.

Peale eeltoodud lepingute praegu on väljatöötamisel leping „sõja vältimise abinõude kõvendamiseks“, mis näeb ette suuremate õiguste andmise R-liidu nõukogule sõjaohu ärahoidmiseks vajalike abinõude tarvitusele võtmisel.

Tüli tekkimise korral lepinguosalisel kohustuksid täitma nõukogu poolt soovitatud samme ja hoiduma igast tegevusest, mis võiks süvendada konflikti. Juhtumil, kui vaenuline tegevus juba on puhkenud, lepinguosalisel samuti kohustuksid täitma nõukogu poolt soovitatud samme, mis võivad sisaldada isegi vaenulise tegevuse lõpetamise ja sõjavägede tagasitõmbamise ettekirjutamist.

Kuid lahkavamised paljude lepingukavas olevate punktide kohta on veel liig suured selleks, et võiks loota selle lepingu vastuvõtmist lähimas tulevikus.

Eelpool me vaatlesime neid juriidilisi norme lepingute ja lepingukavade näol, mis peavad looma soliidse aluse eelseisva desarmeerimiskonverentsi kordaminekuks. Kuid ühtlasi me nägime, et isegi need normid, üles seatud R-liidu ettevõttel, ei too küllaldast julgeoleku tagatist, ei suuda täieliselt kõrvaldada agressiooni ohtu ega agressiooni tegelikul puhkemisel seda esimesest momendist peale määrata ebaedule.

Isegi Locarno leping, nagu me nägime, see mõttes sisaldab hulga puudusi, mitte ette nähes vastastikuse abiandmise korda varem ettevalmistatud kava järgi ja jättes atakeeritava kaitseks väljaastumise vajaduse ja viisi iga lepinguosalise otsustada. Seega desarmeerimise ja julgeoleku küsimus oma praeguses staadiumis on kaugel sellest, et isegi puhtjuriidilisest küljest olla lahendatud küllalt selgel kujul ja kujul, mis tõkestaks sõjapuhkemist.

Kuidas aga seisavad lood desarmeerimisprobleemiga tegelikus elus, milline on Euroopa ja maailma üldine õhkkond selleks, et tagada eelseisva desarmeerimiskonverentsi kordaminekut esiteks, ja millist tendentsi näitavad üles veebruaris 1932. a. rohelise laua taga kokkuastuvad riigid selleks, et loiaalselt teostada ülesseatud põhimõtteid relvistuse kaotamise (relvitustumise) ja rahu püsiva maksmapaneku kohta?

Huvitav on konstateerida sel alal kõigepealt üht fakti: samal ajal, kui Briand-Kelloggi paktiga sõda seati välispoole seadust, nii juristide kui ka Rahvasteliidule väga lähedal seisvais ringkondades hakati otsima teaduslikku aseventiili, kuidas siiski defineerida sõjariistus kokkupõrkeid, kui nad leiavad aset. (Ja nad on juba aset leidnud pärast Kelloggi pakti tunnustamist, näit. Vene-Hiina konflikt, P.-A. Ühendriikide vahelise segamine Lõuna-Ameerikas.)

Ning seejuures arutatakse järgmiselt: „Sõdu enam olla ei saa, sest neil puuduvad sõja peamised tunnused,

olla tunnustatud kõigi poolt. Kui siiski leiavad aset sõjariistus kokkupõrked, siis on need vaid „impulsiivsed ja spontaansed agressioonid“ (agressions impulsives et spontanées), mitte aga sõjad“*).

Juriidilisest seisukohast asi on lahendatud igati sobivalt. Kuid tegelikus elus siiski fakt jääb faktiks: kas sõjariistus jõudude võõrasse riigipiiri sissetungimist nimetada sõjaks või impulsiivseks agressiooniks, see asja ei muuda. Ühenduses 1924. a. 1. dets. sündmustega meil aga seda nii teadusilmas kui ka Rahvasteliidu ringkondades levinud mõtlemisviisi tuleb teravasti pidada silmas.

Samad mõtted selguvad neist deklaratsioonidest, mis tegid Suur-Britannia ja Prantsusmaa Briand-Kelloggi paktile allakirjutamisel. Me tuleme tagasi sellele küsimusele, kui artikli lõpus puudutame meie erilist seisukorda.

Selle mentaliteetse uuesti-relvistamise kõrval me ühtlasi näeme, et juba ühenduses vaidlustega relvistuse piiramise viiside kohta osavalt otsitakse teid ja abinõusid, kuidas siiski oma sõjariistus jõude organiseerida võimalikult tugevatena, „nende väärtust ja lahingvõimet suurendada“.

Me nägime kõigepealt, et isegi koostatud desarmeerimise lepingu kava jätab laialdased võimalused suure ja tugeva, kõigi moodsate võitlusvahenditega varustatud sõjaväe organiseerimiseks: väljaõpetatud tagavarade arvestamist ja piiramist leping ei näe ette, ladudes olevat relvistust ei piirata, eralennuväe ega sõjaväeliste eelõppuste kohta mingeid andmeid ei nõuta.

Seejuures konverentsi kava järjekindlalt väldib küsimuste seadmist nii, et riigid oleksid sunnitud andma andmeid oma sõjaliste jõudude kohta enne konverentsi algust.

Mis suunas areneb töö desarmeerimiseks üksikuis riikides? Prantsusmaa loeb end desarmeerimise mõtte tuliseimaks pooldajaks ja ideeliseks eelvõttelejaks. Oleks aga naiivne uskuda ja temalt nõuda, et ta seda teeks vaid ilusate žestide pärast. Maailmasõja võitjana ja rahulepingu tingimuste äramäärajana ta on suutnud luua endale poliitilise ja majandusliku seisukorra, mis teda täitsa rahuldab ja mille status quo alalhoidmisest ta on äärmiselt huvitatud. Ta tahab seda loomulikult teha võimalikult vähemate kuludega ja seepärast soovib, et teda ümbritsevaile naabritele pandaks piirid ja võetakse neilt võimalused oma sõjalise jõu uuesti üleshitamiseks**).

1870. a. ja 1914. a. sündmused on talle näidanud, kust teda ähvardab oht. Prantslane on selleks liig selgesti ja loogiliselt mõtleja, et uskuda vaid lepingute jõusse. Ta teab, et „poliitilises elus lepinguil pole suurt väärtust“. Kuigi sageli Prantsusmaa erilise aktiivsuse

*) Cornejo: La guerre au point de vue sociologique. Memoire, présenté au Congrès internationale de Sociologie, tenu à Genève en octobre 1930.

**) Need mõtted, muidu prantsuse kirjanduses väga tagasihoidlikult väljendatud, öeldi väga selgesti välja Prantsuse end. ministri ja Rahvasteliidu saadiku H. de Jouvenel'i poolt ühes 1929. a. Comité National d'Etudes sociales et politiques'is peetud kõnes.

pärast rahvusvahelisel poliitikapöõllul ollakse arvamises, et ta katsub oma riiklikku julgeolekut tagada vaid lepingutega, siis tema sõjaväe küsimuste lähim vaatlumine ümberpöõrdult näitab, milline on see jõud, millele ta rajab selle julgeoleku: see on reaalne tegur, relvistatud jõud. Ei saa kuidagi võtta Prantsusmaal aset leidnud teenistusaja vähendamist ühe aasta peale kui sammu desarmeerimise poole. See on pigemini puhtsisepoliitiline ja sotsiaalse elu korraldamise samm. Samal ajal Prantsusmaa teeb kõik, et tema sõjaline jõud kõigi desarmeerimiskavade maksmahakkamisega ei kahaneks ja oma väärtuses ei langeks; miljardeid maksvad piirikindlustused peavad asendama sõjaväe arvulise kahanemise, jättes suurema osa olemasolevast sõjaväest manöövri otstarbeks. Üldise sundusliku sõjaväelise eelõppuse sisseseadmine koolides, reservlaste hulga intensiivsem ja kavakindlam õppuse korraldamine peab kompenseerima aktiivteenistusaja lühendamise.

Millises suunas tuleb arendada üldist riigikaitse ettevalmistust maksvas olukoras, seda näeme kindral Serigny raamatust: „Reflexion sur l'art de la guerre“ — sõjaline ettevalmistus tuleb kanda teaduspöõllule. Rahua ajal tuleb valmistada vaid teatavate relvade prototüüpe ja kohandada ja valmistada ette tööstus massiliseks ja kiireks produktsiooniks siis, kui seda on vaja. „Relvistuse võimsus peab olema seda suurem, mida vähem on sõjaväe sõjaline väärtus ja mida vähem on ta koosseis“ — väidab Serigny. Samu väiteid väljendab Prantsuse parlamendi liige Paul Bernier*). Desarmeerimiskonverentsi eeltöõd ei hoidnud Prantsusmaad hetkekski tagasi igati valmistamast ette oma riikliku julgeoleku tagamist reaalse jõuga.

Neid ametlikke vaateid aga, millega Prantsusmaa läheb eelseisvale desarmeerimiskonverentsile, väljendab kõige selgemini Prantsuse presidendi kõne, mis on peetud käesoleva aasta aprillis Nizzas. Selles ta ütleb selgesti välja, et Prantsusmaa milgil tingimusel ei või lasta vähendada oma sõjalist jõudu alla praeguse seisukorra, ehk olgu siis, et üks võimas rahvusvaheline jõud määratakse Rahvasteliidu teenistusse.

Seega Prantsusmaa, kuigi eemal igasugusest agressiivsest püüdest, kuigi desarmeerimise ideeline eestvõtteleja, kunagi ei ole nõus sellega, et tema sõjalisi jõude vähendada alla praeguse miinimumi. Desarmeerimisest, relvistuse mahapanemisest või vähendamisest tema poolt ei või olla juttugi. Selle kohta on üksmeelses arvamises ka Prantsuse pahempoolsed erakonnad eesotsas Paul Boncouriga. Et seesuguses olukorras kokkuleppe saavutamine eelseisval desarmeerimiskonverentsil pole kerge, see on selge.

Saksamaa, maailmasõja kaotaja, selle kaotuse tagajärjena pidi kirjutama alla temale kibeda Versailles' rahulepingu tingimused. Nii rasked kui need tingimused ka ei olnud, jätsid nad talle siiski kaks lootust: ühe — sõjaliste jõudude korraldamise alal, teise selle kohta, et Versailles' rahulepinguga maksmapandud tingimused võib võtta revideerimisele (Artikkel 19).

*) Paul Bernier, Pr. parlamendi liige ja viimase sõjaväeteenistuse seaduse aruandja parlamendis, raamatust: „La loi d'un an“. 1931.

Rahulepingu V osa sissejuhatuses liitlased nimelt deklareerivad, et Saksamaa selleks, et võimaldada üldist väevähendamist, kohustub täpselt täitma järgnevad sõjalised klauslid: (järgneb nende loend). Selle põhjal nüüd sakslased deklareerivad: liitlased on võtnud endale moraalse ja juriidilise kohustuse desarmeeruda pärast Saksamaad. Sel alal nad seni veel midagi pole teinud. Saksamaa ei või enam oodata, ta kannatus on lõpmas.

Sellest ja Versailles' rahulepingu artikkel 19-st siis tekib ka desarmeerimise kaks antiteesi:

Ühelt poolt väide, et niigid, kellele Versailles' rahulepinguga on pandud peale sõjaliste jõudude piiramine, jääksid uuest sõlmitavast kokkuleppest eemale (Desarmeerimislepingu kava artikkel 53), sest nende osavõtt kokkuleppest tähendaks maksvate lepingute revideerimisele võtmist, see aga praegu pole soovitatav.

Sellele sakslaste vastuväide, mis ütleb, et kui nad eeltoodud sisulisele kokkuleppe kavale kirjutaksid alla, tähendaks see lahtiütlemist mõttest, et Versailles' rahulepinguga Saksamaale pealepandud relvistuse piiramine on vaid esimene etapp üldisele desarmeerimisele. Neil motiividel siis ka Saksa delegatsiooni juht desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni viimasel istungil möödunud aasta novembris keeldus oma allkirja andmast eelpool toodud desarmeerimislepingu kavale. See Saksa delegatsiooni juhi samm leidis sooja poolehoidu Saksa avaliku arvamisest.

„Me ei kirjuta alla desarmeerimislepingule teisiti kui et Saksamaale tagatakse tema iseseisva rahvusliku elu miinimum ja üheõiguse põhimõte võitjate riikidega“ — kirjutab „Kölnische Zeitung“ 5. märtsist s. a. „Me töötame desarmeerimislepingu vastu“ — ütleb „Germania“ 7. märtsist, ja „meie võime minna niikaugele, et keeldume osa võtmast desarmeerimiskonverentsist“, deklareerib „Hamburger Nachrichten“.

Kõik need D. E. K. viimase istungi kestes ilmsikult tulnud vastolud andsid inglise ajakirjandusele põhjuse ta järgmise kokkuvõtte tegemiseks komisjoni tööst: „Desarmeerimiskomisjoni töö näitas, et maaväe desarmeerimine on teostamatu. Komisjoni tööd on haledasti nurjunud. („Manchester Guardian“ 19. nov. 1930.)

Samuti sakslased keelduvad ka vahekohtu-lepingule alla kirjutamast. See leping nimelt näeb ette tülide lahendamise status quo piirides. Lepingule allakirjutamisega aga Saksa ütleks ära võimalikest lepingute revideerimistest, mida näeb ette Rahvasteliidu põhikirja artikkel 19.

Kõigest sellest me näeme, kui võrd põhjanevad on siiski lahkuminekuud desarmeerimiskonverentsist osa võtvate riikide vahel. Tahes-tahtmata tekib küsimus, kas suudetakse neist saada üle konverentsil endal, kas tõesti on väljavaateid konverentsi kordaminekuks?

Ja olukord siis, kui konverents tõesti nurjub?.. Sellest momentist peale Saksamaa loeb, et ta käed tegevuseks on vabad: liitlased pole oma Versailles' rahulepingus antud lubadust desarmeerimise asjas täitnud, Saksamaa seega oma poolt võib alata oma sõjajõudude suurendamist ja reorganiseerimist. Saksamaa oma

mõtteosalistega koos moodustaks Euroopas kaugelt üle 200-miljonilise massi (kui N. Vene kaasa arvata), kes praegu maksva olukorraga pole rahul. Kui ta aga sellega pole rahul, püüab ta seda muuta, kui mitte kokkuleppe teel, siis vägivaldaga.

Ekslik aga oleks arvata, et Saksa seni passiivselt oleks vaadanud pealt kogu poliitilise elu arendamist pärast sõda, ilma et võtta tarvitusele kõik võimalikud abinõud oma relvistatud jõudude suurendamiseks.

Viiks liig kaugemale siinkohal lähemalt vaadelda kõiki neid samme, mis sakslased on astunud selleks, et oma relvistatud jõud viia maksimumini nii arvult kui ka väärtuselt. Selle kohta on kirjutatud terved raamatud.

Siinkohal olgu mainitud vaid mõned peamised faktid: sõjaväe eelarve määratu suhteline suurus temale lubatud sõjaväe arvu kohta, keemia ja lennutööstuse hiigla arenemine ja mitmeti kindlaks tehtud tihe koostöö N. Vene punaväega.

Raamatus „Gedanken eines Soldaten“ Saksa kindral von Seeckt väljendab analoogilisi mõtteid moodsa sõja ettevalmistamise viiside kohta, nagu seda tegi Prantsuse kindral Senigny raamatus „Reflexions sur l'art de la guerre“. Ja et Saksamaa toimib sõjalist ettevalmistust oma väga tunnustatud kindrali põhimõttele — selles pole kahtlust.

Kõige selle tulemuseks on, et Saksamaa tegelikult pole kaugeltki nii desarmeeritud, nagu ta laseb paista.

„Materjalne desarmeerimine on silmakiri ja vale niikaua, kui pole teostunud moraalne desarmeerimine“ — ütleb Prantsuse kindral Denvignes*). Me oleme aga vist kaugel sellest, et tunnistada praegust maailma moraalselt desarmeeritaks, eriti Saksamaad.

Ja Venemaa?.. Venemaa elab praegu 5-aastakava müstika tähe all. Selle kava kordamineku kohta on mitmesuguseid arvamisi ja needki muutuvad alatasa. Tema praegune staadium aga näitab selgesti, et ta on kaugel sellest, et teda nimetada utoopiliseks.

Meid huvitab küsimus, kas on see kava puht Venemaa sisemise ülesehitamise küsimus või peitub tema taga veel midagi muud.

Vastuse sellele annab meile „Pravda“, kes defineerib 5-aasta-kava järgmiselt: „See on maailma proletariaadi rünnak kapitalile“. Seejuures mitte ainult rünnak majanduslikul teel, vaid peamiselt sõjalise jõuga. 5-aasta-kava lähim vaatlemine näitab meile, kui võrd sügavasti juurdub temas just puht-sõjaline mõte.

Strateegiliste raudteede ehitamine, rasketööstusele ja keemiatööstusele esijärgulise tähtsuse andmine — kõik see on N. Vene juhtivate tegelaste deklaratsioonide kõrval selgemaks tõestuseks sellele, kuhu tüürib välja N. Vene oma 5-aasta-kavaga.

See on ka kõik väga hästi kooskõlas rahvakomisaride nõukogu esimehe Molotovi seletusega Nõukogude Liidu 6. kongressil, kus ta deklareerib, et Rahvasteliidu desarmeerimiskomisjoni mitmeaastase tegevuse järele olevat sõjahädaoht veel rohkem suurenenud, nii et N. Liit ei tegevat endale mingisuguseid illusioone tulevase rahvusvahelise desarmeerimiskonverentsi kohta ega

*) Denvignes. — Guerre ou Paix?

laskvat seal endale sundida peale mingisuguseid otsuseid.

Nende kolme suurriigi seisukohtade kõrval, kes otsukohe on seotud maavägede desarmeerimise küsimusega, millest — Saksa sõjaministri Gröneri arvates — oleneb desarmeerimiskonverentsi edu, teiste riikide eriküsimused, eriti Prantsuse-Itaalia merilepinguga ühenduses olevad lahkumineku ja Saksa-Austria tolliuniooni küsimused, märksa tumestavad väljavaateid eelseisva desarmeerimiskonverentsi kordaminekuks.

Kuid kõigile neile raskustele ja takistustele vaatamata siiski peab tunnustama, et Rahvasteliidu poolt seni saavutatud kokkuleppeil ja tehtud eeltöödel ei puudu oma väga suured positiivsed küljed.

Kõigepealt juba see asjaolu, et relvistumise küsimusest, mis seni on olnud iga riigi seesmine asi, on tehtud rahvusvaheline küsimus. Kui rahvusvaheline küsimus ta leiab kommenteerimist ja kritiseerimist ajakirjanduses, teda saab mõjutada avaliku arvamisega. See on kahtlemata samm edasi rahu tagamisele, kuid neid samme jääb teha veel palju, enne kui jõuda lõppeesmärgile.

Isegi siis, kui konverents peaks astuma kokku kavatsetud tähtajal ja saavutama kokkuleppe, ei tohi me endile teha mingisuguseid illusioone selle kohta, et ta suudaks teostada desarmeerimist, s. o. relvitustumist, relvade täielist mahapanekut. Kõige enam, mis võib temast loota, see on relvistuse kindlaksmääramist praegu olemasolevate koosseisude piirides, neid koosseise suurendades isegi noortele riikidele, kes oma sõjaväe korraldamises veel pole jõudnud ettenähtud miinimumini.

Me oleme seega jõudnud niikaugele, et lõppkokkuvõtteks seada küsimus:

Mida tegelikult võib pakkuda meile kavatsetud desarmeerimine meie riikliku julgeoleku tagamise seisukohast ja missuguseid samme võib ta tingida meie riigikaitse korraldamise alal tulevikus?

Võtame seejuures kaalutluse aluseks hüpoteesi, et desarmeerimiskonverentsil siiski jõutakse kokkuleppele eelpool toodud kava kohaselt. (On loomulik, et desarmeerimiskonverentsi nurjumisel meie riigikaitse küsimuste lahendamine muutub veelgi raskemaks kui ta on esimese hüpoteesi põhjal.)

Seejuures me kõigepealt puutume kokku küsimusega, millest oli jutt juba eelpool, s. o. sõja mõiste defineerimise küsimusega. Meile võib tungida kallale, meie territoriaalset puutumatus rikkuda, seejuures „sõda pidamata“, vaid lihtsalt lastes valla mõne väikese „spontaanse ja impulsiivse agressiooni“. Selleks, et see „spontaanne agressioon“ muutuks sõjaks, et ta leiaks tunnustamist kui seesugune Rahvasteliidu ees, on vaja aja võitmist selleks, et Rahvasteliidu sanktsiooni abinõud saaksid hakata mõjuma. Et see mõjumahakkamine pole tundide küsimus, on eriti selge, kui lähemalt vaadelda kogu sanktsiooni keerulist mehhanismi, nagu ta on nähtud ette Rahvasteliidu põhikirjas. Pealegi meie geograafilise seisukord märksa raskendab sanktsioonide kiiret maksvusele pääsmist.

Möödunud aasta sügisel Rahvasteliidu täiskogu ees kaitstes Daani desarmeerimise küsimust Daani peaminister Stauning muuseas tähendas: „Kõik riigid pole nii õnnelikus seisukorras nagu Daani. On riike, kelle julgeolek oleneb ainult nende kaitsevõimest. Daani eeskuju jälgendamine oleks niisugustele riikidele otsukohene lõpp ja häving.“

See ei käi ühegi riigi kohta enam kui just Eesti kohta.

Meil on sageli tõstetud üles küsimus, kas suudame agressiooni korral oma väikeste jõududega panna vastu ülekaalulisele vastasele? — Kui selle küsimuse selgitamiseks võtame abiks sõjaajaloo, siis võime konstateerida, et väljavaated selleks pole meil halvad. Pealegi kui arvestada, et meie vaevalt oleme üksi tegutsemisel ülekaalulise vastase vastu ja et on tegemist vastupanuga kuni Rahvasteliidu poolt tarvitusele võetud abinõude maksvusele pääsmiseni. Seejuures loomulikult võime arvestada edu vaid siis, kui oleme hoolsasti ja ettenägelikult valmistunud ette igasuguseiks ettenägematuks juhtumeiks.

See ettevalmistus riikliku julgeoleku tagamiseks aga maksab raha. Me elame praegu üle raske majandusliku kriisi. Kas õigustab see meie riiklikuks julgeolekuks minevaid väljaminekuid, mis on tingitud riigi seaduslikest kohustustest iga üksiku indiviidi vastu, kärpida seesugusel määral, et selle all riigikaitse nõrgeneks? Vaevalt! — Ümberpöörduvalt peab ütleva, et just sel majanduse alal ilmsiks tuleval depressioonijärgul riigikaitseks kuluvad jõupingutused kuidagi ei tohi kahaneda.

Individuaalse ja rahvusliku võitluse traagika maksvusele pääsmise kohta ühiskonnas seisab nüüd kord vusele pääsmise kohta ühiskonnas seisab nüüd kord juba selles, et just majanduslikud ja poliitilised nõrkusmomentid teisi nende kasutamiseks ergutavad ja seega meid sunnivad erilisele valvelolekule.

„Riigid, kelle seisukord on eriti ohtlik, keda võivad tabada ootamatud brutalsed kallalad, ei või rajada oma desarmeerimist puht-poliitilistele ja majanduslikele tegureile, nii tähtsad kui viimased ka ei oleks“ *).

Neil põhimõtetel tuleb ka meil talitada. Seni kuni üldine meid ümbritsev õhkkond ei taga püsivat rahu, peame maksma selle meie julgeolekut tagava preemia, nii raske kui see ka pole.

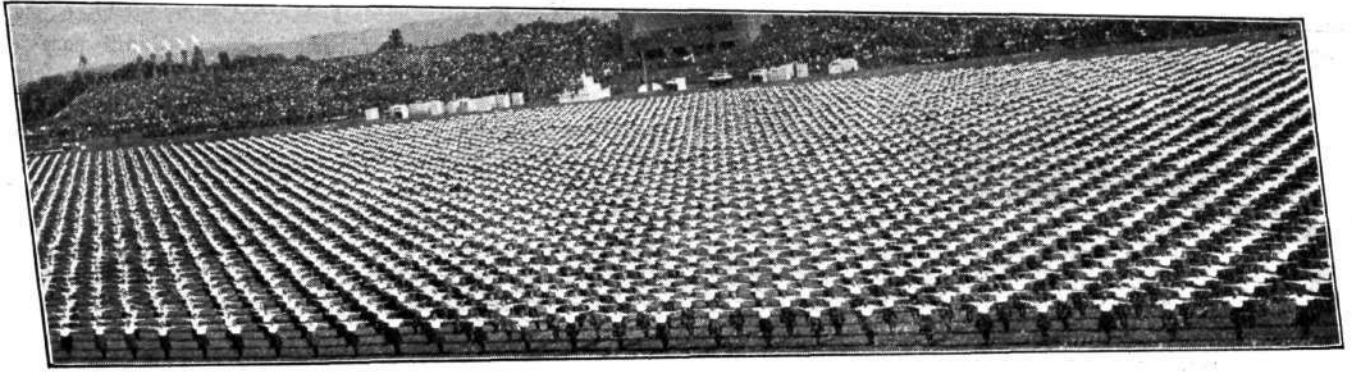
Me peame teadma, et iga tegur, mis aitab kaasa riikliku julgeoleku tunde kasvatamisele, ühtlasi süvendab isikliku ja perekondliku julgeoleku tundmuse ning äratav rahva usu tulevikku.

Meil jääb vaid soovida, et see püsivat rahu ja julgeolekut tagav ajajärk jõuaks kätte võimalikult pea.

Mis aga meie riiklikule iseolemisele praegusel momendil võib muutuda ohtlikuks, on see, kui meie, desarmeerimise sõna müstikast end lastes mõjutada, end moraalselt desarmeerime.

H. Fr.

*) Tšehhoslovakkia välisminister Beneš ühes Rahvasteliidu täiskogule desarmeerimise kohta esitatud raportis.

Naiste vabaharjutused Sokoli pidustusil.

Tšehhi Sokoli 70 a. juubelipidustusteks

1862—1932

Sokolite „slet“ on suursündmus kogu Tšehhoslovakkias. Siis voolab sadu tuhandeid sportlasi Prahasse; ühed, et esitada oma suurepäraseid võimeid; teised — et nautida selle suure töö vilja.

Kuid palju eeltööd nõuab säärase suure peo korraldamine, seepärast alatakse eeltöödega varakult. Tänavune aasta on määratud eeltöödeks. Kõigis vähe- mais sokoli üksustes korraldatakse pidusid, mis õieti pole muud kui sportlike võimete proovimine.

Miljoniline sokolite pere askeldab, õpib, harjutab ja parandab, sest saabumas on sokolite suurpäev — nende 70-aastase kestva töö juubelipidustus.

Juubelipidustuste eeltööde korraldamiseks on valitud eriline 47 isikust koosnev komitee, mille alla kuulub 17 mitmesugust komisjoni.

Ühed korrespondeerivad välismaadega ning peavad väliskülastajate siia jõudes neid juhtima; teise komisjoni ülesandeks on lahendada korterite küsimus või hoolitseta sanitaar- ehk toitluspunktide eest jne. Tähtsaim ülesanne on täita aga sel komisjonil, kes käib harjutuste kontrolltöödel ning on vastutav harjutuste hea kordamineku eest. See komisjon koosneb 2563 isikust. Iga pidustustel esinev sokol peab enne peol esinemist (iga sportlane üksikult), sooritama kolmekordse küpsuseksami. Esimene võimete proovimise on aasta enne suuri pidustusi; teine — kuus kuud hiljem, kolmas — paar kuud enne esinemist. Niisugune tuleproov annab häid tagajärgi — garanteerib suurtele massidele laitmatu esinemise.

Kuna praegune üldine sportlaste pere ulatub 1.066.471, neist esineb juubelipidustusil miinimum 200.000 — 182.447 täiskasvanut ja 126.206 alaealist. Peale selle veel välisriigid. Ameerikast oodatakse 8000 sportlast, nendest esineb pidustusil 4342; ka Jugoslaaviast oodatakse suuremat sportlaste peret. Peale eelmainitute on registreerimisel järgmised spordiseltsid: L'Union des gymnastes français; l'Union des so-

ciétés féminines de France; la Federation des gymnastes belges; l'Union belge de gymnastique; l'Union des gymnastes suisses; les professeurs roumaines de gymnastique (mehed ja naised) ning praegu on läbi-rääkimised Inglismaa, Soome, Läti, Poola, Vene, Ukraina ja Daaniga. Üksikuid välisriikide esindajaid saabub ka Egiptusest, Jaapanist ja Türgist.

PIDUSTUSTE KAVA.

Tavaliselt algavad sokoli võimlemispidustused juuni keskel ja lõpevad juulikuu 6., s. o. usuisa Jan Hus'i mälastamispäevaga. Kuna sokolite sleti suurpäevad pühitsetakse alles juulis, on eelmised pidustused vaid eelproovid täiskasvanuile ning pidustused noortele. Esimesena sõidavad kokku kõige nooremad sokolid, lapsed 6—14 a. Lapsed astuvad välja vabaharjutustes ja mängudes; ka täiskasvanuist demonstreerib mõni kohalik rühm; korraldatakse ka sleti stseene, s. o. mingisugust värvideküllast ja liigutusterikast allegoorilist stseeni. Laste slet lõpnud, sõidavad lapsed laiali. Staadionil aga kestab töö, tehakse mitmesuguseid korraldusi, eelharjutusi jne.

Järgmisel pühapäeval (iga slet algab pühapäev.), algab keskkooliõpilaste slet: „Slet dorostie a dorostenok“ (alaealised 14—18 a.). Ka see slet kestab paar päeva, ning päevakord sarnaneb esimesele — vaid harjutused on mitmekülgsemad.

Kolmandal pühapäeval on jälle avalik väljaastumine, demonstreerib mõni kohalik üksus ja peale selle sooritatakse kõiki peaproove.

Igal hommikul, pidustuste kestes, kl. 6—10 sooritatakse peoproove. Neid proove külastab kogu vaesem kiht.

Huvi spordi vastu on nii suur, et murruna käiakse proovidel, tahtes ka osa võtta pidustustest. Teisest küljest on see väga praktiliselt korraldatud, et proovide pealtvaatajailt võetakse ka väike tasu (5 tš. kr. iga

Tšehhi 7. föderalse püha kuulutusplakaat.

plats), kuna see moodustab oma poolt kaunis suure sissetuleku kulude katteks.

Neljandal pühapäeval, millal juba kõik väliskülalised on saabunud, algab pärislet, mis kestab kolm päeva. Esimesel ja viimsel sleti päeval tehakse suuri rongkäike läbi linna. 1932. a. pidustuste rongkäigus defileerib 74.000 sokolit ja sokolkat vormiriietuses; 56.600 sokolit ja sokolkat maakondade — Moraavia, Slaavi, Tšehhi ja Horvati — rahvariietuses; veel 700 ratsasokolit, 640 lippu ja mitu suurt orkestrit. Peale selle veel välismaade spordirühmad.

Juubelipidustuste eeltööks on määratud 20.000.000 tšehhi krooni, staadioni ümberkorralduse, reklaami, illustreeritud brošüüride, sleti postkaartide, markide, sleti märkide ja muu kribukrabu peale.

SOKOLI ASUTAMISEST JA ARENEMISKÄIGUST.

Sokol võrsus isamaalistest tunnetest ajal, millal tšehhid kannatasid võõra võimu all. Rahva juhid tulid veendumusele, et füüsiline jõud koos vaimse ja moraalse jõuga ühendab ning säilitab rahvustunde.

Sokol asutati 1862. a., asutaja mõtte- teaduse doktor Myroslav Tyrš, pärasine ajaloo ja kunsti professor Praha Karli ülikoolis ja tehnikumis. Tyrš teadis, milline väärtus on rahva üldisel kasvatusel — ja, olles isa-

maameelne, rakendas ta kogu oma jõu ja energia võimlemisseltside asutamisele. Ta oskas võita parimate rahva poegade ja tütarde poolehoidu, mis garanteeris ta tegevusele suure edu. Sokoli liikmeid kasvas nagu seeni pärast vihma ning praegu seob sokolite võrk tihedasti kogu Tšehhiat. Kuid Tyrš ei leppinud üksi seltside asutamisega, vaid ta mõtles väsimatult sellele, kuidas rajada sokolite liikumist kõige paremale alusele. Tema sulest ilmus hulk brošüüre, kirjutusi ajalehtedes, raamatuid, ka n.-n. Tyrši ehk sokoli võimlemissüsteem sai temalt algatuse.

Tyrš seadis sokolite kultuur-programmiks demokraatia, vennastuse, kehaliste võimete, moraalsete ja vaimsete omaduste tõstmise ning, olles ise esteet, rõhutas ka esteetika arendamist. Tyrš ütleb: „Meie, sokolite, tähtsaim ülesanne on hoida oma rahvast igakülg- selt erksana, sitkena, jõulisenä, mis ei lase rahvast surra välja; värskena ning selle kehalise, vaimse ja moraalse tervise juures, mis ei lase ennast kuidagi rikkuda.

Olgu tervitatud see, kes meie juure tuleb terve hingega, puhta südamega, olles valmis truult, ennast- salgavalt töötama, aga see, kes mõtleb omakasu peale või kes tuleb meie juure kuulsaks saamise himus, see jäägu eemale meist.

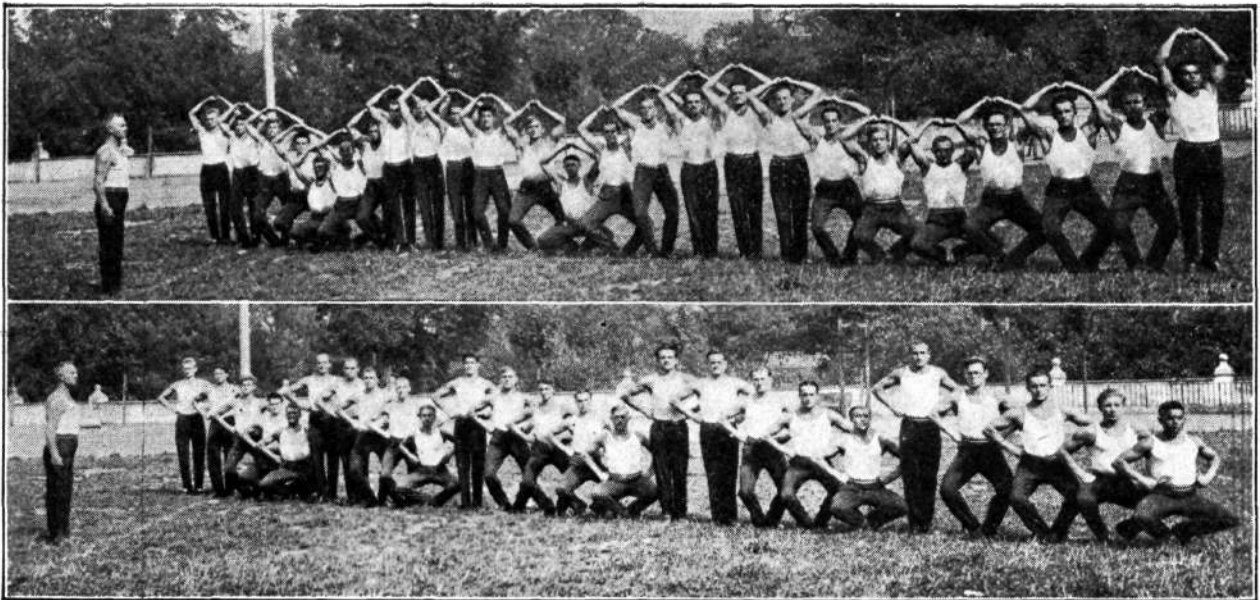
Sokolite peres olgu kõik üheväärsed. See, kelle käsi ehivad rakud ja käsnad, olgu truuks vennaks sellele, kes teeb rasket vaimutööd isamaa heaks.

Ole terve, ilus ja tugev — kehaliselt, vaimselt ja moraalselt, ja ära põlga tööd, sest terve ja tööküllane olevik kindlustab õnneliku tuleviku.“ — Veel palju ilusaid lauseid on ta käsikirjades.

Teine tähtis tegelane kes sokoli-liikumist mate-
Teine tähtis tegelane, kes sokoli-liikumist mate-
riaalselt ja moraalselt toetas ning kelle kulul Praha sokoleile ehitati esimene võimla, on suurärimees, pan-

Tšehhi legionäärid Itaalias.

Sokolite võimlemisharjutused.

ga- ja rahanduskontorite direktor Iindrich Tügner. Ta ohverdas sokoli-liikumisele kogu oma varanduse ja suri ise vaesena.

TŠEHHI NAISE TEGEVUSEST KEHAKULTUURI-PÖLLUL.

Tähtsaks teguriks tšehhi kehakultuuri levimisel on asjaolu, et seal ka naise kehalise kasvatuse eest hästi hoolitsetakse. Suur enamus tšehhi naisi võimleb, sest nad on hakanud ka kehalisi võimeid kõrgelt hindama. Tšehhias ei leidu enam neid, kes kehalisele kasvatusele, eriti naise kehalisele kasvatusele, suhtuvad ükskõikselt, nagu oleks naise kehaline tublidus ebatähtis asi. Ei saa

salata, et naisal on suur mõju tulevaste põlvete tervisliku seisukorra tõstmisel. Pärivuse seadus tõendab, et käbi ei kuku kannust kaugele. Niisama tähtis osa on naisal perekonna esimese arstina ja ravitsejana.

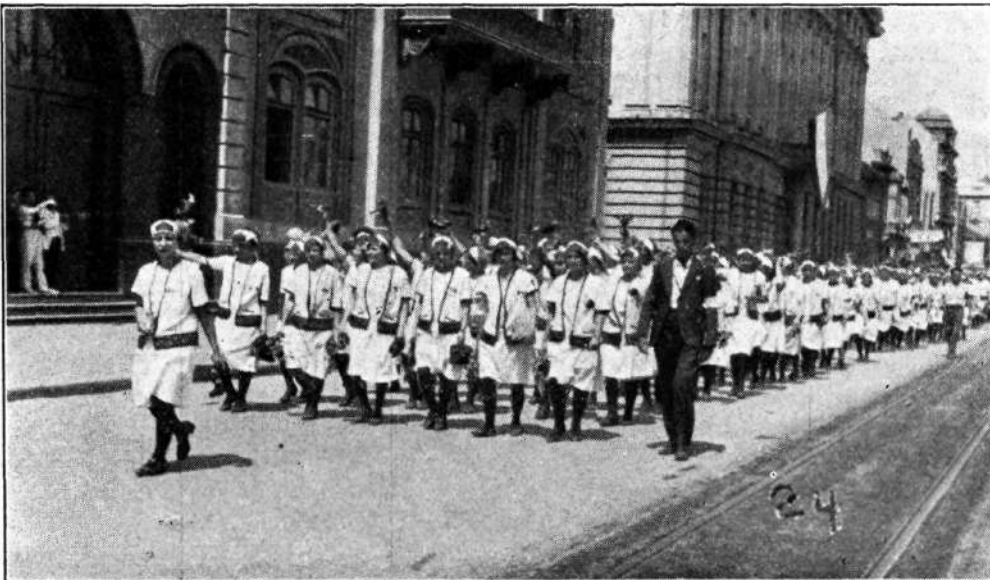
Pidades silmas neid naise tähtsaid ülesandeid tekib vajadus suurendada naise teadmusi ja võimeid. Tervel, elujõulisel inimesel on parem elada, sest ta suudab paremini täita oma kohustusi ja temast on rohkem kasu ühiskonnale. Seda arvab tšehlanna ning ta on ka veendunud selles, et ainult tublil emal on tublid lapsed, — et püüde ilu, tervise ja tubliduse poole peab iga inimene omama juba pärivuse seaduse läbi.

Seepärast hoolitseb tšehlanna oma kehalise arenemise eest mitte vähem kui vaimse arenemise eest. Kus

kehalist tööd üldse ei tehta, ei või olla juttugi ilusaist, tervise nõudeile vastavaist, kehavormidest ja tublidest võimetest.

Üldisest kehalisest edenemisest oleneb ka vaimu värskus. Naise nõrkus oleneb hellitamisest — arvab tšehlanna ning rühub väsimatult edasi.

Olen palju kordi tšehlannat imetelnud hästi distsiplineeritud ja eeskujulise sportlasena, agara seltskonnategelasena, hea emana, hoolsa perenaisena ja eeskujulise naisena, kunstnikuna, õpetlasena või ametnikuna. Sest sagedasti olen näinud ühel isikul mitu

Sokolite naisliikmed marsil läbi tänavate.

ametit või tegevusala ja selle kõigega suudab ta hästi ja korrapäraselt valmis saada — kõigeeks jätkub aega.

Mis puutub organiseerimistöösse, näiteks sokoli-liikumisse, siis on siin naised võrdsed meestega.

Maailmasõja ajal, millal mehed viibisid kõik väeliinil, ei jätnud naised, vaatama kõigile raskustele, sokolitegevust vaka alla, vaid tegutsesid edasi ja kasvasid ka oma lapsi sportlikus vaimus.

Pärast maailmasõda, 1920. a., Prahast peetavatel sokoli-pidustustel n.-n. „vabadussletil“, esinesid massiliselt enamuses vaid naised; sõja vintsutuste tagajärjel olid mehed veel laiali pillatud ega suutnud veel koonduda.

1926. a. Prahast peetavatel sokoli-pidustustel esines võrdselt naisi kui ka mehi ja naised allusid üldisele korrale meestest paremini; ka naiste read, massilise esinemise ajal, jõudusid ja koondusid meestest paremini. See olenes sellest, et naised korralikumalt käisid harjutustel, kuna mehed endid arvasid nii-kui-nii tarkadeks. Muidugi ületavad mehed naisi riistadel ja jõuharjutustel.

1932. a. Prahast peetavatel sokolite-pidustustel esineb mehi enamuses; ka väliskülalistest esineb rohkem mehi kui naisi.

Sokolite slet pakub vaatlejale uskumatult kaunist pilti — see on rahva kasvatus selle sõna kõige tõsisemas mõttes — on tüdimatu töö vilj. — Kuid palju vaeva, tööd nõuab säärase pidustuste korraldamine mitte üksi kasvatajailt ja instruktooreilt, vaid ka iga „venna“ ja „õe“ (seltsi liikmete vastastikune nimetamisviis) hiiglatahet. Erilisi raskusi teeb see küla elanikele, kus küll sokolil sagedasti tuleb mitme kilomeetri kauguselt tulla ja pärast rasket tööd veel poole

ööni tegutseda sokolis — aga Praha vendadest ja õdedest ei taheta jääda maha. Ja nähtud vaeva eest kannab töö ka head vilja. Sokol on kõikjal armastatuim ja lugupeetum isik, keda igal pool heameelele nähakse ja usaldatakse. Ka ametikohta on sokolil palju kergem saada kui mittesokolil. Sokolit võiks võrrelda meie kaitseliidu ja naiskodukaitsega — mõlemad püüavad kodumaa õnne ja heakäigu poole; ka meie naiskodukaitse (rääkimata meestest) on näidanud töökust, isamaameelsust ja valmisolekut. Kuid kahjuks ei ole meie naiskodukaitse massiliselt veel jõudnud süstemaatse kehalise kasvatuseni. Selles asjas tohiks küll sokoli-liikumine olla eeskujuks.

Milline väärtus on kehalisel kasvatusel, näitavad katsed, mis sooritatud maailmasõja ajal sõdurite-sportlaste ja mitte-sportlaste füüsiliste võimete proovimisel. Rääkimata distsipliini loomisest ja sellele allumisest olid sportlased sõjaraskustele vastupidavamad, ei langenud nii kergesti füüsiliselt ega moraalselt ega haigestunud ka nii sagedasti kui mitte-sportlased.

Samuti on katsetatud töötava (sportlase) ja mitte-töötava naise füüsilisi võimeid ja leitud ka siin suurt vahet. Kuigi naisele arvatakse vaid pool mehe jõust, võib naine oma jõudu tublisti tõsta. Mida mitmekülgsem tegevus, seda paremini mõjub see naise kehale. Ajaloolised näited amatsoonide tegevusest näitavad, et naise kehalised võimed samuti arenevad kui meestegi omad. Sama võiks ütelda ka naisakrobaatidest. Mida varem hakatakse harjutama, seda parem, sest siis võib mõjutada paremini mitte üksi väliseid kehavorme, vaid ka siseelundite ja luustiku kasvu.

Järeldus: Inimese keha kasv ja võimed olenevad inimese enda tahtest neid arendada.

Magda Rimmelgas.

Jõeleftme kodukaitselased Viitna järve kaldal 14. juunil s. a. õppematka puhul. × Esinaine Elfi Eplik.

JÕELEHTME NAISKODUKAITSE MATK VIRRU

Harju kodukaitse Jõeleftme jaoskond tegi 220-klm. matka Virumaale veoautol 14. juunil s. a., et tutvuda Mõdriku majapidamiskooliga, ehitustega Eesti kangelasile naaberkihelkonnis ja üldse kodumaaga ja selle loodusega kevadel.

Virgalt koonduti juba vara hommikul ja sõidulustilise noore juhi tüürimisel kanduti virges hommikutuules vastu tõusvale päikesele, harjudes julgema kiiret, kõikuvat sõitu lahtisel kõrgel sõidukil, kumerail kõverail teil. Kodumetsa kask noogutas, kiur vilistas: „Hüvasti, nägemiseni õhtul!“

Filmina möödus silmist lage loodus. Esimene peatus Kuusalus — veel hommiku-uinakus kirikla, unised kalad loivimas tiigis, kõrged kivid paruneile. Kesk kalmistu puhkevat hiit sale, must kalju, millel meeste nimed, kes langesid, et meie elaksime. Seda härdalt vaadeldi. Tee jätkus kesk karget nõmme, kaareldes puie vahel, loogeldes künkalt künkale, sõitjate silmade kiindudes ette, avanevasse maastikku. Üle karestikuse Valgejõe ja ollaksegi Virus. Siingi jätkub männilisi, kanarbikulisi liiv-laineid, sekka talude katus-teravikke, rohetavaid põlde ja lillelisi aasu.

Peatus Viitnal. Suurjärve kaldaseljakul avanevat kena vaadet nautima: virulaste suvist pidulat nägema. Selle ehitanud Liigustele esimese Eesti küla-rahvamaja ehitajate lapsed kaunile saarise järviku pervele põlise Laia-Männi varju. Siin on ikka ilutsenud Loode-Viru lapsi, laulnud mitmekordse kaldakaja kaasmängul vana Tabio muigelsuul vaadeldes-kuulates seda katusoksise kuuse varjult, Näkila rahva piiludes uudishimuliselt saare pedajate vahelt, et kuis need virulased küll kenasti helistavad laulda, mängud mõistlikult korraldavad ja kergejalgselt hüpitlevad tantsida. Ilmub neid siia ka paariti, üksikuidki sageli. Need siin suuril silmil

rohe-muhelevasse mägimetsa, vaevasse vette ja sinavasse taevavõlvi kiinduvad nii hardalt.

Tee jätkudes kaovad karged nõmmed. Avaneb kaugemat avarust tõeldes Katrina kumerail, tõusvail põlluteil. Siin see kartuli päris-kodu meil, sõreda liiva rühastel põllu-kühmudel. Põldudel oras tärkamas, matkurite peades kogemused Virust.

Hardushetk Kadrina suure, ühistõise, kogu kihelkondliku püramiidi ees, kus ruumi kogu ülevaatele ajaloo tippudest Kadrinas ja Eestis, Kalevipojast, Stahlist Laidonerini pildis ja sõnas. Huvitav ja algupärane idee — kogu kihelkonnast koguda keerukamad kivirahnud, milliseid harilikult otsitakse-hoitakse kalmukiveks, ja need liita mälestuspüramiidiks vabadussõjas langenule kodukihelkonnast. Seda kõik kohaliku pastori eestvõttel. Seda kõike seletamas vastutulelik kohalik vanahärra. Vaadeldakse ka Kadrina kirikut, suurt ühis-piimlat ja muud, mis on näha.

Lõunas must-rohekas Kalevi künnimaa. Neeruti kungastik kutsuvalt kummub. Sinna siis! Eij pääse sinna sõidukil — sillad seks nõrgad. Siirdutakse siis jalgsi, vakra 6-aastase Heino Veborni juhatusel mõni kilomeeter läbi kõrge, meil Eestis ju nii haruldase, arukaasiku, sarapiku, tammiku ja kuusiku üle siumarja, koldnõgese ja metspipra nii haruldase tiheda rohtla, üle purrete järve kaelal üles järsule kõrgele Sadulamaele. See Vana-Eesti kants. Pika seljaku ots on sügava kraaviga muust mäest eraldatud, kaevetav rähk eraldatud osa otstele kuhjatud, millest see omabki sadula kuju. Nüüd on see paik pühendatud Vanemuisele — ühel otsakõrgendikul lava kandlega tipus, teisel — pingid rahvale, keskel lage, laudne põrand — tant-suks-mänguks. Äärtel veel hooneid einelauale, pääsmete müügiks. Ümber tihe hiis tammi, kaski, kuuski.

Siin meelestub laul: „On ilus Eestis elada — siin Põhja taeva all!“

Pärast einet kaunil järvekaldal edasi Rakvere suunas. Teede korraldus ei vasta enam teejuhi kaardile: mis seal kitsas külatee, osutub laiaks I järgu maanteeks. Laiu teid leidub ka seal, kus neid kaardil üldse pole. Sellest siin sekeldusi õiget teed otsides. Rakvereni jõudes läbi Mädaepa vana tammiku nähtub ordulossi vare, tuulik, pilpakatusene torn kirikul, tammik künkail ja linn nii tühjana — ollakse laupäeval Porkunis, lenn väljakul ja mujal looduses. Vaid vaskvalvurid nii erksana Vabadusvälja kaljul — süngelt itta silmitsedes.

Sirget teed jõutakse peagi Mõdrikuni. Siin lahke, väsimatu õpetajaskond lõpetab ühe matkkonnaga, algab teisega ringkäiku kooli kanalas, sigalas, veislas, kurklas ja mujal. Lõpuks käiakse ka kooli ruumes inimestele — tore loss suure läbikäiguga, avaraid saale, mugavaid tube. Prisked Viru piigad tänagi telgede taga kangast kudumas: „Lindal veimevakka valmib...“ Puhtad toad õpilasile, kena köök, söökla, suur raamat täis tuhandeid nimi, kuhu ka meie omad kirjutame tänuks kooli nägemise eest. Jõeletme emad-tütred on siin nii huvitunud kõigest — see kõik ju nende riik. Nõudmine kooli lõpetajate järele elav — edukamaid ei lastavatki kooli 11-kuist kursust lõpetada, viidavat ju enne ametisse — perenaiseks Viru tallu, emaks kangelasile. Eine meie rändureile, pärast pikka, huvitavat sõitu ja vaatlusi, avaral, mugaval murul. Kuuldes laulupäevast Porkunis tahetakse sinnagi.

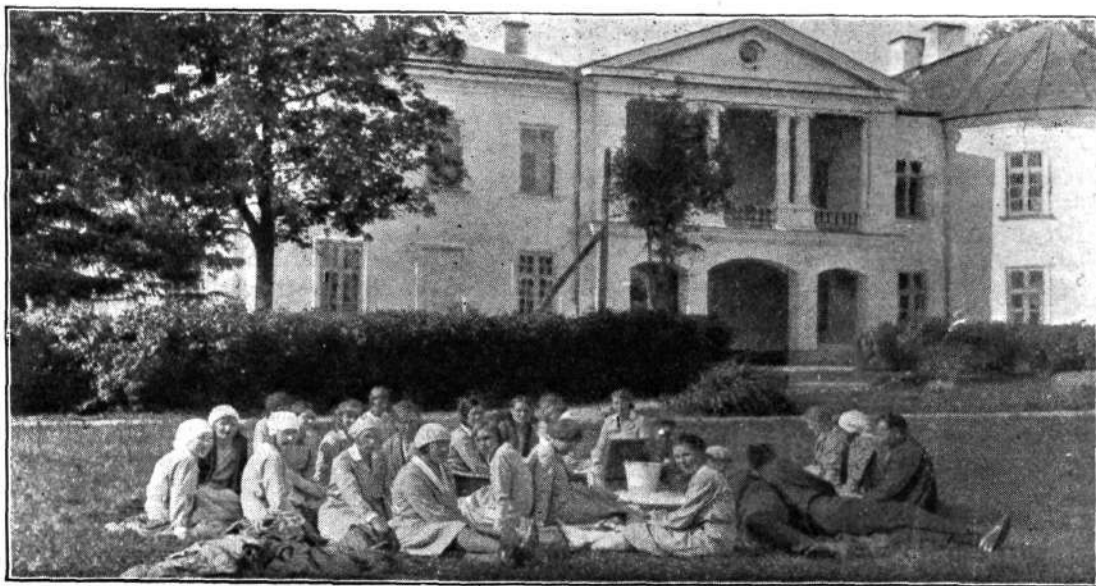
Edasi jätkubki tee, enne varustudes lilletaimedega kooli lavadest ja lahket koolijuhatust tänades, piki siledaks hõõveldatud teed Porkuni poole, kuhu päikese juba üsna laskudes jõutakse. Siin rahvast muusuna, autosid ja jalgrattaid.

Haruldane paik Porkuni igatahes — kõrge kungas kesk rohust järve täis puid, vanu ja uusi losse, täna kõik see pealegi täis kirevat, tasa-jutlevat ja jalutlevat rahvamurdu, Rakvere kaitseliidu orkester helisemas. Mugav legendik kesk varemeid peopaigaks, lava kesk sajangutevanuseid müüre.

Ei jatku harjulasil aega kauaks — sõita veel palju, ja päike juba veeremas. Kahjutundes lahkutakse kaunilt paigalt läbi tumenevate kuusikute, värskete väljade — „järgi veerevale päikesele“ — Ambla poole, kuhu jõutakse videvikus. Sale torn tihedas lehestikus, valge ingel kivil kangelas mälestamas, õhtune vaikus ja jahedus. Sooja teed klaas ja — kodu poole — laial, siledal Piibe maanteel, läbistades kümneid klm. metsi ja soid. Mõõda Jäneda lossist, Aegviidu suvitumetsadest-järvedest, kaitseliidu ujulaist Nikerjärvel, magavaist suvilaist ja saagidest kesk palgivirnu tulevalgel, matkajate kodukaitselaste rõõmsate laulude helidel. Paljad Vargamäed mööduvad silmist hämmardudes, Suursoo avaneb paiguti teeni. Priskel vilksatub mööda Valge Rist tee veerel — märk murrangust suures võitluses 1919. a. — siin löödi taganema laine idast.

Südaööl saabutakse koduvalda. Kask tervitab, kiur vaikib — ju uimes, väsides ootamast. Pead matkureil rasked sõiduki surinast ja hõljumisest, kargest tuulest, pikast teest ja saabuvast unest. Veel raskemad paljudest uudseist kogemustest, õilsaist muljeist kodumaalt — Viru künkailt, järvedelt, hiitelt. Kodu lausikud loodki tunduvad nüüd armsamatena. Tundub, et polegi vaid sõnad, mis lausus kord üks Eesti naine: „Tõest' armsam on mul hingata su põues, Maarjamaa, kui võõral pinnal õnnes ja aus elada!“ kui võõral pinnal õnnes ja aus elada!“

E—k.

Jõeletme naiskodukaitselased Mõdriku majapidamiskooli murul einetamas. Kolm isikut eraldi paremal — kooli õpetajaskond. 14. VI 31. õppematkalt.

KAUGENÄGEMISE PROBLEEMIDE LAHENDUSVIISID

Dipl. ins. K. Anton

Kaugenägemine pole uuema aja leidus; ammust ajast on see probleem erutanud paljude leidurite vaimu, pika aja kestes on tehtud palju katseid sel alal. Algajaks võib õigusega lugeda momenti, millal inglise insee-nerid Smith'i ja May aastal 1873 leiutasid keemilise elemendi seleeni valgustundlikkuse. Nad leidsid nimelt, et seleeni elektrilist takistust võis muuta mitmesuguse valgustamisastme läbi; seega tekkis võimalus valgusallika süütamisega saatejaamas mõjuda kaugel eemal olevas vastuvõtjas voolavale elektrivoolule ja seeläbi tekitada vastuvõtjas silmapilkeid valgusmärke.

Esimene katse kaugenägemiseks valgustundelise seleeni abil tehti aastal 1878 portugali füüsika-professori De Paiva poolt, kes esimesena pani ette kasutada Smith'i ja May leidust kaugenägemise probleemi lahendamiseks; 1879. aastal tegid katseid ka prantlane Seleng ja itaallane Persino. Õige idee oli leitud, kuid kõigi nende meeste katsed kui ka edaspidised kaugenägemise aparaatide konstruktsioonid arenesid visalt ega omandanud praktilist tähendust; selle põhjuseks oli toleaege elektromehhaanilise ja elektrokeemilise edasiandmise ja vastuvõtmise viiside madal arenemisaste.

Põhimõtteliselt püüdsid kõik leidurid teostada kaugenägemist ühel ja samal viisil: nende lõppsiht oli ikka — osastada üleantavat pilt joonteks ja punktideks; ainult pildi osastamise või tükeldamise viis, pildiosade elektrivoolu edasijuhtimine ja üleandmise meetodid erinesid. Need on aga tähtsad faktorid, ning seepärast on ka arusaadav, et kaugenägemine võis omandada konkreetse kuju alles siis, kui selleks olid kasutada vastavad abinõud. Erilisi raskusi valmistas leidureile alati optiliste impulsside ümbermuutmine elektrilisteks, siis aga ka vajadus teostada pildistamist võimalikult kiiresti. Traadita telegraafi esimestel kaugenägemise katseil, s. t. aastatel 1875—1880, polnud ju veel, ning et telegraafi- ja telefoniliinid kõrgesageduse voolude jaoks pole otstarbekohased, seda tuntakse mitte just ammust ajast.

Tänapäeval tarvitata vaid kaugenägemise süsteeme võib loetella sõrmedel. Kõige täiuslikum on Telefunken-Karolus'e süsteem ja sellest vähe erinev Aleksander-soni variant (U. S. General Electric Comp.). Teist süsteemi esindavad Euroopas Baird ja Michaly; kolmandat süsteemi nimetatakse — ta leiutaja ameerikalase Jenkins'i järgi — Jenkins'i süsteemiks. Lõppeks on tekkinud veel viimasel ajal paar uut süsteemi, millede kohta aga veel varajane on avaldada seda või teist arvamist. Enne üksikute süsteemide kõne alla võtmist toome siin lühidalt nende üksikute osade lühikese kirjelduse, millised on üldised kõigile kaugenägemise süsteemidele.

Iga kaugenägemise aparaadi olulisimad osad on järgmised: 1) Valgustundelised elektri-detektorid või n. n. foto-elektrilised lambid saatejaamas; nende ülesanne on — muuta valgusenergia elektrienergiaks, s. t. — saada üleantavalt pildidelt üksikuid valgusimpulsside ning siis tekitada valgusimpulssidele vastavaid elektrilisi voole; need voolud aga omakord tekitavad telegraafilisi märke, milliseid antakse edasi saatejaamast vastuvõtjasse.

2) Valgusreleed vastuvõtjas, millede juure juhitakse saatejaamast telegraafiliste märkide voole, resp. pingeid; need voolud, resp. pinged, tekitavad vastavalt üksikuid pildielemente.

3) Seadised pildi osastamise või tükeldamise reguleerimiseks nii saate kui ka vastuvõtte jaoks.

4) Seadised saate- ja vastuvõttejaamade sünkroniseerimiseks.

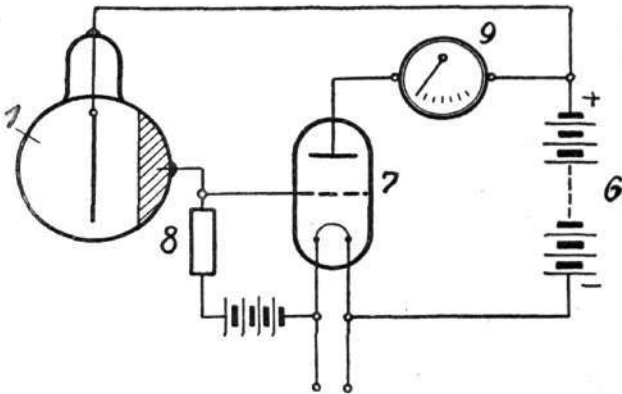
Foto-elektrilised detektorlambid. Seadiste arv, mille abil võib muuta valguse nähtusi elektrivooludeks, on suur, kuid kaugenägemise jaoks on kõlvulised ainult kaks liiki — kaalium-detektorlambid ja seleen-detektorlambid. Kaalium-detektorlambid omavad seleen-detektorite ees suure paremuse seega, et nad omavad kaugelt vähema inerttsuse; seleen-detektorid omavad aga selle hüve, et nende abil võib saavutada kaugelt suuremaid voolueffekte. Et viimane punkt, võttes arvesse tänapäevaseid voolu kõvendamise võimalusi, omab vähese tähtsuse, siis on läbi löömas arvamine, et kaalium-detektorid tõrjuvad välja seleen-detektorid.

Kaalium-detektorlampide töötamise printsiip seisab valguse omanduses juhtida kõrvale negatiivselt laetud elektrodidelt negatiivseid elektriosakesi. Foto-detektor omab harilikult lambisarnase kuju (pilt 1). Hõrendatud klaas-, resp. lambitorusse on joodetud sisse kaks elektroodi; nendest omab üks, nimelt see, mis peab olema katoodiks, kaalium-metallist vooderduse kuju sellal, kui teine, anood, asub katoodi vastas ja omab peenikese metallrõnga või võre kuju. Kui säärasele lambile anda vastav pinge ja siis valgustada katoodi, siis tekib negatiivsete osakeste äravool katoodist, ja voolu ahelas, millele on antud pinge, võib konstateerida väga tundelise mõõduriistaga elektrivoolu, milline osutub seda tugevamaks, mida

Pilt 1.

tugevam on katoodile langev valguse intensiivsus. Voolud on ampeeri miljondikud osad ja veel vähem. Praktiliselt oleksid nad olnud kasutatud, kui poleks olnud võimalusi kõvendada neid fotovoole vastavate kõvendajate abil. Kõvendajaina on raadiotehnikas laialt tuntud elektroonlambid. Lülitusskeem, kuidas töötavad fotodetektorid ühenduses kõvenduslampidega, on põhimõtteliselt näha skeemist joon. 2, kus 1 = foto-detektor, 7 = kõvenduslamp, 8 = takistus, 9 = milliampeermeeter, 6 = vooluallikas. Fotodetektorid ühendatakse järjekorras teatud takistusega, mis foto-detektori seesmise takistusega

Joon. 2.

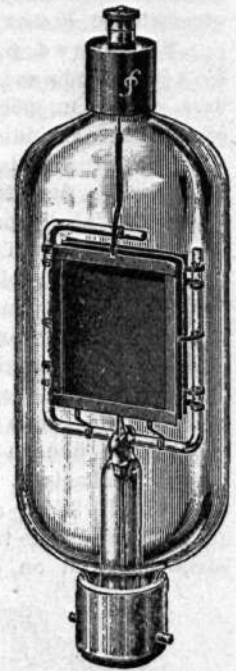
seisab suhtes 1:20 (umbes). Foto-detektori seesmisest takistusest võime kõnelda samuti nagu kõvendajalambi omast; null-valgustusastme juures on see praktiliselt lõpmatu suur, teatud valguse tegevusel aga langeb tarvilise suuruseni. Pinget foto-detektori klemmidel hoitakse umbes 150—250 volti.

Tähtsaimaks orgaaniks kaugenägemise vastuvõtte-aparaatides on valgusrelee või tundeline valgusallikas, mis muudab vastuvõetud telegraafimärke, resp. elektrivoolu impulsse vastavalt valguse impulssideks; releede ülesanne on — järjekorras üles ehitada üksikuist osakestest tervet pilti, mis saatejaamast antakse edasi tükeldatult foto-detektorite abil. Et mõista kaugenägemise vastuvõtu printsiipi, kujutame endale pinda, millele peab ilmuma üleantav pilt; on nähtavasti tarviline, et pildipinna iga osake või pildielement — kujutame pildi üldpinna jaotatuna niisama paljudesse ridadeks nagu pilt saatejaamas ja iga rida jällegi koosnevana suuremast arvust pildielementidest — saab valgustuse, milline on proportsionaalne vastavale pildielementi valgustusele saatjas. Vajame, tähendab, valgusallikat, mis saadab vastavale elementaarsele pinnale valguse, mis juhitakse telegraafimärkide poolt nii, et see valguse hulk, olenedes foto-voolude tugevusest, osutub suuremaks või vähemaks. Tarvitada valgustusreleedena harilikke hõõglampe pole võimalik nende inertuse, s. t. vähese tundlikkuse tõttu nõrkade voolude vastu. Seepärast kasutatakse kaugenägemisel eriti tundelisi valgustusreleede printsiipe. On olemas kaks võimalust: kas muudab valgusallik ise oma intensiivsuse kõvemaks või nõrgemaks, vastavalt vastuvõ-

tud märkidele (voolule), või valgusallik on konstantne ning muutuvad ainult need valguskiired, mis eralduvad ja saadetakse pildi pinna vastava elemendi juure.

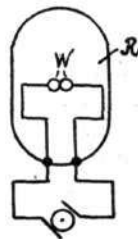
Käesoleval ajal on esimese grupi tähtsaim esindaja n. n. Neon-vilkelamp. Ta omab harilikult pildil 3 näidatud kuju; klaasist kestasse — mitte just kõrge vaakumi all — mis sisaldab neon-gaasi, õhu ja elavhõbeda auru segu, on kinnitatud kaks elektroodi, millede vahel hoitakse 150—200 volti. Pinge tõttu hakkab negatiivse elektroodi läheduses olev gaasikiht hõõguma ja tekitab n. n. negatiivse, roosaka vilkevalguse, mis täidab kogu lambi sisemuse.

Valgusallikaks teist liiki, mis samuti nagu neon-lamp on vähese inertusega, s. t. on tundeline iga-suguste, kõige peenemate voolude vastu, osutub „Wolfram-karlam-p“, evakueeritud lamp, kahe keramase elektroodiga wolframmetallist, millede vahel tekib valguskaar, kui ta pinget alla panna. See valguskaar on väga tundeline vähimategi voolu muutustest vastu; ta ehitus on näidatud skeemil

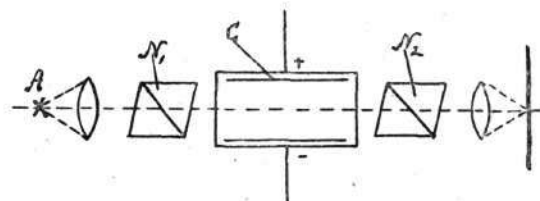
Pilt 3.

nr. 4. Et selle lambi juures on tarvilised veel kaks mehhaaniliselt töötavat vahevõret, eelistatakse harilikult veel teissugust meetodi, mis põhikult veel teissugust meetodi, mis põhjeneb valguskiire polarisatsiooni pinna pöörlemisel magneetivälja mõjul. Inglise füüsiku Kerr'i järgi, kes kasutas seda printsiipi ühenduses tema poolt leiutatud nähtusega — elektrikiirte dopelt-murdumine vedelikes — on kujunenud sel põhimõttel töötav valgusrelee seadiseks, mille skeem on näidatud joon. 5. Alalise valguse kiired muudetakse läät-sa abil paralleelseisiks ja lastakse Nikkolsi prismast (N_1) läbi (polarisaator); siit juhitakse kiired edasi läbi riista, mis sisaldab nitrobensoolvedeliku ja kaks pinget all olevat kondensaatorplaati (c); nitrobensool muudab elektrivälja mõjul oma optilised omadused, s. t. muutub dopelt-murdvaks; edasi lastakse valguskiired veel kord mööduda Nikkolsi prismade paarist (N_2) (analüsaator) ja siis langeda matt-

Joon. 4.

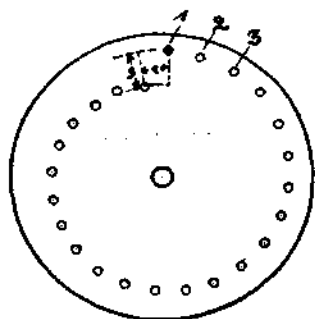
Alalise valguse kiired muudetakse läät-sa abil paralleelseisiks ja lastakse Nikkolsi prismast (N_1) läbi (polarisaator); siit juhitakse kiired edasi läbi riista, mis sisaldab nitrobensoolvedeliku ja kaks pinget all olevat kondensaatorplaati (c); nitrobensool muudab elektrivälja mõjul oma optilised omadused, s. t. muutub dopelt-murdvaks; edasi lastakse valguskiired veel kord mööduda Nikkolsi prismade paarist (N_2) (analüsaator) ja siis langeda matt-

Joon. 5.

klaasile. Kui mõlemad prismade paarid on seatud nii, et neist ei läbi mingit valgust ja pildivool tungib läbi nitrobensooli, ilmub pildi ekraanil polarisatsioonipinna pöörlemise tõttu valgusplekk. Niisugust valgusreleed nimetatakse Kerr-lambiks.

Seadised pildi osastamiseks ja selle kokkukorjamiseks. Kõige tarvitavam nendest on n. n. pöörlev Nipkovi ketas. Kaugenagemise saatejaamas langevad heleda valgusallika paralleelsed kiired pildi diapositiivile ja edasi fotoelektrilisele detektorile. Ülekantava pildi ja foto-detektori vahele paigutatakse niisugune ketas; selle ülesanne on — läbi lasta ainult seda valgust, mis läbib iga üksikut pildielementi. Kujutleme saadetavat pilti osastatuna suuremaks arvuks ridadeks ja et ketas olev avaus rändab reast ritta kogu pildist läbi, nii et esmalt tungib valgus ülemise rea elementidest foto-detektori juure, siis läbib ta teise rea elemente jne. Nipkovi tiib võimaldab tükeldamist nii, et ta pöörlemisel ühe ja järgmise rea tükeldamisel ei teki mingit ajakaotust. Ta omab grupi spiraalkujuliselt mahutatud väikesi auke 1, 2, 3 jne. (joon. 6), millised asuvad võrdsete tsentraalnurkade võrra üksteisest eemal. Kettal on olemas nii palju auke nagu soovitakse saada pildi ridu; augu pind vastab üksiku pildielemendi suurusele, augu läbimõõt aga — rea kõrgusele. Ketta iga tuuri juures pilt üks kord täiesti tükeldatakse. Edasiantava pildi pind omab kõrguse (g) (spiraali käigu kõrgus) ja laiuks sektori kuju kitsa külje (e) (= vähim aukude kaugus üksteisest). On (g) väike, võrreldes ketta raadiusega, siis on pilt

Joon. 6.

umbes õigenurkse pinnaga $g \times e$. Ketta pöörlemisel rändavad nagu optiline võre mõjuvad augud üksteisele liituvais ridades üle kogu pildipinna; siinjuures korraga möödub pildi üksainuke auk. Kui pöörleb kaks niisugust ketast, võrdseis faasides nii saatejaamas kui ka vastuvõtjas, siis ilmub saatepildi iga valguspunkt pildi õigele kohale. Puhtaks, vilgutusvabaks edasiantamiseks on tarvis vähemalt 15 täielist ülekanne ühes sekundis, s. t. 15 ketta tuuri.

Keerulisemad ja ka kallimad, kuid selle eest täpsemad pildi osastamiseseadised on n. n. Weilleri peegelratta printsiibil. Weilleri peegelratas koosneb peeglite polügoonist; peeglid on kinnitatud ratta rehvidele ja nende pinnad on paralleelsed ratta teljele. Kui niisugune ratas pöörleb ja kui selle rehvide lasta langeb valguskiir, siis võib saavutada, et see kiir teatud aja kestes läbib teatud rea pildi pinda, mille ette on näiteks mahutatud tükk filmiriba. Niipea kui peeglist reflekteeritud kiir jätab pildirea, tabab pildi pinda teiselt poolt järgmisest peeglist reflekteerunud

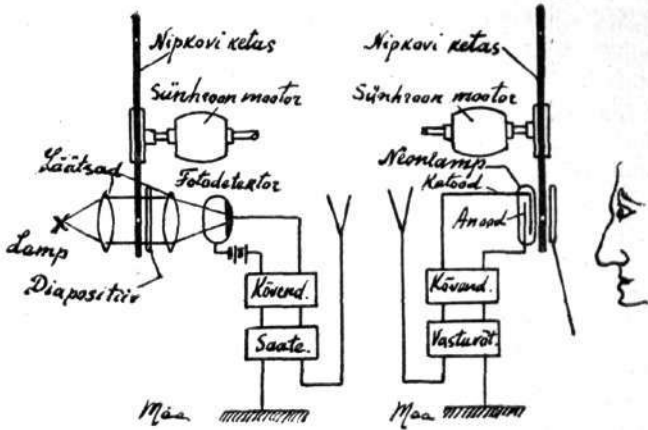
kiir. Kui filmiriba vähehaaval nihutada edasi, võib saavutada efekti, et järgmiselt peeglist reflekteerunud kiir puudutab mitte sama, vaid järgmist filmirida jne.

Kui ei taheta pilti nihutada edasi tema pinna suunas, nagu näiteks kõvade diapositiivide või tegelike kehade tükeldamisel, siis tarvitatakse järgmise ehitusega Weilleri ratas: peegleist ratta rehvil on paralleelne völliile ainult üks; järgmine on völli suhtes veidi kallak, järgmine — veel enam jne. Kallakuse nurgad on võrdlemisi väikesed, sest nõuetav on ainult järgmine efekt: kui lastakse reflekteeruda valguskiir esimeselt peeglist, peab valguskiir läbistama pildi pinna ülemise rea; kui ratas pöörleb edasi ja reflekteeritakse valguskiir järgmiselt peeglist, peab kiir mööduma teise pildipinna reast jne. Weilleri ratas on kallim, kui võrdlemisi lihtne Nipkovi siiv, ta omab aga paremuse, et vastuvõtjas võib projekteerida kaugelt nähtava pildi nii, et see on näha suuremale hulcale vaatlejaile.

Sünkroniseerimise seadised. Üleantav pilt ilmub vastuvõtuaparaadis ainult siis, kui saate- ja vastuvõtjaamade vahel on olemas n. n. sünkronism või töötamise ühtlustus, s. t. kui nad töötavad ühel ajal ühes ja samas taktis. Sünkroniseerimise meetode kaugenagemiseks on mitu. N. n. Start-stop meetod põhjeneb sellel, et saate- ja vastuvõtumootorid lastakse joosta ainult lähedalt võrdsete kiirustega; isegi meeleaga antakse vastuvõtjale vähe suurem kiirus, selle asemel aga vastuvõtjat peatatakse lühidalt, ja teatud sünkroniseerimissignaali järele lastakse jälle uuesti kaasa joosta; nii et teatud intervalli järele saatja ja vastuvõtja jõuavad alati pildi samale kohale. Sünkroniseerimisel sagedusülekanne abil tekitatakse saatjas vahelduv vool (või perioodiliselt katkestatud vool) täiesti kindlaksmääratud sagedusega, näiteks 500 perioodi sekundis; seda vahelduvat voolu vajatakse saatjas, et tekitada ergutuse püsivuse alalhoidmist. Takti andev sagedus saavutatakse kõige otstarbekohasemalt kammertooni abil, sest et just hea kammerton tekitab võnkeid äärmiselt täpse ühtlusega; ka võib seda saavutada n. n. heliratta või sünkroonmootori käigu katkestamisketta abil.

Veel paar sõna üleantava ja vastuvõetava piltide faasi ühtlustamisest. Kuigi juhtub, et kiirused saatjas ja vastuvõtjas on täiesti võrdsed, on siiski olemas võimalus, et vastuvõtjas ilmub pildirida sellal, kui tükeldamine saatjas algab kuski keskel pildirida. Sel juhtumil on vastuvõttepinnal näha ülemine osa saatepildist allpool, alumine — ülal ja mõlemate vahel jääb lahkjoon; öeldakse sel juhtumil, et pildi faas on vastava murru võrra edasi nihutatud, ning on loomulikult tähtis see faasinihutus kõrvaldada võimalikult kiirelt. Vea kõrvaldamiseks on samuti väga lihtsaid abiseadeid.

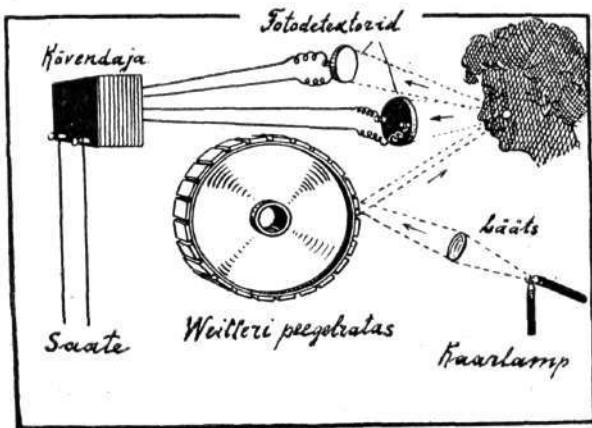
Niipalju siis neist osadest, mis on kaugenagemise aparaatide juures enam-vähem ühised kõigile süsteemidele. Joon. 7 näitab, kuidas teostub primitiivne traaditu kaugenagemine Nipkovi süsteemi järgi harilike sünkroonmootorite kasutamisega, millised ühenda-

Joon. 7.

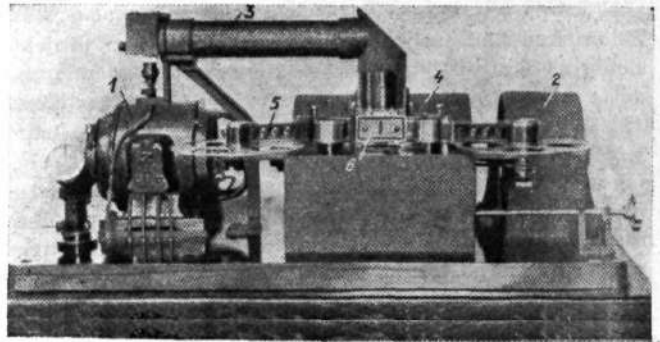
tuna tuleb mõelda ühe ja sama vahelduva voolu võrgu külge kaalium-foto-detektori ja Neon-vilkelambi abil. Selleks juhitakse saatejaamast paralleelsete kiirte juga, läbilõikes suurem kui $g \times e$ (joon. 6). Nipkovi ketta aukude väljale; selle kiirte joa taha mahutatakse diapositiivina ülekantav pilt ja üks lääts kiirte kogumiseks foto-detektorile. Valgusjuga, mis langeb vastava augu kaudu diapositiivile, absorbeerub igas joonereas järjekindlalt ja igas rea punktis isesuguse tugevusega. Foto-detektor annab need valgustuse muutused üle inertsita, voolumuudatustena. Vastuvõtjas juhitakse saadud pildi impulss läbi kõvendaja neonlambisse, milline sisaldab pildisuuruse katoodi. Vaatleja vaatab läbi mattklaasi ja Nipkovi ketta helepunakale katoodilisele vilkevalgusele. Et see valgustus järgneb diapositiivi poolt juhitavaile voolukõikumistele mitu tuhat korda $\frac{1}{15}$ sekundi jooksul inertsuseta, siis ilmub iga punkt temale omase valgustuskraadiga õigele kohale ja kõigi punktide summa koondub ühte, üldisesse pilti. Seda liiki lihtsamad aparaadid töötavad 24 auguga Nipkovi ketta sees, täpsemad aga — 48 auguga selles.

Telefunken-süsteem kasutab pildi tükeldamiseks peegelrattast, mille ehitusviis on sellest, kas üle antakse filmi või objekte. Filmi ülekanneteks

Joon. 8.

tarvitatakse lihtsat mitmekandilist peeglit, s. t. kitsast trummi, mis kannab oma äärel suurt arvu väikesi peegleid, millede refleksiooni pinnad asuvad sümmeetriliselt võllile. Teiste objektide ülekandmiseks kasutatakse Weilleri peegelrattast, s. o. mitmekandilist peeglit, mil iga üksiku peegli refleksioonipind on asetatud veidi kallakult. Langeb peenike valgusjuga niisugusele peegelrattale, siis reflekteerub ta peegliilt. Saatejaamas lastakse langeda reflekteeritud kiiri tükeldatavale objektile skeemi joon. 8 järgi. Peegelratta pöörlemisel liigub igalt peegliilt reflekteeritud valguskiir nii, et ta objektile kirjutab ühe valgusjoone. Valgusjooned langevad lihtsa mitmekandilise peegli tarvitamisel alati objekti ühele ja samale kohale, Weilleri ratta juures aga asetab iga peeglike oma valgusjoone eelmise kõrvale, — niikaua kui peegel pöörleb. Lihtsat, mitmekandilist peeglit — nagu öeldud — tarvitatakse filmi ülekandmiseks. Kui tahetakse filmi tükeldada, siis on tarvis seda tõmmata läbi alatiselt reflekteeritud kiirte kimbust (pilt 9). Reflekteerunud kiir tükeldab

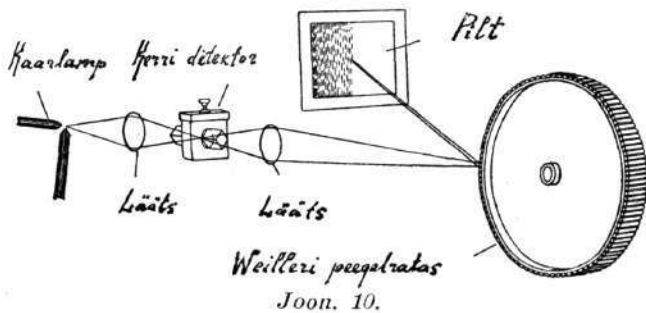
Pilt 9.

Telefunkeni kaugenägemise saateaparaat: 1 — mootor, 2 — heliratas, 3 — valgustoru, 4 — peegelrattas, 5 — film, 6 — pilt valguskiire jaoks fotodetektori juures.

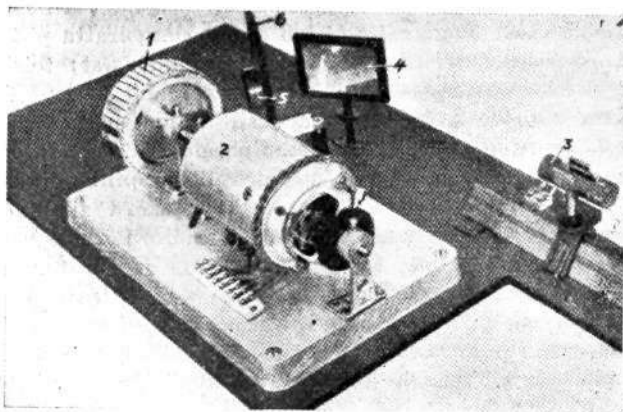
selle järgi liikuva filmi teineteise kõrval olevate joonte järgi. Teiste, eriti paigalseisvate objektide juures kasutatakse kallakpeeglite rattast, milline iga oma tiiru juures valgustab objekti ühe korra, kõrvuti asuvate joontena kogu pinna ulatuses. On selge, et filmide tarvitamisel tükeldamise kiirus on peegelratta pöörlemiskiirusest ja filmi edasiliikumise kiirusest; teiste objektide osastamisel kallakpeegelratta abil — peegelratta tuuride ja peeglite arvust. Mida peenem on reflekteeritud kiir ja mida enam peegleid kannab rattas, seda peenem on joonte süsteem, millega pilti valgustatakse. Samasuguseks osutub ka olukord filmiülekannetega; mida enam asetatakse üksteise kõrvale valgusjooni, s. t. mida kiiremini lastakse joosta teatud filmi liikumiskiiruse juures lihtsat peegelrattast, seda peenem on pilt vastuvõtu pool. Filmi ülekandmisel asetatakse selle taha esmalt koondamisläätst, milline juhib teda läbistavaid kiiri foto-detektori juure. Teiste objektide tükeldamisel, kallakpeegelratta kasutamisel juhitakse objekti otsekohe valgustavad kiired reflekteeritult ühe või mitme foto-detektori juure, mis võivad olla paigutatud ruumi mitmesse kohta. Telefunken-

süsteemis püütakse reflekteeritud kiired kinni peegli, mis asub saatjas natuke ülalpool peegelratas, ja sealt juhitakse foto-detektori juure.

Vastuvõtu poolel tarvitab telefonken-süsteem Weilleri peegelratas, millele jällegi langeb valgusjuga. Valgusallikaks on kas tugev neonlamp või mõni teine tugev valgustuspunkt; väga suurte valgustusugevustel näiteks kaarlamp. Reflekteeritud kiired juhitakse joon. 10 järgi kas projektsioonseinale või mattklaasile.

Telefunken-süsteem on, tähendab, kõigepealt projektsiooni jaoks. Et projektsioonipinnal tekiks pilt, on mitte ainult nõuetav, et vastuvõtja peegelratas pöörleks täpselt nii kiiresti nagu saatja peegelratas (sünkroniseerimine) ja et mõlemad rattad oleksid ühesuguse ehitusega, vaid, seda enam, — peab ka vastuvõtu peegelrattale juhitud kiir olema rütmis ja ühes faasis pildimärkidega, — et projektsioonipinnal tekkivad valgusjooned näitaksid pildile vastavaid mitmekesiseid varjendeid. Seda reguleerimist teostatakse telefonken-süsteemis seeläbi, et pildimärke antakse edasi eelpingega varustatud vilkelambi abil. Siis kõigub vilkelambi heledus ja seega ka tema poolt väljuva valgusjoo tugevus täpselt rütmis pildimärkidega. Kui tarvitatakse vilkelambi asemel mõnd teist valgusallikat, siis peab kiirte teele sisse ühendama Kerr'i detektori. Nii vilkelambi kui ka Kerr'i detektori kasutamise viisid — mõlemad võimaldavad kaunis suuri valgustamisi; eriti tugevate ja suurte valgustuspindade

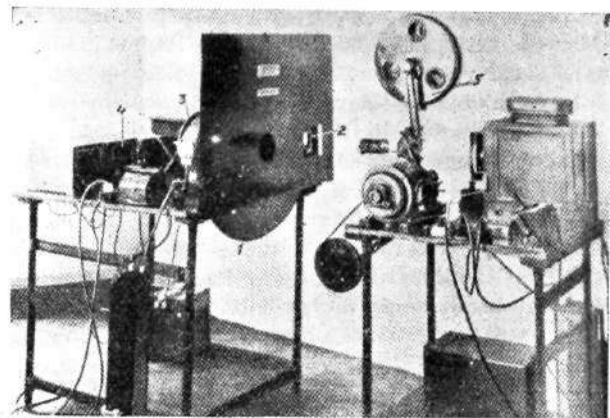

Pilt 11.

Telefunken kaugenägemise vastuvõtuaparaat: 1 — Weilleri peegelratas, 2 — sünkroonmootor, 3 — vilkelamp, 4 — peegel, 5 — lääts, 6 — peegel, mis valguskiire viiskab pildiaknale.

jaoks tuleb arvestada aga Kerr'i detektori kasutamise viisi. Muidugi vajab Kerr'i detektor tugevamat kõvendust kui vilkelamp. Peegelratas peab olema ehitatud väga stabiilselt (pilt 11); trumm on seetõttu valatud ühest tükist. Seeläbi saab ratas kaunis suure hoomassi, mille ringi käimapanek nõuab kaunis suurt elektrilist võimet. Telefunken-süsteem tarvitab seepärast tugevat käimalaskemootorit, milline peab tasakaalu saavutamiseks olema varustatud erilise mähisega. Selle mähise juure voolu juhtimise seadis on samuti kaunis keeruline. Kõik need omapärasused lasevad paista telefunken-süsteemi vähe kõlvuliseks ringnäingu jaoks. Seevastu on ta määratud — oma valgustusugeva projektsiooni omaduse tõttu — suurte kaugenägemis- ja saatekohtade jaoks. Ta on ka väga arenemisvõimeline, kuid aparati ei saa ehitada alla teatud, kaunis kõrget hinda, sest et ta vajab ka kaunis suuri kõvendajaid. Et kirjeldatud vastuvõtuaparaadid osutuvad kõlvuliseks iga liiki kaugenägemise ülesvõtteks, ükskõik missugust objekti ka üle ei antaks ja rippumatult igast saatja konstruktsioonist, — olgu siin veel eriti toonitatud.

Mihaly ja Baird'i kaugenägemise süsteemid on põhimõtteliselt teineteisele sarnased, kuid erinevad teineteisest väikeses üksikasjus. Ühine mõlemaile on Nipkovi ketta kasutamine pildiosastamise orgaanina nii saate kui ka vastuvõtte poolel. Mihaly süsteemil, mida edasi on arendanud A. S. Telehor — Berliinis, kujuneb saatejaam järgmiselt (joon. 12): fotograafia

Pilt 12.

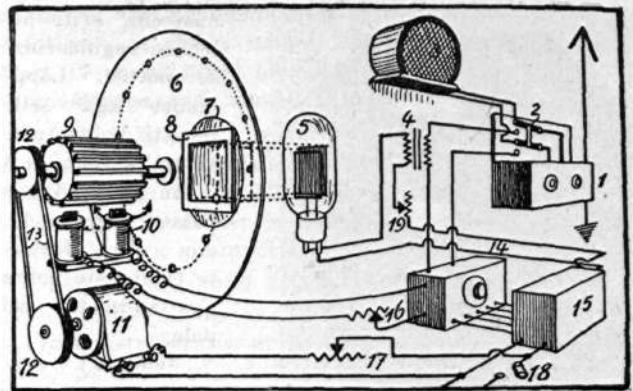
A. S. Telehor'i kaugenägemise saateaparaat filmi edasiandmiseks: 1 — aukketas 2 — pildiaken, 3 — sünkroonmootor, 4 — kõvendaja, 5 — film.

objektiiviga ja tugeva valgusallika abil projekteeritakse objekti pilt — ükskõik missugust liiki — alatiselt pöörlevale Nipkovi osastamiskettale. Selle siivi aukude läbi tungivad objektist väljuvad kiired siivi taha, kust nad, läätsest kokkukorjatutena, juhitakse foto-detektori juure. Siivile projekteeritud objekti pildi suurus, siivi enda suurus ja selle ehitusviis on kooskõlastatud teatud viisil; on pilt 4×3 cm suur, siis peavad ketta augud omama vahekauguse 4 cm ning spiraali käigu kõrgus peab olema 3 cm suur. Praktiliselt mahutatakse auke teatud põhjustel mitte võrdseis kaugustes

üksteisest, vaid mööda raadiusi, millised omavahel moodustavad võrdsed nurgad. Küllalt suure ketta läbimõõdu juures on siis üksikute aukude kaugused siiski peaaegu võrdsed. Aukude arv oleneb valgusjoonte arvust, millesse pilt peab olema jaotatud; tahame me töötada 30 valgusjoonega, siis vajame 30 auku. Et augud on asetatud spiraalselt, tükeldavad üksikud augud objekti kõrvalasuvaiks paralleelseiks joonteks. Niipea kui esimene auk on lõpetanud osastamise, algab sellega teine, siis kolmas jne. Et saada võimalikult järjekindla, konstantse tükeldamise, peab aukudele andma teatud kindla kuju ja õigesti valima nende läbimõõdu. Kui oletame aukude arvu 30 ja spiraali kõrguse $3 \text{ cm} = 30 \text{ mm}$, siis peab aukude läbimõõt olema täpselt 1 mm . Augud peavad mööda spiraali asetatud olema sel viisil, et üksikute valgusjoonte vahel ei tekiks mingit vaba ruumi. Ketta valmistamisel on kõige lihtsam teha augud ümmargustena. Siis aga saadakse üksikute valgusjoonte vahelt paratamatult n. n. vahejooned. Need aga kaovad, kui anda aukudele sektorite kuju ja nimelt sel viisil, et kaks selle piiramisjoont konvergeerida (painutada) tsentrumi poole. Loomulikult ei saa niisuguseid kettaid valmistada käsitsi. Nad nõuavad väga täpselt tehtud tööriistu. Raskus niisuguste tööriistade valmistamisel oli peaaesjaliselt põhjuseks, et kaugenägemise arenemise algastmel saavutatud pildid polnud vahejoontest täiesti vabad. Kuid nüüd võib probleemi lugeda juba täiesti lahendatuks.

Baird'i süsteem erineb saateviisilt Mihaly süsteemist seeläbi, et Baird näeb ette objekti mitte alatise valgustamise, vaid sarnaselt telefonkenile — sellise valgusjoontes. Ainult Nipkovi ketast kasutab ta Weileri ratta asemel. Ta ei tekita aga üleantava objekti pilti nagu Mihaly — kettal fotograafia objektiivi abil, vaid saadab konstantse valgusjoa paralleelseis kiirtes osastamisketale. Ketta auke läbistavaid kiiri ei juhitu siin otsekohe foto-detektorile, vaid esmalt objektile. See sünnib ühe läätse vahelelülitamisega, mis teeb siivi jätkuva joa divergentseks, sest kiirte joa läbimõõt võib ju — kui tahetakse mitte asjatult suurendada siivi läbimõõtu — kaugelki mitte nii suur olla kui tükeldava objekti põiklõige. Kui üle peab kantama diapositiive või filme, siis laseb Baird neid läbistada divergentse kiirte joaga, et siis juhtida kiiri läbi lisakogumisläätse foto-detektori juure. Kehaliste objektide ja kirjutuste juures seevastu püütakse nendelt reflekteerunud difuused kiired kinni, nagu telefonkenil, ruumis jaotatud foto-detektorite poolt.

Vastuvõtu poolt on Mihaly ja Baird'i süsteemid üksteisele põhimõtteliselt täiesti võrdsed. Pildimärke juhitakse pinnalise vilkelambi juure, mis on toidetav alatise pingega. Vilkelambi kogu pinna heledus kõigub küllalt suure eelpinge juures rütmis pildimärkidega. Kui vaadelda pinda, — mis otstarbekohaselt omab samad mõõdud, nagu pildipind saatepoolel, — läbi Nipkovi siivi, mis pöörleb täpselt nii kiiresti nagu tükeldamissiivi saatepoolel, siis on näha kaugenägemise pilti, sest et: kui auk 1 saadab foto-detektorile vähe valgust, põleb ka vilkelamp vastuvõtu poolt vähema tugevusega; vastuvõtuketat iga kord mööduva augu

Pilt 13.

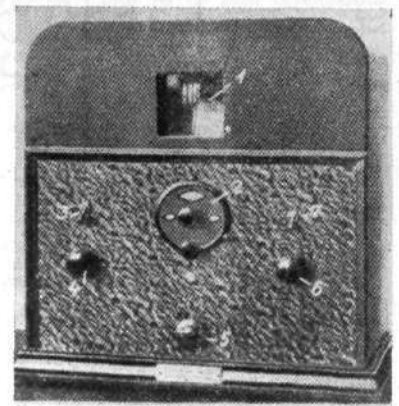
A.-S. Telehor'i kaugenägemise vastuvõtuaparaadi skeem: 1 — Radioaparaat, 2 — ümberlülitaja, 3 — häälekõvendaja, 4 — transformator, 5 — vilkelamp, 6 — auketas, 7 — suurendusklaas, 8 — pildiavaus, 9 — helirattatrumm, 10 — heliratta regulaator faasi reguleerimiseks, 11 — mootor, 12 — rihmasio, 13 — rihm, 14 ja 15 — kõvendajate süsteem, 16 ja 17 — reguleerimistakistus, 18 — võrguvoolu lülitis.

kaudu saame, tähendab, vähe valgust. On aga auk saatepoolel kaugemale nihutatud ja kui siis foto-detektor saab — pildi teissuguse asendi juures — enam valgust, siis hõõgub vilkelamp vastuvõtu poolt heledamini ja me saame läbi ketta enam valgust.

Mihaly ja Baird'i süsteemid erinevad teineteisest veel ka käimalaske seadiste, sünkroniseerimise ja faaside reguleerimise saavutamises.

Nagu ülalöeldust järgneb, on Mihaly ja Baird'i süsteemide abil ülekantavad pildid kaugenägemise vastuvõtjas vaadeldavad otsekohele; ses mõttes erivastuvõtjas vaadeldavad otsekohele, ses mõttes erinevad mõlemad

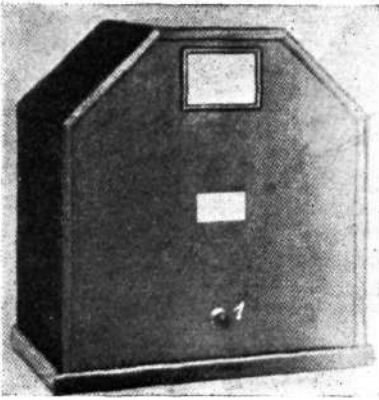
süsteemid samuti telefonken-süsteemist. Et sel viisil saavutatud pildi suurus seisab teatud vahekorras auguketta suurusega — mida muidugi ei või valida kuitahes suurena — on pildi suurus piiratud. Pilti võib aga — ja see sünnib ka nii praktiliselt — suurendada kogumisläätse abil. Üldiselt erinevad mõlemad süsteemid telefonken-süsteemist veel seeläbi, et tükeldamisseadis

Pilt 14.

A.-S. Telehor'i kaugenägemise vastuvõtuaparaat: 1 — pildiaken, 2 — faasregulaator, 3 — ümberlülitus häälekõvendajast kaugenägemisele, 4 — vilkelambi voolu regulaator, 5 — kondensaator, 6 — mootori voolu regulaator, 7 — ümberlülitaja.

väga vähe käiguvoolu ja vilkelamp võrdlemisi väikest reguleerimispinget tarvitavad. See asjaolu lubab kaugenägemise seadise hinda ühes tükeldamisketastega ja vilkelampidega hoida kaunis madalal. Selle eest pakuvad aga küttesüsteemid silmanähtavalt vähemaid arenemisvõimalusi kui peegelratta

Pilt 15.

Baird'i kaugenägemise vastuvõtuaparaat:
1 — faaside regulaator.

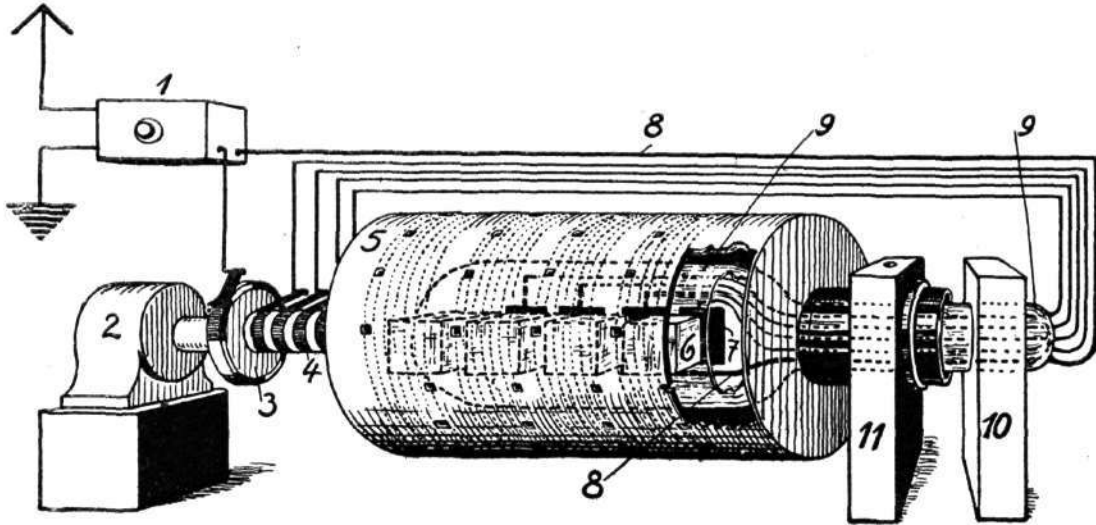
reguleerimispingeid vilkelambil aga vähendada. Pinna heleduse tõstmine teostatakse seeläbi, et vilkelambi pinda vaadeldakse mitte otsekohe, vaid joon. 16 järgi

süsteem, eriti heleduse reguleerimise mõttes. Lõppotsust aga selle punkti kohta pole võimalik teha, sest et on alles käimas katsed leida ka siin abi. Katsete tulemuste kohta aga andmeid veel pole.

Jenkins'i süsteem on endale määranud ülesandeks tõsta pinna valgustustegevust vastuvõtu poolel,

firmale anda edasi tõetruult igasuguseid pilte loomulikes värves. Selle uue viimistluse suur hüve on see, et ta ei nõua mingisuguseid täiesti uusi seadiseid; samasuguseid valgusallikaid, mootoreid, aukkettaid, sünkroniseerimisseadiseid, lülitusi ja kõvendajaid kasutatakse nagu ühevärvilise edasiandmisel. Uudisena on ainult nii foto-detektorite liik ja nende paigutamise viis saatejaamas kui ka neon- ja argonlampide sort ja nende asetus vastuvõtjas. Värvitoonide õigeks edasiandmiseks oli tarviline foto-elektriline detektor, mis on tundeline kogu nähtava spektrumi ulatuses; selle ülesanne on — muuta valguskiired elektrivooludeks. Uus fotodetektor sisaldab kaaliumi asemel naatriumi; ta reageerib kõigile värvidele kuni tumepunase ni sellal, kui endised kaaliumdetektorid olid tundelised ainult spektrumi sinise otsa ulatuses.

Kaugenägemise arenemine loomulikes värves lihtsustati selle nähtuse tõttu, et meie silma jaoks võib kujutella iga värvi kolme põhivärvi — nimelt punase, kollase ja rohelise — segamise läbi. Seda tõsiasja on kasutatud juba ammust ajast päevapildistamiseks

Joon. 16.

1 — Raadioaparaat, 2 — sünkroonmootor, 3 — kollektor, 4 — neli kontaktrõngast harjadega, 5 — õõnes trumm nelja spiraalselt paigutatud tükeldamisaukude gruppiga, — pöörlev, 6 — neli kvartspulka, 7 — neli vilkelambi plaat, 8 — juhed vilkelambi ühtse anodi juure, 9 — vilkelamp, 10 — kandelaager (püstit) vilkelambi jaoks, 11 — kandelaager (pöörlev) õõnsa trummi jaoks.

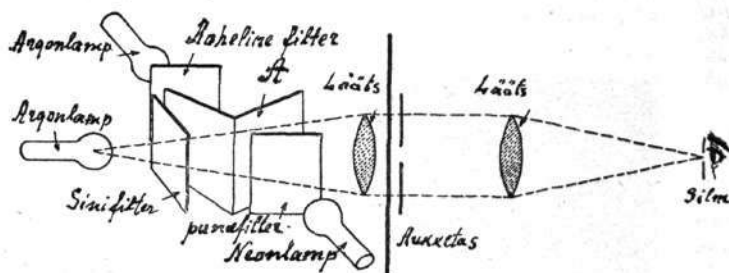
läbi vahelelülitatud kvartspulkade, mis valguse suhtes osutuvad äärmiselt soodsaiks juhedeks. Et tulla välja väikese reguleerimispingega, kujutab Jenkins'i süsteemi vilkelamp mitte ühe valguspinna, vaid neli sellist. Need neli valguspinda tükeldatakse üksteise järele nelja kvartspulga poolt, millised on asetatud tahapoole pöörlevat trummi. Muidugi peab ka saatja seadis olema vastavalt välja kujunenud. Seepärast võib Jenkins'i süsteemi mainida kui nelja takti süsteemi. Üldiselt läheb Jenkins'i süsteem põhimõtteliselt täiesti ühte ennem kirjeldatud süsteemidega, nii et selle üksikasjaline kirjeldus siin oleks liigne.

Kaugenägemine loomulikes värvides teostati esmakordselt hiljuti Bell-telefoni A. S. poolt Ameerikas. Uued leiutused võimaldasid sellele

loomulikes värves. Kolme põhivärvi ühendamiseks edasiantava pildi jaoks oli kasutada suur hulk viise; tükeldamiseks pidi aga kasutama üht viisi, mida päevapildistamisel loomulikes värvides polnud kasutada. Nagu ühevärvilise kaugenägemise juures, kasutati ka siin tükeldamist valguskiirega. Et seda viisi võida kasutada kaugenägemiseks loomulikes värves, pidi aga tarvitama kolme gruppi foto-detektoreid. Iga detektori gruppi varjatakse želatiinist varifiltriga; esimene grupp omab oranž-punase filtri, mis võimaldab foto-detektoreile näha objekte nii nagu seda näevad punase värvi vastu tundelised silmavõrgu närvid; teine detektorite grupp omab kollakas-rohelise filtri, mis laseb läbi rohelisi kiiri, ja kolmas grupp — rohelis-sinise filtri, mis vastab pildi sinisele koostusosale.

Aukketas ja valgusallikad on niisamasugused nagu ühevärvilise kaugenägemise süsteemides. Ainuke vahe on, tähendab, foto-detektoreis ning — tänu meie kolmevärvilise vaatlemisvõime iseloomule võida edasi anda kõik värve — on vaja ainult kolm korda nii palju foto-detektoreid kui ühevärvilise kaugenägemisel. Nii siis peab tekitama kolm gruppi kaugenägemise märke ja kolm nende märkide edasiandmise viisi.

Kaugenägemise vastuvõtmisel loomulikes värvides oli peaaesandeks leida valgusallikaid, millised sarnaselt seni tarvitatavale neon-lambile reageeriksid niisama tundeliselt kõrgeageduslikele impulssidele ja samal ajal annaksid punast, rohelist ja sinist valgust. Vastavate lampide valmistamine punase, rohelse ja sinise valguse jaoks nõudis erilisi, raskeid ja kulukaid uurimiskatseid. Punast valgust saada polnud raske, sest et neon-lamp, pärast vastavat punase filtri tarvitusele võtmist, andis selle. Rohelise ja sinise valguse jaoks seevastu polnud olemas mingit valgusallikat, mis umbeski oleks nii tundeline nagu neon-lamp. Valik langes lõpuks argon-gaasile, milline omab tunduva hulga emissioonjooni spektrumi sinises ja rohelses ulatuses.

Joon. 17.

Pooleldi läbipaistev peegel A reflekteerib neonlampi punase valguse; teine peegel reflekteerib argonlampi rohelse valguse ja mõlema peegli läbi tungib teise argonlampi sinine valgus.

Seepärast kasutati kaht argon-lampi — üks sinise filtriga sinise ja teine rohelse filtriga rohelse valguse jaoks. Argon-lambid aga pole kahjuks kaugeltki nii heledad nagu neon-lambid; seepärast tehti igaüks neid katseid nende heleduse tõstmiseks. Konstrueeriti erilisi lampe kõrgete voolutugevuste jaoks pikkade, kitsaste ja õõnsate katoodidega veejahutuse otstarbeks. Seeläbi võidi lühendada peenikese, vilkuva gaasi kihti ja sel viisil tunduvalt tõsta heledust. Kuid ka siis

oli tarvis veel ühendada neid lampe eriliste „jõukõvendajatega“, et saada umbes 200 milliampeerilisi voole. Joon. 17 on näidatud loomulikes värves kaugenägemise vastuvõtteaparaadi skeem.

Kaugenägemine loomulikes värves moodustab otustava sammu üldkaugenägemise probleemide lahendamisel, kuigi ta on kallim ja keerulisem ühevärvilise kaugenägemise viisist ja nõuab lisaseadiseid nii saatja- ja vastuvõtjas.

Lõpuks oleks veel öelda, et kuigi meie kaugenägemise suhtes elame veel selle arenemise algastmeis, peame konstateerima, et sel alal asi siiski kiiresti jõuab edasi, ja loota on, et me siiski kord kaugenägemise aparaadis omame ringhäälingu tervitatava täienduse.

Kaugenägemisest huvitatuile võime siin soovitada veel alljärgnevat literatuuri:

E. Liesegang, Beiträge zum Problem des elektrischen Fernsehens. Düsseldorf.

A. Korn u. Br. Glatzel, Handbuch der Phototelegraphie und Teleautographie. Leipzig.

V. Mihaly, Das elektrische Fernsehen und das Telehor. Berlin.

W. Treidel, Elektrisches Fernsehen, Fernkinematographie und Bildfernübertragung. Berlin.

P. Lertes, Fernbildtechnik und elektrisches Fernsehen. Frankfurt a. Main.

A. Korn u. E. Nesper, Bildrundfunk. Berlin.

Ives, Horton, Parker and Clark, The transmission of pictures over telephone line.

Eichhorn, Wetterfunk, Bildfunk, Television.

Leipzig.

Th. Barker, Wireless pictures and television.

London.

Ives, Frank, Gray, Mothes, Slotter, Merton, Gannes, E. I. Geen and Nelson, Symposium of television.

G. Fuchs, Die Bildertelegraphie. Braunschweig.

P. Werk, Die Bildertelegraphie. Berlin.

H. Horton, Sheldon and E. N. Grisewood, Television. New York.

E. Nesper, Selbstbau eines Fernseh-Empfängers. Berlin.

R. Mücke, Versuche zum Fernsehen. Breslau.

Muljeid Helme malevkonna suvilaagrast

21. ja 22. juunil s. a.

KAITSELIIDU KÕRGEMAD JUHID HELME SUVILAAGRIS.

Esimeses reas vasakult: 1) ltn. A. Treufeldt, 2) kolonel J. Maide, 3) kindral E. Põdder, 4) kindral J. Roska, 5) kolonel Plaks, 6) Helme malevkonna pealik K. Tuvike. Teises reas ristiga märgitud maleva pealik major Hiob.

Suvilaagrid on kujunenud kaitseliidu elus omaette sündmusteks ja seda eriti veel siis, kui on valitud viimase asukohaks selline looduslikult kaunis koht, nagu seda on olemas Helme malevkonnal Helme kantsi näol.

Seistes rivis vana lossi müüride ees tammede keskel, kui üles vardasse tõmmatakse sini-must-valge laagrilipp, asub hingesse nagu mingisugune pühalik tunne. Vaimusilma ette kergib pilt vanade eestlaste malevast, kes kogunenud siia oma maalinna juure pidama sõjanõu, kuidas kaitsta end võõraste sissetungijate — raudrüütlite — vastu. Või jälle näed rüütleid, kes vallutanud eestlaste maalinna, teinud orjeks selle peremehed ning nüüd lossis pidutsevad. Kergib silme ette pilt lossi piiravast Joann Julma sõjaväest, näed poolakaid, daanlasi, rootslasi. Tulevad meele vabadussõja-

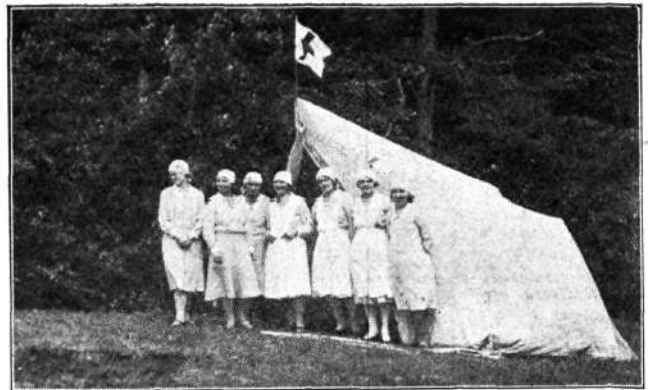
Supp on valmis.

aegsed võitlused, kus Helme mõis ja kants käisid korraldaval käest kätte.

Palju sõjapäevi on need vanad müürid näinud. Palju verdki on nende pärast valatud. Nüüd seisavad nad tummalt, tõsiselt — nagu palves: „Ärgu veri siin paigas enam kunagi voolaku!“ Arvan, sama tundsid ka kõik kogunenud mehed ja naised, kes olid siia tulnud selleks, et süvendada teadmisi, oskusi ja taht oma kalli kodu kaitseks.

Kaks päeva möödus laagris intensiivses töös. Kui kaitseliidu algpäevil laagrid ja kogunemised mõnikord jätsid soovida, siis paistab nüüd, et juhid kui ka malevlased on omandanud juba kogemusi, on omandanud kindlad töömehoodid ja traditsioonid, ja kõik läheb libedasti ning ettenähtud kava kohaselt.

Esimese laagripäeva õhtul oli malevkonna poolt lossi müüride vahel korraldatud rahvapidu, kus esinesid kõik malevkonna piires olevad laulukoorid malevkonna

HELME SUVILAAGRIS.
Samaritlased oma telgi ees.

pealiku K. Tuvikese ja abi, propagandapealiku prl. Kulli juhatusel. Kõneles peastaabi informatsiooniosakonna pealik ltn. Treufeldt j. t. ning esineti ettekangetega.

Peost võttis osa koos laagris viibivate kaitseliitlastega üle 1000 inimese.

Samal päeval külastas Helme laagrit kaitseliidu ülem kindral J. Roska koos kindral E. Põdderi ja peastaabi ülema kolonel Maidega.

Teisel päeval jätkusid õppused ning laskevõistlused, kus saavutati häid tagajärgi.

Ilusa mulje jättis ja praktiliseks osutus telkide tarvitamine suvilaagris.

Suvilaager kui ka pidustused filmiti filmioperaatori Lutsu poolt.

O. Treiman.

RAUDSE PEETRI RUSIKAS

Endise suure Venemaa suure valitseja karm käsi ulatus ka eeslaste kallale

Venemaa endiseist valitsejaist tuntakse meil laiemais hulkades lähemalt vast ainult Peeter I, Venemaa suurt uuendajat ja Baltimaade Venemaa külge liitjat, kelle pronksist kuju veel vene valitsuse viimseil ja eesti vabariigi esimesil aastail ehtis meie pealinna üht avalikku platsi.

Kuid seegi vähene, mis meie laiemail hulkadel sellest valitsejast on teada, on venelaste hardumusest ja otse jumalikust austamisest Peetri kui suure uuendaja vastu loonud meilgi sellest valitsejast ühekülgse iseloomukujutuse. Vene isamaaliste ajaloo-õpperaamatute kui ka suusõnaliste mälestuste järgi moodnes Peeter Suur meie rahva laiemate hulkade teadmises otse ideaalseks ajalooliseks kujuk, alati ja igas asjas julge, vahva, aus, helde, suuremeelne ja armuline. Enamikule on aga jäänud sootu tundmatuks selle mehe tõeline iseloom, kes oli õieti suuremaid vene hirmuvalitsejaid, kelle valitsuse all kogu Venemaa painajalikus hirmus värises, kes ainult oma pooldajatele oli suuremeelne ja armuline, ja kelle elajalised instinktid vaid seetõttu vene ajaloolaste enamiku poolt maha vaigitakse, et ta metsikust Venemaast raudse rusikaga lõi vormilt euroopalise riigi. Piinakohus, see oli asutus, mille eest Peeter uuenduste kõrval isiklikult hoolitses ja seda isiklikult juhatades arendas nii kõrgele, nagu see Venemaal pole olnud ei enne ega pärast Peetri aegu.

Noor Peeter elas oma ema ja naisega Preobraženski alevis — jutustab ajaloolane Jefimov — kui Šelkovitõi tsaari õe Sofia ja Golitsõnide ässitusel mässuliste streletsitega¹⁾ Peetri 1689. a. kavatses surmata. See kavatus varises kokku, Peeter jõudis julgesse paika varjule ja hakkas oma vastastele valju omakohut pidama.

Salaasjade kohtu esimeheks, õigemini juhatajaks, sai vana bojaar Rodomanovski, kes juurduse asjas sai juhatusi Preobraženski alevist otse tsaarilt eneselt. Sellest ajast peale hakati ka endist salaasjade kohut nimetama „Preobraženski kohtuks“. See oli asutus, mille tegevus kogu suure uuendaja valitsusele levitas verise kuma.

Kui Peeter 1698. a. äkki oma välismaareisi katkestas ja kolmandast streletsite mässust teada saades koju tagasi pöördus, jahmatas kogu Moskva hirmust, sest mis siis sündis, ei olnud nähtud ega kuulnud enam Joann Hirmsa aegadest saadik.

Patriarh Adrian ilmus rist käes Preobraženski piinakohtusse vihast meeletut tsaari vaigistama, kuid see sähvas talle valjusti: „Sina, vanamees, korista end siit — pole sinu koht!“ Ja jatkas oma 14 abilisega oma piinatööd. Pärast lühikest usutlemist piinakohtus al-

gas nuhtlus: kogu Moskva külvati üle võllastega, kus kõlkusid poodud, avalikel platsidel aga tõmmati rattale, pekseti, aeti teibasse ja raiuti pakul päid.

Hirmuväridid levisid üle kogu Venemaa.

Selle juures ei olnud kolmas streletsite mäss mitte vangis hoitava Sofia ja tema poolehoidjate erilise kihutuste tagajärg. Osalt oli see rahva põlgusavalduis, vana elulaadi, vana korra nõrk katse tundmatuist võrkombeist ja uuendusist end raputada lahti. Juba seetõttu äratas streletsite mäss rahvamassides poolehoidu ja kaastunnet. Rahvas, kes tsaarile kaasa ei tunnud, kandis oma poolehoidu tsarinnale ja noorele troonipärijale Alekseile.

Peeter mõistis seda ja teadis, et ta oma uuenduste iga sammu pidi verega võitma. Ja läks seda teed. Kuid kõrvuti tähtsate isikutega, kellele tsaar ise omakohut mõistis, sattus piinakohtusse tuhandeid ja tuhandeid inimesi lihtrahva hulgast, osalt oma rumaluse, osalt purjus pea tõttu pillatud ettevaatamatu sõna pärast kas tsaari enese, ta tegude või jälle tumedate kuulduste kohta endisest tsarinnast ja troonipärijast, või koguni mõne sõna pärast uue tsarinna Katariina kui sakslase kohta. Nende lihtinimeste piinutamist ja kohut toimeatasid üle kogu Venemaa juba Peetri abilised: Alul Romodanovski, siis hirmus Ušakov ja Tolstoi. 1718. a. asutati peale Preobraženski kohtu, mis Moskvas töötas, asutati peale Preobraženski kohtu, mis Moskvas tootas, uude pealinna Peterburgi samaks otstarbeks n-n. „Salakantselei“, mida kuulus Ušakov juhataks ja kellele ka Preobraženski kohus Moskvas allus. Nende mõlemate üle aga valitses Tolstoi, kes esiteks troonipärija Alekseile surmanuhtlusega ja hiljem end. tsarinna, hiljem nunna Avdotja Lopuhini, asjas tsaari armu oli teeninud. Neile kahele kohtule allusid Peetri määruse järgi süüteod: 1) keiserliku kõrguse auhaavamise ja riigi terviku rikkumise kohta; 2) mõlemas pealinnas toimepandud kriminaal-kuriteod.

Niisuguste süütegude tunnuseks sai hüüdsõna „Sõna ja tegu“, ja asutusele, mis neid lahendas, andis Peeter määratu riikliku tähtsuse. Ükski hing Venemaal ei tohtinud nende süütegude juurdlust puudutada, mis lipukirjaga „Sõna ja tegu“ olid märgitud või mis selle märgusõna all üles anti. Linna vojevooda, pealinna politseimeister, polgukomandör, kloostriülem j. t., kes iganes „Sõna ja tegu“ kuulsid, pidid jalamaid nii kaebaja kui ka süüdlase raudades kas Preobraženski kohtusse või salakantseleisse saatma. Asja lahendamise toimus juba seal. Siia kogunes kõigist Venemaa nurkadest nii kaebajaid kui ka nende ohvreid. Neis asutustes käis vahetpidamata tegevus. Kell 10 hommikul oli Ušakov juba kohal hulga kirjutajatega, soldatitega, vahtidega ja piinameistritega ning juurdles süütegusid.

Üksteise järele tuuakse vangikeldrist ette süüdistatavaid ja väsimatu Ušakov juurdleb ning selgitab

¹⁾ Streletsid — Joann Hirmsa asutatud ihukaitseväge, kes sellest autteenitusest Peetri asutatud Preobraženski ja Semenovi polkude tõttu jäid kõrvale.

„tõde“, mille juures ohtrasti tarvitatakse küll vitsu ja ja piitsa, tuld ja rauda. Niriseb veri, levib kõrbenud juuste ja liha leitsak, kajavad oiged ja karjatused, kuid miski ei liiguta Ušakovi. Aeg-ajalt ta vaid nuusutab ninatubakat ja muutub oma ohvrite vastu ikka lahkemaks. See jõle toiming kestab kella kolmeni, siis lähivad kõik lõunasele puhkusele. Kell 5 on Ušakov taas kohal ja „töötab“ kella 10-ni, 11-ni, mõnikord kauemini. Ja nõnda päev-päeva järele. Inimesi kuulatakse üle mõne ütluse, tühise sõna pärast, kuulatakse „kõvasti“, s. o. tarvitatakse ka piinariistu.

Ülekuulamise kord on üks ja seesama. Kantseleisse toimetatakse ülesandja ja süüdlane. „Ülesandjale — esimesed vitsad!“ ja Ušakovi märguandel tõmbab timuka abiline kaebajal särki seljast, haarab ta kätest ja vinnab osava võttega oma turjale. Timukas võtab piitsa ja alustab peksu. Kaebajat pektakse ja köistakse iga 15—25 löögi järele üle. Siis tuleb järg süüdlase kätte, kes juba kaagil üle kuulatakse.

Kuriteo ülesandja või kaebaja peab kolm korda oma sõnu täpselt kordama, alles siis peetakse tema kaebust „usutavaks“. Niisama peab süüdistatav piina all Ušakovi küsimistele kolm korda täpselt ühed ja samad vastused andma, alles siis tunnistatakse ta avaldus tõeks. Kui ta aga eksib ühegi sõnaga või unustab mõnd korrata või avaldab midagi uut, pannakse ta uuesti kolmekordsele katsele.

Kuidas tol ajal kaebaluseid pinniti, selle üle on salakantselei arhiivist kirjalik dokument säilinud. Selles leidub täpne kaagi kirjeldus, mille abil ülekuulatav seotud jalgadega tagaspidi murtud käsi pidi üles tõmmati. Ülekuulamise vahel peksti piinatavat piitsaga seljale. Kui arvati, et ülekuulatav oma süüdi ei taha tunnistada või midagi salgab, võeti tarvitusele „kõvemad abinõud“. Esiteks raudnõpitsad, mille vahele käed ja jalad kruviti seni, kuni piinatav kas arvatava süü üles tunnistas või kuni luud-kondid purunesid. Peale selle väänati pööra abil pead või lasti paljaksuetud lagipeale tilgakaupa külma vett tilkuda, millist viisi peeti üheks eriti väljakannatamatuks piinaabinõuks.

Kõik need piinad tehti mitu korda läbi ja kui ülekuulatav seejuures oma avaldustes eksis, siis jälle uuesti kolm korda. Igal juhtumil ei lõpetatud pinnimist enne, kui ülekuulatav kolmel „katsumisel“ täpsalt ühesuguse tunnistuse poelnud annud. Peale selle oli veel tuleproov, mille kahtlustav läbi pidi tegema. Selle juures toimiti nii: kuivanud viht süüdati põlema ja sellega libistati piimatava selga pidi edas-tagasi. Eeskirja kohaselt tarvitati ühele ülekuulamisele „kolm või enam vihta, sedamööda, kuidas asi nõuab.“

Kui juurdlus piinakambris oli lõpetatud ja süü süürusest selgus, et süüdlane kuulub saatmisele sunnitööle, siis toimetati timukas ta kallal enne üleandmist eriliste pihtide abil ninasõõrmete lõhestamise, s. o. eriliseks valmistatud tangidega kisti ninasõõrmed lõhki. Peale selle põletati sunnitööle mõistetule veel kuuma raudtempliga erilised märgid otsmikule ja põsele, mis pärast põletamist püssirohuga üle hõõrutiti, et märgid kestva, jääksid püsima.

Kui praegu seda oma naiivsuses lähtsat, kuid õudset dokumenti lugeda, tõusevad juuksed peas püsti ja imestad, et inimesed säherdusi piinu välja kannatasid. Kuid need olid teised ajad kui meie praegune närviline ajajärk, sest salakantselei arhiivi teateil leitud inimesi, kes pärast kõiki neid „katseid“ õigeks tunnistati, kui ka neid, kelle suust pärast mitme- ja mitmekordset piinamist ometi tõtt kätte ei saadud. On ka teateid, et karistatud ja märgitud süüdlased sunnitöölt põgenesid ja hakkasid röövliteks, kui ka sääraseid juhtumeid, mil karistatuile anti armu ja nad seltskonda tagasi pöördudes asusid oma kohtadele.

See pidi olema raudsete inimeste ajajärk. Peeter näis seda teadvat, ta ei halastanud ei nende ihule ega närvidele. Erakorralistel juhtumel mõistis ta isiklikult „kohut“ ja siis värisest kogu Venemaa õudusest ja hirmust.

Üheks sarnaseks teoks oli troonipärija Aleksei hukkamine 1717. aastal. Selles asjas kuulis rahvas siis vaid niipalju, et Peetri-Pauli kindluse müüride taga salakantselei piinakambris õudseid asju toimitakse ja et tsaar igapäev isiklikult sinna sõitis oma poega „üle kuulama“, kuulis ühel päeval troonipärija äkilisest surmast ja aimas umbkaudu hirmsat tõde. Taipas ja jahmatus. Kuid järgnev, 1718. aasta, tõi enesega juba uusi koledusi.

Juba Peetri perekonnaelu algusest peale hoidus rahvas hüljatud tsarina poole. Võib-olla tekkis see poolshoid sellest, et tsaar ta vahetas „luterlase“ Anna Monši vastu Saksa agulist ja hiljem Katarina vastu jällegi sakslaste hulga. Igasugused tumedad kuuldused hüljatud tsarina üle liikusid vahetpidamata rahva hulgas, siis aga kui Peeter ta saatis kloostrisse, lõi rahvas hüljatud tsarinnast liigutava laulu. Ja äkki levisid kuuldused, et tsaar hüljatud naise asja käsile on võtnud ja selles asjas alustanud juurdlust. See „juurdlus“ piirdus siiski vaid tsarina kahe lähedase inimese — Glebovi ja Kikini — hukkamisega. Kuid õudne oli see hukkamine.

Stepan Glebov hukati Moskvas 14. märtsil 1718. a. Tema hukkamist kirjeldatakse järgmiselt:

„Glebov toimetati Troitski platsile saanis, mida vedasid kuns hobust. Platsil pandi ta lauale ja aeti tagumikust raudvarras sisse, mis kukla tagant välja tuli. Kui Glebov niiviisi vardasse oli aetud, kandsid kaheksa meest ta kõrgemale kohale ja seadsid varda seal püsti. Varda külge oli tehtud põikpuu, nii et õnnetu selle peal võis istuda. Hukatava kõrval seisis kogu aeg preester. Kuna oli külm aeg ja käre pakane, siis aeti talle kasukas selga ja pandi müts pähe, et külm ta elu enneaegu ei lõpetaks ja et piinad kestaksid kauemini. Õnnetu aeti vardasse kell 3 pärast lõunat ja heitis hinge vaid teisel päeval kell ½8 õhtul.“

Teine kannataja, Kikin, vaevles 10 tundi teibas ja luges kogu aja Taaveti laule.

Vaevalt möödus aasta ja jälle said moskvalased jälgi hukkamise pealtvaatajaiks. Seekord veeti tapalavale Peetri armuke, ilus välismaalane Hamilton. Noore naise pearaatumise ajal viibis tsaar isiklikult tapalaval,

Kindral Wl. Jaksa-Rožen †.

Poola küttide kurb kaotus.

Varssavist tulnud teate järele on Poola küttide liidu (resp. kaitseliidu) ülem kindral Jaksa-Rožen suikunud igavesele unele, jättes kurbuses leinama Poola küttide rohkearvulise pere.

Kindral Jaksa-Rožen sündis 29. märtsil 1875. a. perekonnas, kes tundis sügavat armastust oma kodumaa vastu. Hariduse sai ta kadettide korpuses, kust astus Moskva Aleksander III nimelisse sõjakooli. 1895. a. omandas nooreleitnandi aukraadi. 1901. a. astub ta Poola sotsialistlikku parteisse (P. P. S.) ning sellest ajast peale algab ta laiajooneline põrandaalune tegevus.

1914. a. on ta juba Pilsudski legionääride väes patarei ülem ning Poola-Vene sõjas suurtükiväe polgu ülem. 1919. a. omandas ta koloneli ja 1927. a. kindrali aukraadi. 1929. a. määratakse ta marssal Pilsudski käsukirjaga küttide liidu ülemaks, missugusel kohal püsis kuni surmani.

Kindral Rožen ohverdas kogu oma elu kodumaa vabaduse võitlusele, olles eeskujulisemaid ja õilsamaid kodumaa poegi Poolas.

Rahu tema põrmule!

KINDRAL WL. JAKSA-ROŽEN †.

tõstis maharaiutud pea juukseid pidi üles, suudles surnu huuli ja viskas siis kõrvale.

Kõike seda nähes valdas rahvast õud ja jälkus seda enam, et need ei olnud ainukesed hukatavad, sest tapalavale tiriti peale selle veel tuhandeid ja tuhandeid teisi, vähe-tuntud inimesi. Kisti rattale, aeti vardasse, poodi ribisid pidi konksude otsa ja saadeti maharaiutud päid teistesse linnadesse, kus need avalikes paigus teivaste otsa püstitati.

See kõik kujundas Peetri rahva silmis mingiks kolletiseks ja juba ilmus kuuldus, et ta olevatki see piiblis ettekuulutatud valekristus. Seda arvamist pooldasid paljud vaimulikku seisusse kuuluvadki, kuid maksid seda arvamist kibeda märtrisurmaga — nad põletati elusalt. Kuid rahva usku valekristusse see ei kõigutanud, pigemini kinnitas. Hulgalised streletsite hukkamised, sakslaste-armastus, jäledad piinamised — see kõik oli rahvamassidele võõrastav ja tekitas arvamise: Peeter polegi venelane, Peeter polegi tsaar. Kui ta sakslaste maale sõitis, vahetati ta seal ära ja tema asemel ilmus valekristus, kes kõiki oma võrku püüab. Näe, troonipärijagi püüdis, kuid see ei annud alla ja valekristus piinas ta surnuks. Seepärast olid ka kõik uuendused ja võõrkombed rahvale vastikud. Tsaari uut nimetust — imperaator — sedagi seletati oma moodi.

„Mis on imperaator?“

„See, et on suurem tsaarist.“

„Teadagi. Lihtsalt — valekristus.“

Trooni kindlustamiseks oli aga Peetril vaja teada, mis temast, tsarinnast ja uuendustest kõneldi, milleks

oli vaja nuuskureid ja salakuulajaid. Et neid oleks, selle eest muretsetes salakantselei ja Preobraženski kooli eest muretsetes salakantselei ja Preobraženski kooli, kes selle asja haruldaset välja arendasid. Ehkki kaebaja osaks said „esimesed võtsad“, sai ta osaks ka tasu. Soovis kurjategija pääseda sõõrmete lõhestamisest kuuma rauaga, soovis ori vabadust, kehvik raha, ihkas keegi teisele kätte maksa, naine põlatud mehest vabaneda, siis oli vajaline vaid hüüda „Sõna ja tegu!“ Selle peale viiakse ta Preobraženski kohtusse või salakantseleisse. Seal ta kaebab teatud isiku peale, kannatab 30—40 vitsalööki välja ja lahkub vabadusega ja autasuga. Näiteks üks salakantselei otsus:

„Lipnik Timofei Skobelevi peksa armuta rumala ja viisakuseta sõna pärast. Aga ülesandjale Akim Ivanovile anda pass, milles kirjutada, et ta Skobelevi poolt ühes oma naise ja lastega vabaduse on saanud ja seal võib elada, kus soovib.“ Skobelevi ainsaks süüks oli see, et ta naise etteheidetele, mispärast ta joob ja teda peksab, paastupäevadel raisuelu elab, vastas: „Nii teeb ka keiser Peeter ise.“

Lodix parim
kinga kreem

Valmistaja: A.-S. Sido!-Company, Tallinn.

Seda juhtus kuulma Skobelevi pärisori Akim, kuulutas „sõna ja teo“ ja sai oma perekonnaga vabaks meheks.

Kuid autasudest kaebuste eest oli vähe, see tehti sunduslikuks kohuseks tsaari erilise käskkirjaga. Ukasis seletatakse, et seda, kes „sõna ja tegu“ kuuleb ja seda üles ei anna, süüdlasega üheväärtiliselt nuheldakse. Isegi preestrid olid kohustatud pühtisaladusi avaldama, kui neist „sõna ja teoga“ sai kinni hakata.

See oli rahva kõlbeline hukutamine. Ei olnud perekonda, kus selle liikmed üksteist poleks kartnud — mees naist, vend venda, poeg isa, peremees sulast. Tänaval, turul, söögimajas, sõnaga kõikjal, võis igast tühisest ütlusest tekkida riiklik kuritegu.

Missuguste tühiste asjade pärast inimesi kaagile viidi, näitab kujukalt ka eestlase Longe asi. Keegi oli tema vastu „sõna ja teo“ avaldanud ja Longe tiriti salakantseleisse juurdlusele. Talle anti süüks, et ta toobri põhjas kummalised tärkmed leiti. Missuguseid tärkmeid need puulõiked olid, jäi selgitamata, kuid võib oletada, et need ei olnud muud kui lihtne õuemärk, millega vanadel eestlasil kombeks oli kõiki oma tarbesemeid märkida. Longe kas ei mõistnud puuduliku keeleoskuse tõttu märgi tähendust seletada, või ta sõnu ei võetud usutavaiks ja seepärast pidi ta kaagile minema.

Nii „töötasid“ Preobraženski kohus ja salakantselei. Seal õiendati küll üldise, küll riikliku iseloo-

muga arveid kui ka tsaar Peetri isiklikke perekonnasju. Viimaseist oleks väärt nimetada kuulsa naisteküti ja keisrinna Katariina kammerjunkru ja lemmiku, ilu poolest tol ajal kuulsaks saanud William Monsi hukkamine. Juurdluse alustamisel võeti põhjuseks küll ülekohtune omakasu ja meelehea võtmine, kuid isegi välispool kojaringkondi teati üldiselt Peetri süüdistustele teist põhjust nimetada, nimelt armusuhteid Katariinaga. Ušakov nägi Monsi kallal palju vaeva ja novembrikuus 1724. a. raiuti kaebealuse pea Troitski platsil maha, ning seati teiba otsa. Ühes William Monsiga karistati ka mitu teist isikut, kes asjaga olid ühenduses ja keda Monsi süü kaasteadmises kahtlustati, muude hulgas Marta Balk, Monsi õde, keisrinna kammerpreili, kes samas tapalaval piitsaga patjale seljale sai pekka ja siis eluajaks saadeti elama Tobolskisse. Siis veel Monsi erasekretär Stoletov — sai 15 piitsahoopi ja mõisteti 10 aastaks Rogerviiki (nüüdsesse Paldiskisse) kindlustöödele. Ja lõppeks õuenarr Ivan Balakirjev — 60 kepihoopi ja 3 aastaks Rogerviiki sunnitööle.

Monsi hukkamispäeval viis tsaar Katariina lõbusõidule. Ta sõidutas keisrinna veriselt hukkamisplatsilt läbi, kus ilusa õukondlase Williami pea teiba otsas võnkus...

Järgmisel aastal suri Peeter, kuid õudsed asutused jäid esialgu tema vaimus edasi töötama, kuigi mitte just endisel jõul.

Ärid, tööstused, ettevõtted!

Kas olete pannud tähele, et kuulutamine „Kaitse Kodu!s“ annab mitmekordse tagajärje meie ajakirja levimise tõttu ostujõulistesse ringkondadesse?

*

Seepärast kuulutage „Kaitse Kodu!s“

Kaitseliitlased, naiskodukaitse liikmed!

Jälgige hoolega „Kaitse Kodu!s“ ilmuvaid kuulutusi ja tagage eeskätt neid kaup, milliseid reklaamitakse „Kaitse Kodu!s“ avaldatud kuulutuste läbi!

Toimetusele saadetud kirjandus

R. Antik: Eesti raamatute üldnimestik 1918—1928. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus. Hind 10 kr.

Juba aastate kestes on tuntud asjahuviliste keskel elavat tarvidust Eesti iseseisvuse esimeste aastate raamatute kataloogi järele. Vanemal kultuurrahvail on suured hästikorraldatud kataloogid, mille kasulikkust tuntakse ka Eestis. Nüüd oleme meiegi jõudnud sammu võrra edasi ja „E. raamatute üldnimestikule 1924—1928“ lisaks on ilmunud eelmised kuus aastat. Teos toob autorite järgi kõik ilmunud teosed, ühtlasi viidates autori puhul, kus on temast enesest kirjutatud. Lõpuks antakse märksõnade register, mille najal võib leida raamatu tema pealkirja järgi või ainult aineala järgi, nii näit. vabadussõda puutuvad teosed on koondatud kõik selle märksõna alla, olgu teoste pealkiri missugune tahes. Niiviisi korraldatuna on raamat hõlpus tarvitada.

Dr. A. Heilborn: Darwin. Tema elu ja õpetus. Tõlk. Ann Tamm. 132 lk., piltidega, hind 1 kr. 50 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

Darwini õpetuse põhivaated on meie üldsusele juba ammu tuttavad: nad töid kaasa värske ja karastava puhangu usuellu, ühiskonnaellu ja üldse elukäsitusse. Käesolev raamat näitab aga Darwini isikut: tagasihoidlikku meest, kes ei arvanud enesest kuigi palju, suurt töötegitajat, kes arstis oma haigusi tööga ja kes töötas

oleks vist pidanud varakult surema, näitab otsekohest, ustavat, lihtsat südant ja peent humoristi. Ja käesolev raamat näitab veel, kuidas tekkis Darwini õpetus: kuidas poisike korjas putukaid, kuidas noormees tegi pika uurimisreisi väikesel purilaeval, kuidas välगतasid esimesed mõtted, kuidas kolossaalne töö ja tähelepanud faktide hulk sünnitasid uue õpetuse, ilma et isik oleks seda püüdnud. Ühtlasi saame ümmarguse ja selge pildi darvinismist. Darwini elulugu oleks kasulik eriti noortele, kel tarvis õppida tööd tegema ja kasulikult aega kulutama, ja iseäranis nendele, kel on huvi loodusteaduse vastu.

Alfonse Daudet: Kirjad minu veskilt. Suvi-seid seiklusi. Tõlkinud prof. A. Saareste. 216 lk., hind 2 kr. 75 s. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

On jutustatud 24 lugu, mis ühtlasi moodustavad romaani. Nimelt ostab kirjanik endale mahajäetud veski Lõuna-Prantsusmaal ja asub sinna suveks elama: päikesesse, lõunatuulesse, lähemaiks naabreiks rohurtirtsud, sõpradeks kogu ümbrus. Kõigest, mis ta näeb ja kuuleb huvitavat, jutustab elavalt ja vaimukalt, andes edasi mõnigi kord rahva suust lugusid, mis täis elu tõtt ja nalja. See raamat kiirgab vallatut päikest ja temas mühab tormikat lõunatuult. Temas rullub lahti lõunaprantslaste elu ja õhku L.-Prantsusmaa vaimu: meil tuntakse Pariisi, kuid õpitagu tundma ka prantslast looduses.

Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Viini avang.

Mängitud Tallinna-Helsingi linnavõistluses 24. mail 1931. a.

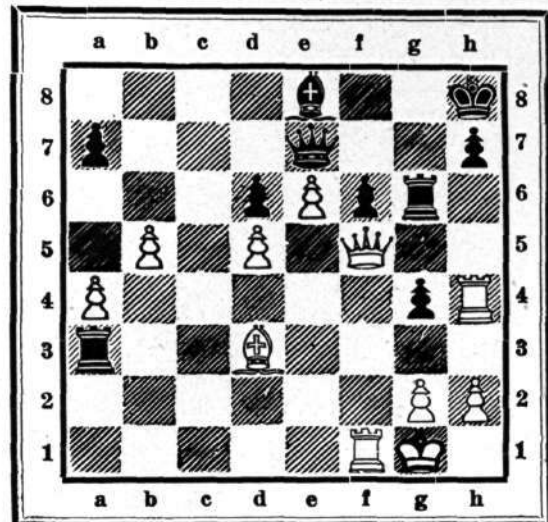
Valged: ins. Th. Germann (Tallinn).

Mustad: E. Ollenius (Helsingi).

1. e2—e4, e7—e5, 2. Rb1—c3, Rg8—f6, 3. f2—f4, d7—d5, 4. f4:e5, Rf6:e4, 5. Rg1—f3, Rb8—c6, 6. d2—d3, Re4:c3, 7. b2:c3, d5—d4, 8. c3:d4, Rc6:d4, 9. c2—c3, Rd4:f3+, 10. Ld1:f3, Of8—e7, 11. d3—d4, 0—0, 12. Of1—c4, Kg8—h8, 13. 0—0, f7—f6, 14. e5—e6, Oe7—d6, 15. Oc1—f4, Vf8—e8, 16. Va1—e1, Ld8—e7, 17. Ve1—e2, Va8—b8, 18. Vf1—e1, b7—b6, 19. Oc4—d3, Oc8—b7, 20. Lf3—h3, g7—g5, 21. Of4:d6, c7:d6, 22. Lh3—f5, Vc8—g8, 23. Ve2—c3, Ob7—c6, 24. d4—d5, Oc6—e8, 25. Ve1—f1, Vg8—g6, 26. Ve3—h3, Vb8—c8, 27. c3—c4, b6—b5, 28. c4:b5, Vc8—c3, 29. a2—a4, g5—g4, 30. Vh3—h4, Vc3—a3.

Seis pärast 30. mustade sammu:

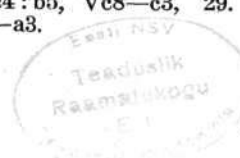
Mustad.

Valged.

31. Lf5:g6, Oe8:g6, 32. Od3:g6, Le7—d8, 33. Vh4:h7+, Kh8—g8, 34. Vf1—c1, Ld8—b8, 35. e6—e7, Va3—e3, 36. Og6—f5, g4—g3, 37. h2:g3, a7—a5, 38. Vc1—c8+, Lb8:c8, 39. Of5:c8, Kg8:h7, 40. Oc8—e6.

Mustad andsid alla.

A/S. A. EINPAUL

Tallinn, Siimoni t. 19. Telef. 308-64, 308-53

Ostab väljaveoks
kõrgemate päevahindadega
võid ja kanamune.

Soovitab tarvitajaile oma piimaärist ja meiereist alati värsket
piima, vahu- ja kohvikoort, võid.

Eesti Punase Risti Polikliinik

Tallinn, Niguliste 12, telef. 431-60

Vastu võtavad üle 70-ne arsti kõigil erialadel
igal äripäeval kella 10—16^{1/2} ja 17—19^{1/2}.

**Eesti Punase Risti masseerimise ja tervis-
võimle rüse asutus** Tallinn, Niguliste tänav 12,
telef. 429—64, avatud kella 9—19.

Mitmesugused massaažid, tervisevõiml., elektriravi, diatermia,
galvan., ja farad, vool. neljarakuvann (Vierzellenbad) ka
kombineeritud Haapsalu mudaga (eriti jooksva
naistehaig. ja närvihaig.).

Eesti Noorte Punase Risti Nahatöökoda
Tallinn, Niguliste tänav 12, telefon 432-73.

Valmistatakse eestilaadilisi kunstipäraseid
nahatöid: aadresskaasi, albumeid, kirja-
mappe, käekotte, rahataskuid, karpe, blokke,
raamatute iluköiteid j.n.e.

Igasugused tellimised kingituseks j.n.e
täidetakse kiirelt ja korralikult.

Kaitseliitlaste tarvete ladu

Tallinnas.

Kaarli tänn. 8.

Soovitab odavate hindadega:

sportpüsse, igas kaliibris püstol-
brovninguid, naagaane, vint- ja
sportpüssi ja püstoli padru-
neid, püssiõli ja püssi-
puhastusabinõusid,
märklehti, suu-
sasidemeid,
käelinte
j. n.
e.